

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

M. Tulli Ciceronis Historia

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

M. TULLII CICERONIS
HISTORIA.

PER
CONSULES DESCRIPTA,
ET IN
ANNOS LXIV. DISTINCTA,

PER
FRANC. FABRICIUM, MARCODURANUM.

M. TULLIUS. M. F. M. N. COR. CICERO.

Hoc modo Orator noster, cujus historiam descripturi sumus, Romanorum more nominatur, atque hæc singula primùm explicabimus. M. id est MARCUS, prænomen ejus est, quod à patre, maximus natu filius de more habuit. TULLIUS, proprium & gentile ejusdem nomen est: fuit enim è Tullia gente antiquissima, libro 2. de legibus. Patrem Ciceronis ex regio Volscorum genere fuisse, in Eusebii Chronicis legimus. Et Plutarchus scribit, nonnullos ejus genus referre ad Tullum Attium, nobilem Volscorum regem. Hinc Silius Italicus libro octavo:

*Tullius aratas raptabat in agmina turmas,
Regia progenies, & Tullio sanguis ab alto:
Indole proh quanta juvenis, quantumq; daturus
Ausonia populis ventura in sacula civem!
Ille super Gangem, super exauditus & Indos
Implebit terras voce; & furialia bella
Fulmine composeset lingua, nec deinde relinquet
Par decus eloqui cuiquam sperare nepotum.*

M. F. Marci filius, habuit eodem Cicero noster patrem M. Tullium, qui cum esset infirma valetudine, in Arpinati villa ferè ætatem egit in litteris, libro 2. de legibus. Eum suioniam fecisse, ac vites oleasque semper coluisse, Q. Calenus in maledica oratione apud Dionem libro 46. ait. Patrem hunc Cicero in petitione consulatus, annos jam natus XLIII. amisit, ut Aconius scribit. vide epist. 5. lib. 1. Att.

M. N. Marci nepos, nam & avus ejus M. Tullius Cicero nominatus fuit, eoque vivo se natum ait, libro 2. de legibus. De eodem libro 3. ita scribit, Et avus quidem noster singulari virtute in hoc municipio quoad vixit, restitit M. Gratidius, cujus in matrimonio sororem, aviam nostram habebat, ferenti legem tabellariam. Is quoque est, de quo Cæsar libro 2. de Oratore, M. Cicero, inquit, senex, hujus viri optimi, nostri familiaris pater, nostros homines similes esse Syrorum venalium dicebat: ut quisque optime Græcè sciret, ita esse nequissimum,

COR. Cornelia nomen est tribus, ablativi casus, ut sit, ex Cornelia; ex tribubus autem xxxv. aliquam necesse erat, cujusunque ordinis esset, civis Romanus obtineret. atque à tribu, in qua censabantur, cives etiam significabantur, Aconius in Verrinam secundam. Cicero autem cum reliquis Arpinatibus in tribu Cornelia censabatur. Livius libro 38.

CICERO. Cicerones à cicere appellatos fuisse satis constat: itaque dictum esse illum, qui primus hoc nomen invenit, à nasi figura, auctor est Plutarchus. Apud Priscianum quoque Grammaticum libro 2. legitur, eum qui primus hoc nomen habuit, ab habitu faciei nominatum esse, Plinius vero libro 18. cap. 3. ait, Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum cognomina prima inde esse, ut quisque aliquid optime genus fereret.

Anno post Romam conditam DCXLVII, ante Christum natum CIII. Consules fuerunt,

Q. SERVILIUS CÆPIO, C. ATILIVS SERRANUS.

His Consulibus ante diem III. Nonas Januarii M. Cicero natus est, Gellius libro 15. cap. 18. His quoque Consulibus, quibus L. Crassus legem Servilianam suaserit, se natum esse, ipse Cicero in Bruto scribit. Idem III. Nonas Januariam suam vocat, epist. 5. libro 7. & epist. 41. libro 13. ad Atticum. Verba Plutarchi sine causa in dubium vocantur: qui de Ciceronis natali ita scribit, *περὶ τῆς ἡμέρας ἢ καὶ τῆς ἡμέρας*, id est, editum in lucem Ciceronem ferunt tertio die Calendarum novarum, sive, post diem tertium Kal. Januarii, quo genere loquendi non quartus, sed tertius dies Januarii significatur, ut sit tertio die post Kalendas, connumeratis ipsius Kalendis. Sic Livius libro 30. ait, Hannibalem post sextum decimum annum ex Italia decessisse: qui venit in Italiam anno, ut Livius numerat, ab U. C. DXXXII, decessit anno DCLVII. Rectè igitur Paullus Juriscon. in L. Anniculus. D. de verb. signif. Ante diem decimum Calendarum post diem decimum Calendarum, neutro inquit sermone

(a)

undecim

undecim dies significantur. Sic enim legendum ex Pandectis Florentinis, non, utroque sermone: ut perperam Alciatus, Budæus, Valla & Corradus legerunt. Apud Plutarchum omnem dubitationem tollit id quod sequitur: *εἰ ἡ μὴ οἱ ἀπέστειλε ἄπορται, & ἡ μὴ οἱ ἀπέστειλε*, id est, quo die nunc magistratus pro Principe faciunt, & vota nuncupant de quo die Cajus in L. Si calvitur. D. de verb. signif. Post Kalendas Januarias die tertio pro salute Principis vota suscipiuntur, ubi tertium diem Januarii intelligendum esse hæc verba Capitolini in Pertinace ostendunt: Denique ante tertium Nonarum diem, Votis ipsis, milites Maternum Lascivium, senatorem nobilem, ducere in Castra voluerunt. Votis ipsis, id est, ipso votorum die, quomodo ludis gladiatoribus, & similia, à Latinis dicuntur. De iisdem votis Spartianus in Hadriano: In graveſcente valetudine per somnium perit ipsis Kal. Januarius. Quare ab Hadriano votorum causa est lugeri veritus, & Vopiscus in Tacito, Divorum templum fieri iussit, in quo essent statuæ principum bonorum, ita, ut iisdem Natalibus suis, Paralibus, Kalendis Januarius, & Votis libamina ponerentur.

Mater Ciceronis, quæ ipsum, ut Plutarchus scribit, sine ullo dolore peperit, fuit Helvia, ut ab Eusebio & Paulo Diacono in supplementis Eutropianis rectè nominatur: nam apud Plutarchum *Ὀλκίας* mendose est pro *Ὀλκίας*, quod nomen in ejusdem Quæstionibus Romanis emendatè legitur, quo de in Annotationibus in Oroſii libr. cap. 15. Habuit mater Ciceronis sororem, quæ C. Aculeoni equiti R. nupsit: quem L. Crassus dilexit ex omnibus plurimum, ut est libro 2. de Oratore, ubi Aculeonem Crassus apud M. Perpernam judicem contra Gratidianum defendisse dicitur, de eodem ipse Crassus libr. 1. Nonne, inquit, videtis equitem R. hominem acutissimo omnium ingenio, sed minimè ceteris artibus eruditum, C. Aculeonem, qui mecum vivit, semperque vixit, ita tenere jus civile, uti, cum ab hoc discesseris, nemo de iis, qui peritissimi sunt, anteponatur? Hujus igitur Aculeonis filii Ciceronis consobrini fuerunt, quibus cum se in pueritia bonis disciplinis operam dedisset, ipse testatur initio libr. 2. de Orat. Ex his fuit C. Velleius Varro, vir doctus in primis: qui juris civilis à patre Aculeone traditam tenuit disciplinam, in Bruto. De eodem in Orat. De provinciis Coss. Antequam ad sequentem annum tranſeo, admonedo adoleſcentes studiosos, his consulibus natum esse Cn. Pompejum pridie Kal. Octobris, quod Velleius libr. 2. & Plinius libr. 37. cap. 2. diserte scribunt: cuius rei observatione facillimè dijudicari potest, quot annos natus Pompejus res singulas gesserit, honoresve consecutus sit, id quod tam varie ab auctoribus scriptum est, ut major discrepantia vix inveniat.

Anno urbis DCXLIX. Ciceronis II. Coss. fuerunt, P. RUTILIUS RUFUS, CN. MALLIUS.

Hic est P. Rutilius Stoicus, homo doctissimus, & Panætii auditor, de quo Cicero in Bruto,

lib. 3. de Officiis, & nos inferius. Alterum Consullem Cn. Mallium voco, quoniam sic quoque appellatur in antiquo marmore Neapoli: unde Georgius Fabricius legem ædificantium descripsit, de quo Cic. pro Plancio, populus R. Q. Catulo in summa familia nato, sapientissimo & sanctissimo viro præposuit Cn. Mallium non solum ignobilem, verum sine virtute, sine ingenio, vita etiam contempta. Idem scribit pro Murena. Sed apud historicos, qui hunc consulem victum à Cimbris scribunt, magna varietas in nomine & prænomine invenitur, de qua Sigonius in Fastis. Hoc anno Q. Servilio Cæpioni proconsuli imperium rogatione C. Norbani Tribuni pl. abrogatum est, qua de causa seditio in urbe excitata fuit, de qua Cicero lib. de Orat. unde L. Cottam & T. Didium Norbani collegas fuisse, cognoscimus. Sed Cæpio damnatus est, ejusque bona publicata sunt, Livius libr. 63. & Asconius in Cornelianam, ubi mendosè impressum est, Tulerat autem eam maxime, propter similitudines cum Q. Cæcilio, est enim legendum, cum Q. Servilio, vel cum Q. Cæpione.

Anno urbis DCXLIX. Ciceronis III. Coss. fuerunt,

C. MARIUS II, C. FLAVIUS FIMBRIA.

C. Marius iterum Consul Kalendis Januarii de Jugurtha triumphavit. Plutar. in Mario, Salustius in Jugurthino. C. Fimbriam Cicero pro Plancio inter eos numerat, qui cum Tribuni pleb. esse non potuissent, Consules facti sunt. De ejus eloquentia idem in Bruto. His consulibus C. Cassius L. F. Longinus Tribunus pleb. plures leges ad minuendam nobilitatis potentiam tulit, in quibus hanc etiam, ut quem populus damnaſset, cuive imperium abrogasset, in Senatu ne esset, Asconius in Cornelianam. Hoc anno C. Lucius Tribunus milit. Marii sorore natus, pudicitiam cum eriperet Trebonio, sive C. Plotio militi, interfectus ab eo est, cui vim afferebat, quem cum Marius scelere solum periculo liberasset ac coronasset, non parum adjumenti ea res illi ad tertium Consulatum attulit, auctor Plutarchus in Mario, & Apophthegmatis. Cicero pro Milone, Valerius libr. 6. cap. 1. Quintilianus libr. 3. cap. ult.

Anno urbis DCL. Ciceronis IV. Coss. fuerunt,

C. MARIUS III. L. AURELIUS ORESTES.

Marius hunc Consulatum in apparatu belli Cimbrici (quod Cicero de provinciis Coss. Gallicum vocat & Mario extra ordinem decretum fuisse ait) consumpsit, ut scribit Velleius libr. 2. ubi addit his Coss. Cn. Domitium Tribunum pleb. legem tulisse, ut sacerdotes, quos antea collegæ sufficiebant, populus crearet, cujus meminit Suetonius in Nerone, & Cicero Agraria secunda his verbis: de sacerdotiis Cn. Domitius Tribunus plebis

vir clarissimus tulit, quod populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi vocaretur: ab ea parte qui esset factus, is à collegio cooptaretur. de eadem lege Domitia idem in Cornelia apud Aseonium, ubi illud quoque legitur, Domitiam tribunum M. Silanum consularem hominem vexavisse. Orestes in magistratu mortuus fuit. Itaque Marius è Gallia Romam profectus comitia consularia habuit, quibus ipse consul quartum creatus est, Plutarchus in Mario.

Anno urbis DCLII. Ciceronia v. Coss. fuerunt.

C. MARIUS IV. Q. LUTATIUS
CATULUS.

Hoc anno Marius Teutonos & Ambronas ad Aquas Sextias prope Massiliam delevit, Strabo lib. 4. Orofius lib. 5. cap. 16. ut alios mittam, de quibus in Orofium scripsi. Q. Catulus pater est; de cuius dicendi genere multa Cicero in Bruto. Interfectus est à Marianis anno DCLXVI. Eodem anno M. Antonius Orator, qui triennio post, suo nimirum anno, consul fuit, prætor maritimos prædones in Ciliciam persecutus fuit, ut est in epitoma Liviana libro 68. Atque hanc rem ipse Antonius intelligens, libr. 1. de Oratore inquit. Cum proconsule in Ciliciam proficiscens Athenas venissem, complures tum ibi dies sum propter navigandi difficultatem commoratus. Corradus non animadvertens, proconsulem dici etiam, qui ante consulatum cum imperio consulari in provinciam mittitur, scripsit M. Antonium post consulatum in Ciliciam profectum. Tu lege commentarium nostrum in Ligarianam. Atque hic est Antonius ille triumphalis vir, cuius filiam à prædonibus captam fuisse, Plutarchus in Pompejo tradit, unde Cicero pro lege Manilia: An ignoratis ex Miseno ejus ipsius liberos, qui cum prædonibus antea ibi bellum gesserat, à prædonibus esse sublatis? in cuius loci interpretatione doctissimus Horomanus perperam hunc Antonium cum ejus filio, qui curator oræ maritimæ fuit, ut infra demonstrabimus, confundit. His consulis Archiam poetam Romam venisse, Cicero in oratione pro eo habita scribit: & addit, illum sibi à prima pueritia principem ad suscipiendam & ad ingrediendam rationem suorum studiorum exitisse. Usus enim fuit Cicero puer Græcis doctoribus, quod ipse in epist. ad M. Titinnium referente Suetonio de claris Rhetoribus ita scripsit: Equidem memoria teneo pueris nobis primum Latine docere cepisse L. Plotium quandam: ad quem cum fieret conuersus, quod studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. Continebar autem doctissimorum hominum auctoritate, qui existimabant Græcis exercitationibus alii melius ingenia posse.

Anno urbis DCLIII. Ciceronia vi. Coss. fuerunt.

C. MARIUS V. M. AQUILLIUS.

Marii in quinto Consulatu Collega fuit Marius Aquillius. Hinc Antonius apud Cicero

nem libro 2. de Oratore ait, se in Aquillii causa Marium crebro appellando collegam ei suum commendasse. Aquillium Marii in quinto consulatu collegam aduersus fugitivos in Siciliam missum, bellumque servile, Athenione duce interfecto, confecisse, Diodorus Siculus libro 36. scripsit, in cuius excerpta historia ab Henrico Stephano Latine edita hic Consul C. Acilius per mendum vocatur, apud Ciceronem quoque Agraria 2. male scriptum est, Siciliæ civitatibus bello fugitivorum M. Atilius etiam mutuum frumentum dedit, ubi M. Aquillius scribendum. ut initio Vertinæ septimæ, Nos post id bellum, quod M. Aquillius confecit, sic accepimus: Nullum in Sicilia bellum fugitivorum fuisse. Aquillius deinde causam de pecuniis repetundis dixit: eumque M. Antonius acriter defendit, ut Livius libro 70. Cicero lib. 2. de Oratore, & Vertina septima testantur. Idem pro Flacco: M. Aquillium patres nostri multis avaritiæ criminibus, testimoniisque convictum, quia cum fugitivis fortiter bellum gesserat, iudicio liberaverunt. Eodem pertinet illud pro Fonteio: Quam multa M. Aquillius audivit in suo iudicio? accusavit Aquillium L. Fufius, ut Cicero in Bruto scribit. itaque recte nunc libro 2. de Officiis legitur: in accusando etiam M. Aquillio L. Fufi cognita industria est. Ubi prius Manlio, corrupte scriptum erat. C. Marius Cos. V. & Q. Lutatius procos. Cimbro in Venetia ad Athesim Veronæ fluvium vicerunt, de qua victoria Orofius noster lib. 5. c. 16. Sic Marius influentes in Italiam Gallorum maximas copias repressit: ut ait Cicero de provinciis Coss. atque Italiam obsidione liberavit. Idem post redit. ad Quirites. Meminit pro Rabirio, & in Catilin. 4. Q. Catulus de manubiis Cimbricis porticum in palatio in area M. Fulvii Flacci fecit, Cicero pro domo.

Anno urbis DCLIII. Ciceronia VII. Coss. fuerunt.

C. MARIUS VI. L. VALERIUS
FLACCUS.

Horum consulum frequens est mentio apud Ciceronem pro Rabirio, in Bruto, in Catilinam, & in Antonium. Quibus L. Appulejus Saturninus seditionem movit: is enim cum anno superiore Tribunatus competitorum, A. Nonium (de quo nomine vide Annotationes nostras in cap. 17. lib. 5. Orofii) adjuvante C. Mario occidisset, eaque ratione Tribunus pleb. iterum factus, legem Agrariam per vim tulisset, in quam à singulis senatoribus jurari voluit, Q. Metello Numidico, qui unus in eam jurare noluit, diem dixit. Metellus autem, cui patriæ salus dulcior, quam conspectus erat, de civitate maluit, quam de sententia dimoveri: & C. Mario sextum consuli, & ejus in victis legionibus, ne armis confingeret, cedendum esse duxit, Cicero pro Balbo, pro Sextio, & in Pisonem. Sed cum idem Saturnius C. Memmium candidatum consulatus interfecisset, operamque daret, ut C. Servilius Glaucia prætor consul fieret: S. C. factum est, ut consules viderent, ne quid respublica detrimenti caperet.

M. TULLII CICERONIS

aperet. Itaque Saturnius & Glauca statim sunt interfecti, Cicero pro Rabirio, in Catilio, 1. Philip, 8. & in Bruto. Saturnini caput Rabirium quendam Senatorem per convivia circumtulisse, auctor de viris illustribus scribit. Quare postea Cicerone consule C. Rabirius accusatus fuit à T. Labieno, cujus patruus Qu. Labienus cum Saturnino occisus fuerat, Cicero pro Rabirio, Orofius lib. 5. cap. 17. A Saturnino latae sunt leges Appuleiz: in quibus fuit illa, qua Saturninus C. Mario tulit, ut in singulas colonias ternos civeis Romanos facere posset, de qua Cicero pro Balbo.

Anno urbis DCLIV. Ciceronis IX. Coss. fuerunt,

M. ANTONIUS, A. POSTUMIUS ALBINUS.

DE his Cicero in Orat. post reditum ad Quirites: Nunquam de Q. Metello C. Marius, qui erat inimicus, sed ne is quidem, qui secutus est, M. Antonius homo eloquentissimus cum A. Albino collega Senatorem aut populum est cohortatus. Hoc tamen anno Metellus unius tribuni pl. rogatione ab exilio revocatus est, epist. 9. libr. 1. Famil. Tribunus fuit Qu. Calidius, auctore Valerio lib. 5. cap. 2. Calidii lege Q. Metellum in civitatem restitutum fuisse Cicero quoque pro Plancio ait. Eodem anno Tribunus pl. fuit Sext. Titius, homo seditiosus & turbulentus: Cui Antonius Consul restitit, ut ipse narrat lib. 2. de Oratore, ubi de testimonio suo in Titium reum agit. fuit enim hic Titius accusatus & condemnatus, quod L. Saturnini imaginem domi suae habuisset, ut scribit Cicero pro C. Rabirio, & Valerius lib. 8. cap. 1. qui ait, eum lege Agraria gratiosum fuisse, est ergo is, de quo Obsequens in Antonii & Albini Consulatui hæc scribit, Sex. Titius (Sextius in Obsequens mendose legitur) tribunus pleb. de agris dividendis populo, cum repugnans collegis, pertinaciter legem ferret, corvi duo numero in alto volantes, ita pugnaverunt supra concionem, ut rostris unguibusque lacerarentur. Haruspices sacra Apollinis iusta, & de lege, quæ ferebatur, super sedendum pronuntiarunt. Unde emendandus est locus Ciceronis lib. 2. de legibus corruptus adhuc in omnibus libris, etiam Manutianis postremis. Sic enim legitur: quid religiosus, quam cum populo, cum plebe agendi jus aut dare, aut non dare? quid, leges non jure rogatas tollere, aut etiam decreto collegii, ut Livias consilio Philippi consulis & auguris? in codice manuscripto pro, ut etiam, legitur, ut etiam, tu, ut Titiam, reponc. nam in eodem libro, Livias pro Livias scriptum est. His consulibus C. Claudium Pulchrum eum, qui septimo anno post consul fuit, ædilem curulem fuisse, ex Plinii lib. 8. cap. 7. cognoscimus. Eum magnificentissima ædilitate functum esse, Cicero lib. 2. de offic. ait. De eodem in Verrem 6. C. Claudius, cujus ædilitatem magnificentissimam scimus fuisse, usus est hoc Cupidine tam diu, dum forum Diis immortalibus, populoque Romano habuit ornatum.

Anno urbis DCLV. Ciceronis IX. Coss. fuerunt,

Q. CÆCILIUS METELLUS NEPOS, T. DIDIVS.

AB his Consulibus lata est lex Cæcilia Didia, ab utriusque nomine dicta, cujus meminit Cicero pro domo, Philip. 5. epist. 9. libr. 2. Attic. ubi vulgo Cæciam Didiam, sicut pro Sextio, Aciliam Didiam mendose legitur. Hujus legis duo capita fuerunt: Unum, ne diversis de rebus lex ferretur: Alterum, ut leges trinundino promulgarentur, auctor Cicero locis jam citatis. Manutius in libro de legibus, duas leges Cæcilia Didias fuisse affirmat, quem lege. Hoc ex Afronio addendum, Hujus Metelli consulis filium fuisse Metellum Nepotem eum, qui cum Cicerone inimicitias gessit, quem Herbestus nescio quis, errore non ferendo, eundem cum patre facit.

Anno urbis DCLVI. Ciceronis X. Coss. fuerunt,

G. CORNELIUS LENTULUS, P. LICINIUS CRASSUS.

P. Crassus, pater est M. Crassi, de cujus censura ad annum DCLXIV. de interitu ad ann. DCLXVI. infra dicemus. Ejus fuit domus Ciceronis, ut est in Salustii investiva. Eodem anno Censores in Tabulis Capitolinis inveniuntur, L. Valerius Flaccus, & M. Antonius, de quibus Valerius Max. lib. 2. c. 4. Cicero initio libri tertii de Oratore scribit, Antonium Censorem imperatoris manibus rostrata orasse.

Anno urbis DCLVII. Ciceronis XI. Coss. fuerunt,

CN. DOMITIUS AHENOBARBUS, C. CASSIUS LONGINUS.

DE hoc Domitio Cicero pro Domo, Cn. Domitium, inquit, nos pueri Consulem, Censorem, Pontificem Max. vidimus. De ejus Tribunatu dixi ad annum DCL. Censor fuit anno DCLXI. post Tribunatum pontifex maximus populi suffragio creatus fuit, ut est in epitoma Liviana lib. 67. De eodem Cicero in Bruto, Hoc, inquit, loco ipsum Domitium non relinquo, nam est non fuit in oratorum numero, tamen pono satis in eo fuisse orationis atque ingenii, quo & magistratus personam, & consularem dignitatem tueretur. His Consulibus Ptolemaum regem Cyrenarum, cui cognomen Apionis fuit, mortuum testamento heredem populum Romanum reliquit. Obsequens & Cassiodorus scribunt: Cicero contra Rulum 2. Ascribit idem auctori Corinthios agros optimos & fertiles, & Cyrenenses, qui Apionis fuerunt.

Anno urbis DCLLIX. Ciceronis XII. Coss. fuerunt,

L. LICINIUS CRASSUS, Q. MUCIUS SCAEVOLA.

DE his Cic. Verr. 4. Halesni pro multis & magnis suis, majorumque suorum in rempublicam nostram meritis atque beneficiis, suo jure nuper L. Licinio, Q. Mucio Coss. cum haberet inter se contro-

controversiis de senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiverunt. Idem lib. 3. de Officiis, Esse pro cive qui non sit civis, rectum est non licere, quam tulerunt legem sapientissimi Consules Crassus & Scævula. Hanc legem Liciniam & Muciam vocat in Bruto, qua acerrimam de civitate quaestionem venisse, ait pro Balbo, de eadem pro Cornelio majestatis reo: Legem Liciniam & Muciam de civibus regundis duo Consules omnium, quos vidimus, sapientissimi tulerunt, in quem locum Alconus plura scribit, Crasso Gallia provincia obvenit, in ea que rem gessit, de qua Cicero lib. 1. de Inventione, & in Pisonem. Q. Murius in Asia legatum habuit P. Rutilium Rufum, qui Consul fuerat anno DCLXIX & quia publicanis nihil agere in Asia permiserat, eorum conspiratione in iudicium vocatus ab equitibus, qui tum iudicabant, damnatus est, ut scripsi in cap. 17. lib. 5. Orofii. Meminit ejus Cicero passim, lib. 1. de Oratore, in Bruto, pro Fonteio, in Pisonem, lib. 3. de Natura Deor. & alibi. His Consulibus Prator fuit, suo anno C. Claudius Ap. F. Pulcher, ut est in Verrina 4.

Anno urbis DCLIX. Ciceronis XIII. COSS. fuerunt,

C. COELIUS CALDUS, L. DOMITIUS AHENOBARBUS.

COELIUM hunc inter novos homines numerat Cicero pro Murena. Eundem non mediocribus inimicitiis ac laboribus contendifse, ut ad summos honores perveniret, ait in Ver. 7. De eodem Crassus lib. 1. de Orat. Quis non videat, C. Coelio æquali meo magno honori fuisse homini novo illam ipsam, quamcumque habuit in dicendo mediocritatem? Hac de causa memini ejus in Bruto. Eundem clarissimum ac fortissimum adolescentem Quæstorem non esse factum, ait pro Plancio, ubi male, Q. Coelius legitur. L. Domitius prætor Siciliam obtinuerat, atque severitatis exemplum in pastorem, qui aprum venabulo percusserat, ediderat, quod ex Ciceronis Verr. 7. Valerius in cap. 3. libr. 6. transulit.

Anno urbis DCLIX. Ciceronis XIV. COSS. fuerunt,

C. VALERIUS FLACCUS, M. HERENNIUS.

M. Herennius is est, qui in consulatus petitione L. Philippum superavit, de quo Cicero in Bruto: Eodem tempore M. Herennius in mediocribus oratoribus Larine & diligenter loquentibus, numeratus est: qui tamen lumina nobilitate hominem, cognitione, sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia L. Philippum in consulatus petitione superavit: & pro Murena: Quis L. Philippum, summo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio superari posse arbitratus est? Totum animum domosque tranquillum fuisse, Obsequens scribit,

Anno urbis DCLXI. Ciceronis XV. COSS. fuerunt, C. CLAUDIUS PULCHER, M. PERPERNA.

Hic C. Claudius Ap. F. dicitur à Cicerone Verrina 4. Alii non male C. F. appellare videntur: ut sit P. Clodii patruus, quem consulem fuisse, Cicero in Cæliana ostendit. Claudii collega in fragmentis Capitolinorum Fastorum M. Perperna vocatur. Perpernos idem nominatur à Dione libr. 41. ubi de ipsius morte scribit. Hoc anno Censor cum Cn. Domitio fuit L. Crassus; cujus censura Cicero in libris de Oratore aliquoties mentionem facit. Hoc etiam tempore clarissima illa M. Curii & M. Coponii causa apud Centumviros à duobus consularibus atque æqualibus L. Crasso & Q. Scævula defensa est, paulo ante quam Cicero in forum venit, ut testatur ipse pro Cæcina. Meminit ejusdem lib. 1. & 2. de Oratore, & in Bruto, unde causam talem fuisse cognoscimus. Coponius in Testamento postumum heredem scripserat: ei que, si ante quam in tutelam suam veniret, mortuus esset, Manium Curium substituerat, cum postumus natus non esset, M. Coponius heres legitimus ad se hereditatem pertinere contendit, negavitque Scævula Coponii patronus, nisi postumus, & natus & antequam in suam tutelam veniret, esset mortuus, heredem eum esse posse, qui postumo & nato & mortuo, esset substitutus. Crassus, qui Curium defendebat, contendit, testamenti hac mente fuisse, ut si filius non esset qui in tutelam veniret, Curius heres esset, idque omnibus probavit.

Anno urbis DCLXII. Ciceronis XVI. COSS. fuerunt,

L. MARCIUS PHILIPPUS, SEX. JULIUS CÆSAR.

L. Philippus is est, quem à M. Herennio prius superatum fuisse, diximus, de eodem Cicero lib. 3. de Officiis: L. Philippus Q. F. magno vir ingenio, in primisque clarus gloriari solebat, se sine ullo munere adeptum esse omnia, quæ haberentur amplissima. Hic annus decimus sextus terminus est pueritiæ Ciceronis: in qua, ut Plutarchus scribit, cum eas artes, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet, disceret, ingenium ejus in eluxit, tantumque nominis & gloriæ inter pueros habuit, ut eorum parentes, videntes Ciceronis cognoscendæque celebratæ celeritatis in dicendo gratia, ad ludum venirent. Pueri quoque honoris gratia Ciceronem medium deducebant, de quo honore Plutarchus in Præceptis civilibus, & Ovidius lib. 5. Fastorum:

Et mediis juvenum, non indignantibus ipsis
Ibat: & interior, si comes unus erat.

Laudat etiam Plutarchus in eodem Ciceronis, ac plane ipsum ejusmodi natura fuisse ait, qualem Plato lib. 5. de Rep. in Philosophi & homine docili requirit, ubi Socrates ita concludit, *σπουδὴ καὶ φιλοσοφία ἀπὸ τῆς παιδείας ἐπιθυμῶντων εἶναι ἔσθ' αἰεὶ, καὶ ἀλλὰ μόνον*, id est, igitur & Philosophum dicimus sapientiam amatorem esse, non unius alicujus, sed universæ. Puer Cicero, cum post in primis dele-

6
 Quarecur. Pontium Glaucum tetrametris composuit, quem sua etiamnum ætate existisse Plutarchus ait. Aischylus *ἐν τῷ Ποντίῳ Γλαύκῳ* à Strabone, Athenæo & alijs citatur.

Hoc anno tribunus pleb. M. Livius Drusus, cum senatus priscum restitueret cuperet decus, & judicia ab equitibus, qui tum lege Semproniana iudicabant, ad eum transferre ordinem, in iis ipsis, quæ pro senatu moliebatur, senatum habuit adversarium, inquit Velleius lib. 2. Cum igitur vehementius in veheretur in causam Principum consul Philippus, Drusi quæ tribunatus, pro senatus auctoritate susceptus, infringi jam ac debilitari videretur, ludorum Romanorum diebus, quos à pridie Non. usque ad Idus Septemb. fuisse, ex veteri Calendario cognoscitur, Crassus se cum C. Cotta & P. Sulpicio in Tusculanum contulit, quo cum primum Q. Scævula & M. Antonius, deinde Q. Catulus & C. Julius Cæsar venissent, habita fuit disputatio de Oratore, quam Cicero postea tribus libris complexus est, sequetur adhuc puerum fuisse, ait lib. 13. Att. Idibus Septembris senatus frequens vocatu Drusi in Curiam venit, ibique permulta vehementissima contentione animi, ingenii, virium à L. Crasso dicta sunt: dicenti latus condoluit, sudor quæ multas consecutus est: ex quo cum coborruisset, cum febris domum rediit, die quæ septimo est lateris dolore consumtus, Cicero lib. 1. & 3. de Oratore. Drusus quoque, sociis & Italicis populis spe civitatis Romanæ sollicitatis, cum è foro cinctus immensa multitudine revertisset, in atrio domus suæ cultello percussus, qui affixus lateri ejus relictus est, intra paucas horas decessit, Velleius, & Livius lib. 70. Cicero quoque lib. 3. de Natura ait, Drusum domi suæ ferro à Q. Vario interfecit esse. & pro Milone, Tribunus pleb. M. Drusus occisus est: nihil de ejus morte populus consultus, nulla quæstio decreta à senatu est. Petiit eodem tempore tribunatum pl. C. Cotta is, qui anno post Rom. cond. cclxxviii. Consul cum L. Octavio fuit, sed paucis diebus post mortem Crassi depulsus per invidiam Tribunatu, non multis ab eo tempore mensibus eiectus est è civitate, lib. 3. de Oratore. Reus enim lege Varia factus, venit in iudicium: cum quæ res suas extulisset, & equites palam infestatus esset, antequam sententiæ de ipso ferrentur, urbe cessit, Appianus lib. 1. Crasso mortuo, Cotta pulso Cicero in forum venit ut ipse testatur in Bruto. Unde cognoscitur, M. Tullium anno sequente, cum iudicia bello Italico intermissa essent, sumpta virili toga in forum venisse. Deducebantur enim tum in forum adolescentes à patre, vel à propinquis, ut essent fori auditores, & sectatores iudiciorum, qua de re Tacitus in Dialogo de Oratoribus, meminuit Cicero pro Cælio, & ep. 10. lib. 13. Famil. Filius etiam, qui togam virilem sumebat, à patre & propinquis in forum deducebatur, ut Plutarchus in Bruto de Cassii filio scribit, & togam virilem ἀνδρῶν ἱμάτιον appellat Dio lib. 45. eandem ἰσθμῶν ἱμάτιον vocat. Hanc togam Latini etiam puram, & Græci δασύφρονος nominant. Dabant etiam suis liberis Romani decimo sexto fere anno. Sic enim Suetonius in Augusto,

Quadrimum patrem amisit: duodecimum annum agens, avium Juliam defunctam pro concione laudavit: quadriennio post, virili toga sumpta, militariibus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est, quanquam expertus belli propter ætatem. Sic M. Tullius suo filio, quo auctus fuit Cæsar & Figulo Coss. anno dclxxxix. togam puram dedit Lentulo & Marcello Coss. Anno dcciv. ep. 1. lib. 1. & ep. 20. l. 2. ad Att. Adolescentes eo ipso die, quo togam virilem sumebant, in Capitolium ascendisse, argumento est, quod Valerius libri quinti cap. 4. de M. Cotta scribit, de quo Dio lib. 36. Hoc anno multis prodigijs bellum Italicum significatum fuit: quæ Sisenna initio belli Marsici exposuit, auctore Cicero, lib. 1. de Divinat. Eadem referuntur ab Obsequente, & Orofio libro 5. cap. 18. Tum Haruspices Italici belli funesta illi principia non obscure prædixerunt, Cicero de harusp. resp.

Anno urbis dclxxiii. Ciceronis xvii. Coss. fuerunt,

L. JULIUS CÆSAR, P. RUTILIUS LUPUS.

Horum Consulum Cicero lib. 1. de Divinat. his verbis meminit: Quin etiam memoria nostra templum Junonis Sospitiæ L. Julius, qui cum P. Rutilio Consul fuit, de senatus sententia refecit ex Cæcilia Balearici filix somnio. & paulo post, Cæciliæ Q. filix somnio modo, Marsico bello, templum est à senatu Junoni Sospitiæ restitutum. Nam his consulis, ut Patereulus scribit, ortum est bellum, quod, quia à Marsis primum commotum fuit, Marsicum est dictum, ut Strabo lib. 5. scribit, atque ita vocatur à Cicero etiam Phil. 8. & orat. 2. contra Rullum. ubi idem, sicut & Verrina quarta, pro Cluentio, pro Archia, & de Haruspicum resp. Italicum nominatur. Idem à Cicero pro Fontejo Sociale, à Diodoro, Plutarcho, & Appiano, Μαρκίως & συμμαρκίως πρόλεμθς dicitur. Defecerunt eo bello finitimi ac vicini, ut Cicero pro Sulla ait. Tu vide Orofium nostrum cap. 18. lib. 5. Gestum est hoc anno & proximo sequente ab ipsis Consulibus. Hinc Cicero pro Fontejo, Recordamini quos legatos nuper in bello L. Julius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompejus habuerit. Atque de his duobus annis intelligendum, quod Cicero in Bruto scribit, Erat Hortensius in bello primo miles, altero tribunus militum. Hoc tempore, ut ibidem Cicero ait, iudicium exercebatur una lege Varia. Tulerat eam Q. Varius adversus intercessionem collegarum annitentibus equitibus, ut quæreretur de iis, quorum opera consiliove socii contra populum R. arma sumissent, Aconius in orat. pro Scæuro, Valerius lib. 8. c. 6. Appianus lib. 1. cuius libri mendose Κοίντων ἐπὶ ἀλέγων pro Qu. Vario edunt. Sed cum multi Varia lege inique damnarentur, crebræque defectiones Italicorum nuntiarentur, tunc ob ejus tristitiæ occasionem senatus decrevit, ne iudicia, dum tumultus Italicus esset, exercebantur, inquit Aconius pro Cornelio.

lio. Tum Cicero, ut ipse in Bruto ait, quotidie & scribens & legens & commentans, oratoris tamen exercitationibus contentus non erat. Quare, cum idem auctore Quintiliano lib. 10. cap. 3. in disputationibus de Oratore iudicium suum cum Crassi auctoritate junxerit; non dubium est, quin ipse Tullius suas exercitationes lib. 1. de Oratore sub Crassi persona ita significaverit: In quotidianis cogitationibus equidem mihi adolescentulus proponere solebam, illam exercitationem maximè, ut aut versibus propositis quam maximè gravibus, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria possem comprehendere, eam rem ipsam quam legissem, verbis aliis quam maximè possem lectis pronuntiarer. Postea mihi placuit, eoque sum usus adolescens, ut summorum oratorum Græcæ orationes explicarem: quibus lectis hoc assequer, ut eum ea quæ legerem græcè, latinè redderem, non solum optimis verbis uter, & tamen astitatis, sed etiam exprimerem quædam verba imitando, quæ nova nostris essent, dummodo essent idonea. Tum igitur Cicero admodum adolescentulus, ut est lib. 2. de natura Deorum, Arati carmina de cælo stellisque convertit, quorum fragmenta exstant. Marium quoque illis temporibus, cum Scævula viveret, qui de eo dixit, Canescit sæclis innumerabilibus, scripsit, eujus à se scripti meminit lib. 1. de legib. lib. 1. de Divinar. & lib. 12. ad Att. De Mario aliter Corradus: quem lib. 1. de legibus refellit. Extremo hoc anno L. Julius Cæsar cos. legem Juliam de civitate tulit: qua lege civitas est sociis & Latinis data, ut Cicero pro Balbo ait.

Anno urbis DCLXIV. Ciceroni XVIII. Coss. fuerunt,
C. POMPEJUS STRABO, L. PORCIUS
CATO.

Hoc anno primum senatores cum equitibus, Romæ lege Plotia judicantur, eujus Cicero pro Cornelio meminit, & Asconius eum locum interpretans, scribit his consulibus M. Plautium Silvanum tribunum pl. eam legem tulisse. Tulit idem legem Plotiam de vi, de qua Cicero pro Milone, de Harusp. resp. & alibi. De eodem hoc anno Cicero in Bruto, Jam consequente anno Q. Varius sua lege damnatus, excesserat, ego autem juris civilis studio multum operæ dabam Q. Scævulæ P. F. qui quanquam nemini se ad docendum dabat, tamen consulentibus respondendo studiosos audiendi dicebat. Atque hic est Q. Mucius Augur, ad quem sumpta virili toga Cicero à patre ita erat deductus, ut quoad posset, & liceret, à senis latere nunquam discederet; quod ipse in Lælio scribit. Sed cum Q. Scævula Augur, qui eum L. Metello Consul fuit Anno urbis DCXXXVI. in monumentis antiquis Q. F. dicatur, videndum, an patris prænomen in Ciceronis libris sit depravatum, nam Scævulam Pontificem, quem Corradus & alii viri docti significari putant, intelligi non posse, inde constat, quod Cicero se ad Pontificem, non nisi Augure mortuo contulit. Augur autem non solum hoc, verum etiam sequente anno super

stes fuit, ac tum Cicero sermonem Lælii de amicitia exposuit, ut è Lælio M. Tullii perspicuum est. De eodem Augure Cicero hæc Philippica VII. Ego Q. Scævulam Augurem memoria teneo bello Marfisco, cum esset summa senectute & perditæ valetudine, quotidie simulatque luceret, facere omnibus conveniendi sui potestatem, neque eum quisquam illo bello vidit in lecto: senexque & debilis primus veniebat in curiam. Plutarchus scribit, Ciceronem bello Marfisco aliquandiu sub Sulla militasse. Apud Sullam legatum se fuisse, cum ille hoc anno ante oppidum Nolam florentissima Samnitiæ castra cepit, ipse Cicero lib. 1. de Divinatione scribit de hac sua militia: etiam Philipp. 12. hæc memoriæ prodidit: C. Pompejus Sex. F. consul me præsentem, cum essem tiro in ejus exercitu, cum P. Vettio Cætone duce Marforum inter bina castra collocutus est. Hoc anno censores fuerunt P. Licilius Crassus, & L. Julius Cæsar. quibus censoribus nullam populi partem esse censam, Cicero ait pro Archia.

Anno urbis DCLXV. Ciceroni XIX. Coss. fuerunt,
L. CORNELIUS SULLA, Q. POMPEJUS
RUFUS.

DE hoc anno Cicero in Bruto. Atque huic anno proximus Sulla consule, & Pompejo fuit. tum P. Sulpicii in Tribunatu quotidie concionantis, totum genus dicendi penitus cognovimus. Sulpicius ab optima causa profectum, Cajoque Julio consulatum contra leges petenti resistentem, longius, quam voluit, popularis aura provexit. ait idem de Resp. Harusp. Dissidebat enim capitali odio à Q. Pompejo consule, quicum conjunctissime & amantissime vixerat, in Lælio: cumque auctore Mario perniciosas leges (quas per vim latas, Sulla dicebat, ut est Philipp. 8.) promulgaret, ac Pompeji consulis filium, Sullæ generum occidisset, Sulla cum exercitu in urbem venit, ex eaque Sulpicii & Marii factionem expulit, Livius libro 77. & alii. tum Sulla P. Sulpicium oppressit, eique ferro erepta vita est, Cicero in Catilin. 3. & lib. 3. de Oratore. Marius primo senile corpus paludibus demersus, occultavit: deinde ad infirmorum ac tenuissimorum hominum Minturnis misericordiam confugit: inde navigio per parvo, cum omnes portus terrasque fugeret, in oras Africæ desertissimas pervenit, ait Cicero pro Sextio. Historiam pleniorè apud Plutarchum, Appianum, Vellejum, & in Epitoma Livii invenies. De eodem Cicero post reditum ad Quirites: C. Marius egomet dicere audivi, tum se fuisse miserum, cum careret patria, quam obsidione liberavisset: cum sua bona possideri ab inimicis, ac diripi audiret: cum adolescentem filium videret ejusdem socium calamitatis: cum in paludibus demersus concursu ac misericordia Minturnensium corpus ac vitam suam conservasset: cum parva navicula trajectus in Africam, quibus regna ipse dederat, ad eos inops supplexque venisset. & in Pisonem: C. Marius Italia servata ab illo demersum in Minturnensium paludibus Africa devicta, ab eodem expulsus & naufragum vidit.

Dum

Dum hæc in Italia geruntur, interim Mithridates rex Ponti, Ariobarzane & Nicomede amicis populi Rom. exæstis Cappadocia atque Bitbynia, Asiam intravit, unaque die tota Asia tot in civitatibus, uno nuncio, atque una literarum significatione cives Roman. necandos trucidandosque denotavit, inquit Cicero in Maniliana, scribit Livius lib. 78. Valerius lib. 9. cap. 2. Plutarchus in Sulla, Appianus in Mithridatico. Atque hæc est illa universorum civium Romanorum per tot urbes uno puncto temporis misera crudelisque cædes, quam Cic. pro Flacco nominat. Hanc verò crudelitatem Mithridatis in togatos P. Rutilius Rufus, cum à rege Mitylenis oppressus esset, vestis mutatione vitavit, ut est in orat. pro Rabirio Postumo. Idem in Maniliana ait: Mithridatem tum legatum populi Rom. consularem vinculis ac verberibus, atque omni supplicio excruciatum necasse. Intelligit autem M. Aquilium consulem anni DCLII de quo præter Appianum Justinus lib. 38. & Arbenæus lib. 5. Diogenes. Cicero etiam hac de causa M. Aquilium mentionem facit Tuscul. 3. Urbs Rhodus sola tum in fide mansit, atque oppugnata fuit, ut est in epitoma Livii lib. 78. Unde Cicero in Ver. 4. ait Rhodios prope solos bellum illud superius cum Mithridate gessisse, omnesque ejus copias, acerrimumque impetum moribus, littoribus, classibusque suis exceperisse. Eodem tempore, cum princeps Academicæ Philo cum Atheniensium optimatibus Mithridatico bello domo profugisset, Romamque venisset, totum ei se Cicero tradidit, admirabili quodam ad philosophiam studio concitatus, ut ipse in Bruto ait. Hinc Plutarchus scribit, Ciceronem, cum è pueris excessisset, Philonem Academicum audivisse: quem inter Clitomachi discipulos Romani imprimis & propter doctrinam admirabantur, & propter morum mansuetudinem diligebant. Philonem igitur Cicero lib. 1. de Natura Deor. inter eos philosophos numerat, à quibus institutus fuit, de eodem in Lucullo, jam Clitomacho Philo noster operam multos annos dedit. Philone autem vivo patrocinium Academicæ non desuit. Phædrus quoque Ciceroni, cum puer esset antequam Philonem cognovisset, valde ut philosophus, probatus fuit, epist. 1. lib. 13. Famil. Merito igitur lib. 1. de Natura scripsit, non mediocrem se à primo tempore ætatis in philosophiæ studio operam curamque consumuisse, in quo hoc etiam commemorabatur attentius, quod sublata jam esse in perpetuum ratio judiciorum videbatur, ut ait in Bruto. Hoc etiam anno ut jam retulimus: Q. Mucius Augur Lælii de amicitia sermonem habitum, ab illo paucis diebus post mortem Africani Aquillio & Tuditano consulibus anno DCCXIV. Ciceroni exposuit, Augure mortuo Cicero se ad Q. Scævulam pontificem contulit: cui Reip. & senatus principi cum operam daret, peritus juris evasit, ut Plutarchus scribit. Unde Attic. lib. 1. de leg. Tullium his verbis affatur: Nam à primo tempore ætatis juri studere te memini, cum ipse etiam ad Scævulam ventitarem: neque unquam mihi visus es ita te ad dicendum dedisse, ut jus civile contemneres, & Brutus de claris Orator. Tu mihi videris

tantum juris civilis scire voluisse, quantum satis esset Oratori. Qu. Scævula pontifex, seu, ut Appianus eum nominat, Μέλιος Σκαύλας ὁ πρὸς μέρησιν Ρωμαίοις ἱεροσύνῃν ἱεράρχησιν, id est, quem supra consulem cum L. Crasso fuisse anno ab v. c. DCLVIII. scriptum, de cujus morte dicemus ad annum DCLXXI.

Anno urbis DCLXVI. Ciceroni xx. Cos.

fuerunt,

CN. OCTAVIUS, L. CORNELIUS CINNA.

Hoc anno Cinna consul. cum perniciosas leges per vim ferret, urbe à Cn. Octavio collega pulsus est, Livius lib. 79. unde Cicero in Catil. 3. Cn. Octavius consul armis ex urbe collegam suum expulit, omnis hic locus aere vis corporum, & civium sanguine redundavit, atque ita bellum Octavianum commotum est: cujus meminit Cicero L. 1. de divin. & l. 2. de Natura Deorum, Tum, inquit, stellis iis, quas Græci cometas, nostri trinitas vocant, quæ nuper bello Octaviano magnarum fuerunt calamitatum prænuntia, vide Plinium lib. 2. cap. 25. Dissensionis inter Octavianum & Cinnam meminit Cicero etiam de haruspiciis resp. Cinna urbe pulsus, corruptum App. Claudii exercitum in potestatem suam redegit, ut Livius lib. 79. scripsit. App. Claudio, P. Clodii patri, imperium hoc tempore abrogatum fuisse, Cicero pro domo ait. Tum Marius cum reliquis exsulibus ex Africa accersitus, cum in urbem recepti essent, eam velut captam cædibus & rapinis vastarunt, qua de re Orofus lib. 5. c. 19. & ego in eum locum. Hinc Cicero post red. in senatu ait, C. Marius reditu suo senatum cunctum pæne delevisse. Tum Q. Catulus, M. Antonius. C. Julius triumviratum oratores tres sunt crudelissime interfecti, Cicero in Bruto. Et Marius quidem Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicavit: postea vero civili bello victor iratus, necessariis Q. Catuli deprecantibus, non semel respondit, moriatur. Idem Tuscul. 5. & Cotta lib. 3. de Natura Deor. Cur tor civitatis principes à Cinna interempti? cur omnium perfidiosissimus C. Marius Q. Catulum præstantissima dignitate virum mori potuit jubere? M. Antonii in iis ipsis rostris in quibus ille Remp. constantissime consul defenderat, quæque censor imperatoris manibus ornata, positum caput illud fuit, à quo erant multorum civium capita conservata, lib. 3. de Orat. & Tuscul. 5. Cinna collega sui consulis Cn. Octavii præcidi caput iussit, P. Crassi, L. Cæsaris nobilissimorum hominum, quorum virtus fuerat domi militiæque cognita, M. Antonii omnium eloquentissimi quos audiverim, C. Cæsaris, in quo mihi videtur fuisse specimen humanitatis, salis, suavitatis, leporis, de his omnibus, vide præcium l. 3. de Orat. de P. Crasso Cicero pro Sextio, In qua civitate ipse meminisset patrem hujus M. Crassi, fortissimum virum, ne videret victorem vivum inimicum, eadem sibi manu vitam exhaustisse, qua mortem sæpe hostibus obtulisset, de eodem pro Scauro, &

ibi Alconius. Hoc anno M. Tullius Molini Rhodio Romæ dedit operam, & actori summo caufarum, & magistro, ut ait in Bruto, de quo Molone Plutarchus in Cic. & Cæsare, Strabo lib. 14. Quintilianus lib. 3. c. 1. & Suetonius in Julio Cæsare. Molonem Rhetorem studia M. Ciceronis acuisse, ait etiam Valerius Max. l. 2. c. 1. Circa hoc tempus Cicero adolefcens commentarios Rhetoricos de Inventione inchoatos & rudes edidit, quod ipse initio lib. 1. de Oratore, & Quintilianus lib. 3. significant.

Post hunc annum triennium fere urbem sine armis fuisse, Cicero in Bruto ait, quo Sulla bellum Mithridaticum gerente, de quo Plutarchus & Appianus, Cinnanæ Marianæque partes Italiam obsederunt, ut scribit Vellejus.

Anno igitur ab v. c. DCLXVII. Ciceronis XXI. Coss. fuerunt,

C. MARIUS VII. L. CORNELIUS CINNA II.

MARIUS, quem Cicero pro Plancio, duabus ædilitatis acceptis repulsis, septies consullem esse factum ait, editis multis sceleribus Idibus Januarii decessit, Livius lib. 80. de ejus morte sic Cic. lib. 3. de Natura Deor. Cur Marius tam feliciter septimum consul domi suæ senex est mortuus? Mario suffectus est L. Valerius Flaccus, pater illius Flacci, pro quo Ciceronis oratio exstat. Huic cum à Cinna missus, ut Sullæ ad bellum Mithridaticum succederet, in Asiam trajecisset, consili portæ tota Asia clausit, Cicero pro Flacco. Anno sequente idem à C. Fimbria legato suo consularis interfectus est, Vellejus lib. 2. Livius 82. Strabo 13. Hoc anno censores in tabulis Capitolinis inveniuntur, L. Marcius Philippus, M. Perperna, quorum Verrina tertia in lege Verris mentio fit ita: Qui de L. Marcio, M. Perperna censoribus redemerit, eum socium ne ei admittito, de Marcio item Cicero pro domo ait, L. Philippus censor avunculum suum præterit in recitando senatu: nihil enim poterat dicere, quare rata non essent, quæ erant acta in ea Rep. in qua se illis ipsis temporibus censorem esse voluisset. Hi sunt superiores illi censores, quibus Archia cum L. Lucullo quæstore fuisse in Asia, Cic. pro Archia ait. Lucullus enim hoc tempore quæstor in Asia permultos annos admirabili quadam laude provinciæ præfuit, ut Cic. in Luculli principio scribit. Lucullum verò in Græcia fuisse ante, quàm Sulla eo veniret, ex Plutarchi Sulla cognoscitur. Sulla quoque ex Asia decedente Lucullus ibi mansit, ut infra dicemus.

Proximo biennio, quo comprehenditur annus urbis DCLXIX. & DCLXIX. Ciceronis XXII. & XXIII. Consules à se creati Romæ tenuerunt,

L. CORNELIUS CINNA, CN. PAPIRIUS CARBO.

Quaratione M. Tullius hoc triennium quo urbs fere sine armis fuit, traduxerit, ipse in Bruto his verbis exponit; Ego, inquit, hoc tempore omnino noctes & dies in omnium doctrinarum meditatione versabar, eram cum Stoico Diodoto: qui cum habi-

tavisset apud me, mecumque vixisset, nuper est domi meæ mortuus, à quo cum in aliis rebus tum studiosissime in Dialectica exercebar: quæ quasi contracta & astricta eloquentia putanda est: sine qua etiam tu Brute, judicavisti, te illam justam eloquentiam, quam dialecticam dilataram esse putant, consequi non posse. Hactenus Cic. qui huic Diodotum lib. 1. de nat. Deor. primo loco numerat inter eos Philosophos, à quibus institutus fuit, de eodem in Lucullo; Diodoto quid faciam Stoico? quem à puero audivi, qui mecum vivit tot annos, qui habitat apud me, quem & admiror, & diligo, & ep. 16. lib. 13. Fam. Domi meæ cum Diodoto, Stoico homine, meo judicio, eruditissimo, multum à puero fuit, ejusdem meminit ep. 4. l. 9. Fam. de quo loco etiam Adriani Turnebi, & Petri Rami, præceptorum meorum, quos ut ipsorum dignitas poscit, honoris gratia nomino, sententiæ aliquando non nihil discreparunt: res tamen ipsa ex vera hujus nominis scriptura, quam Victorius, Manutius, & Lambinus, viri doctissimi è vetustis libris ediderunt, jam extra controversiam est. De eodem Cicero Tuscul. 5. Diodotus Stoicus cæcus multos annos nostræ domi vixit, is vero, quod credibile vix esset, cum in philosophia multo etiam magis assidue, quàm antea versaretur; & cum fidibus Pythagoreorum more uteretur; cumque ei libri noctes & dies legerentur (quibus in studiis oculis non egebat) tum, quod sine oculis fieri posse vix videretur, Geometriæ munus tuebatur, verbis præcipiens discipulis, unde, quo, quamque lineam ducerent. Mortuus fuit Cæsare & Bibulo Coss. anno ab v. c. DCCXCV. Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus, ait, Ciceronem apud Philonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnes Philosophiæ partes penitus hausisse. Addit Cicero, in Bruto: Huic ego doctore, & ejus artibus variis atque multis ita eram tamén deditus, ut ab exercitationibus oratoriis nullis dies vacuus esset, commentabar declamans sæpe cum M. Pilone, & cum Q. Pompejo, aut cum aliquo quotidie, idque faciebam multum etiam latine, sed græcè sæpius: vel quod græca oratio plura ornamenta suppeditans consuetudinem similiter latine dicendi afferebat: vel quod à græcis summis doctoreibus, nisi græcè dicerem, neque corrigi possem, neque doceri. Ciceronem ad Præturam usque græcè declamasse, auctor est Suetonius de claris Rhetoribus. Circa hoc tempus Cicero, cum Aratum jam Romanum hexametris versibus edidisset, in Xenophontis Oeconomico lusit, ut scribit Hieronymus in præfatione in Euseb. Chron. Ipse Cicero secundo libro extremo de officiis ad filium, viginti annos natum ita scribit: Has res commodissime Xenophon Socraticus persecutus est in eo libro, qui Oeconomicus inscribitur: quem nos ista fere ætate cum essemus, qua es tu nunc, è græco in latinum convertimus. Divisit autem Cicero unum Xenophontis librum in tres, ut Servius in primum Georgicorum testatur. Quin etiam libros Platonis Cicero hoc genere tralatos edidit, inquit Fabius lib. 10. cap. 5. Timæi pars cum maximo bono studiosorum utriusque linguæ exstat, Protagoram

ab eo conversum fuisse, Hieronymi, Prisciani & Donati testimonio tantummodo scimus. Id tamen Ciceronem potius extremo tempore ætatis quam hoc fecisse, putamus. Carbonis in secundo consulari Quæstor fuit C. Verres, Cic. Verrina 3. Tum Sulla pace cum Mithridate facta, Asiæ in quadraginta quatuor regiones distribuit, auctore Calliodoro. Cum autem Sulla omnes Asiæ civitates pro portione in provincias descripsisset, vestigal quoque iis, quod æqualiter penderent, descripsit, Cic. pro Flacco, & ep. 1. lib. 1. ad Qu. fratrem. Sed Sullam in Italiam revocavit Resp. ait pro lege Manilia.

Anno urbi DCLXX. Ciceronis XXIV. Coss. fuerunt, L. CORNELIUS SCIPIO ASIATICUS, C. NORBANUS FLACCUS.

Horum Consulum meminit Cic. pro Quintio, ubi etiam C. Valerium Flaccum imperatorem hoc anno in Gallia ulteriore fuisse ait. cuius Flacci mentionem Cæsar lib. 1. de bello Gallico facit. Scipionis Quæstorem M. Pisonem de quo paullo ante, fuisse, ex Verrina tertia cognoscitur. Hoc tempore tumultus ille pro recuperanda Rep. ortus est, de quo Cic. in Bruto. Nam Sulla compositis transmarinis rebus in Italiam venit, & C. Norbanum prælio vicit, de quo diximus in c. 20. lib. 5. Orofii. tum Cn. Pompejus adolescentulus privatus, exercitum difficili Reip. tempore confecit, eique præfuit, & rem optime ductu suo gessit, Cic. in Maniliana. eodem pertinet illud in Phil. 5. Pompejus ad L. Sullæ maximum imperium, victoremque exercitum accessit, vide Plutarchum & alios. Sulla vero cum Scipione inter Cales & Theanum, eum alter nobilitatis florem, alter belli socios adhibuisset, de auctoritate senatus, de suffragiis populi, & de jure civitatis, legis inter se conditiones contulerunt, inquit Cicero Phil. 12. sed cum res convenire non posset, & Sulla Scipionis castra oppugnaturus esset, univertus exercitus consulis signa ad Sullam transtulit, Scipio, cum interimi posset, dimissus est. hæc Livius l. 85. Itaque Scipio fluctibus Reip. expulsus Missilia postea in exilio vixit, Cic. pro Sextio. Hoc anno Capitolium incensum fuit, cuius meminit Cic. in Catil. 3. & Dionysius Halicarnassensis lib. 4. Tu lege Plutarchum in Sulla, & August. cap. 24. l. 2. de Civit. Dei.

Anno urbi DCLXXI. Ciceronis XXV. Coss. fuerunt, CN. PAPIRIUS CARBO III. C. MARIUS C.F.

Horum consulum mentio est apud Ciceronem contra Rullum. Hoc anno, cum à Marianis urbs etiamnum teneretur, L. Damaspus prætor ex voluntate C. Marii, consulis, cum Senatum contraxisset, omnem, quæ in urbe erat, nobilitatem trucidavit, Livius lib. 86. Tunc interfectus fuit C. Carbo consulis frater, de quo Cicero epist. 21. lib. 9. Famil. Perit tum quoque P. Antistius Cn. Pompeji

locer: de quo Cicero in Bruto, & Q. Scævula pontifex maximus, quem Livius l. 86. scribit in vestibulo ædis Vestæ occisum fuisse. Hinc Cicero lib. 3. de Natura deor. Temperantiæ, prudentiæque specimen ante simulacrum Vestæ pontifex max. est Qu. Scævula trucidatus. meminit ejusdem l. 3. de Orat. Tandem Sulla, fuso Carbonis exercitu, in urbem venit, eoque tempore ejus immanis crudelitas in cives existit, de qua Cicero lib. 2. de officiis, & Orofius lib. 5. cap. 21. Tum Cn. Pompejus in Siciliam cum imperio à Senatu missus Carbonem consulem captum interfecit, Livius lib. 89. Plutarchus in Pompejo, & alii, de quo Cicero epist. 21. lib. 9. Fam. Hoc vero, qui Lilybæ à Pompejo nostro est interfectus, improbius nemo, meo judicio, fuit. atque ita Pompejus Siciliam multis undique circum periculis, non terrore belli, sed celeritate consilii explicavit, Cicero in Maniliana. Eodem tempore L. Licinius Murena, pater ejus quem Cicero defendit, à Sulla cum duabus legionibus in Asia relictus, bellum Mithridaticum renovavit: de quo Appianus in Mithridatico. Murena vero Mithridatem vehementissime vigilantissimeque vexatum, repressum magna ex parte, non oppressum reliquit, ut ait Cic. pro Murena. & addit filium viro fortissimo parenti suo magno adjumento in periculosis, solatio in laboribus, gratulationi in victoria fuisse. Lucullum autem quæsturæ diuturnum tempus, Murena bellum in Ponto gerente, in Asiæ pace consumsisse, idem in Lucullo scribit. Extremo hoc anno Sulla effecit, ab Interrege ut dictator diceretur, ait Cicero ep. 18. l. 9. ad Att. quomodo id effecerit, copiose Appianus, & Plutarchus scribunt. Interrex fuit L. Valerius Flaccus, de quo Cic. orat. 3. contra Rullum, omnium legum iniquissimam, dissimillimamque legis esse arbitror eam, quam L. Flaccus Interrex de Sulla tulit, ut omnia, quæcunque ille fecisset, essent rata. de eadem lege lib. 1. de legibus. Nihil credo magis illa justa est, quam Interrex noster tulit, ut Dictator, quem vellet civium, indicta causa impune posset occidere. Itaque Sulla Dictator, qui tum sine dubio habuit regalem potestatem, ut est in orat. de Haruf. resp. omnes, quos oderat morte multabat, pro Ligario. De proseriptione Sullana Orofius noster c. 21. l. 5. Eri autem Sulla dictator post Cn. Marium & Cn. Papirium fuit, ut ait Cicero orat. 3. contra Rullum: consulestamen creati permittit.

Anno urbi DCLXXII. Ciceronis XXVI. Coss. fuerunt, M. TULLIUS DECULA, CN. CORNELIUS DOLABELLA.

DE his consulibus Cicero orat. 2. contra Rullum. De quibus vendendis S. C. facta sunt M. Tullio, Cn. Cornelio coss. Sulla Dictator hoc tempore rebus novis Reip. statum confirmavit, ut est in epitoma Liviana 89. Recuperata Rep. & legibus atque judiciis constitutis, Cicero ad causas & privatas & publicas adire cœpit, in Bruto. Itaque his consulibus, ut Gellius l. 15. c. 28. scribit, M. Cicero causam privatam pro Quintio apud Aquillium Gallum judi-

sem dixit. Præterea in Eusebii Chronico ita legitur: xxvi. anno ætatis Cic. Quintium defendit. Idem cognoscitur ex ipsa causæ expositione, quæ talis est. Sex. Nævius ante biennium, Scipione & Norbano Coss. cum P. Quintius prid. K. Febr. in Galliam profectus esset, à P. Burrieno prætoris possessionem bonorum Quintii, à quo sibi pecuniam deberi, & vadimonium desertum dicebat, ex edicto postulavit, missus in possessionem Nævius, cum bona absentis Quintii dies xxx. possedisset, ea præstari iussit. Tum Sex. Alphenus procurator Quintii actionem impedire conatur, seque paratum esse iudicio absentem defendere profiteatur. Nævius postulat, ut Alphenus iudicatum solvi satisfaceret, quod cum ille recusaret, eoque nomine Tribunos appellasset, convenit, ut Idibus Septem. Quintium sibi Alphenus promitteret. Venit Romam Quintius ad vadimonium. Nævius annum & sex menses, hoc est ab Idibus Septem. Scipione & Norbano Coss. usque ad Idus Martias hujus anni, oibis perit. Tum deum in jus ventum ad P. Dolabellam Prætoris. sibi Nævius petit, ut Quintius iudicatum solvi satisfaceret, quod cum is recusaret, Dolabella decrevit, ut Quintius aut satisfaceret, aut sponsonem faceret. Ni bona sua ex edicto possessa non essent. Sponsonem facta, C. Aquilius Judex datus est, apud quem Cicero contendit, Quintii bona ex edicto à Nævio possessa non esse. Vides igitur aperte Quintii causam hoc anno à M. Tullio defensam esse post Idus Martias, nam quod Cicero ait rem jacuisse in controversiis biennium: Oratorum more elate dictum est, & si quis velit calumniis Nævii rem in biennium ductam fuisse, hoc quidem certe omnes fateri necesse est, post idus Sep. quæ hoc anno, non quæ Sulla & Metello Coss. anno insequente fuerunt [ut Corradus res nescio quas agens scripsit] hanc causam actam esse. Quod vero & Corradus opinatur, & non nemo affirmat, Quintium defensum post Dictatorem Sullam, eo quod Cicero dicat, Emisti bona Sex. Alpheni L. Sulla Dictatore vendente, leve admodum est, cur enim in iudicio privato hoc eloqui ausus non fuisset? aut quis præstabit, ab Oratoribus omnia dicta, vel eo modo acta fuisse, quo postea scripta sunt & edita?

Sulla dictatore Cicero iterum se Moloni, qui legatus ad senatum de Rhodiorum præmiis venerat, operam dedisse, ait in Bruto. Hoc quoque tempore Cn. Pompejus, bello in Africa maximo confecto, victorem exercitum deportavit, ut ait Cicero pro lege Maolia. intelligit autem bellum gestum cum Domitio, & Hierta Numidæ rege, quo de Orofius libro 5. cap. 21. atque ex Africa Pompejus adhuc eques triumphavit. Miror autem Eutropium scribere Pompejum tunc quartum & vigesimum annum egisse, cum M. Tullii æqualis fuerit, ut ex Ciceronis Bruto & Vellejo notum est, & nos supra admonuimus. Eodem tempore L. Sulla Murenam ex Asia revocavit, ut ait Cic. in Manilianâ. Murena reversus amplissimè atque honestissimè ex prætura triumphavit, in Orat. pro Murena.

Anno igitur ab v. c. dclxxlii. Ciceronis xxvii. Coss. fuerunt,

L. CORNELIUS SULLA FELIX II. Q. CÆCILIVS METELLVS PIVS.

Horum Consulium meminit Cicero Verrina tertiam, & Gellius libro 15. cap. 28. ubi scribit, Ciceronem his consulibus Sex. Roscium patricii reum defendisse, & addit, Fenestellæ errorem notatum fuisse à Prædiano, quod scripsisset Ciceronem sexto & vigesimo ætatis anno pro Sex. Roscio dixisse. Quem Fenestellæ errorem Corradus, aliosque viros doctos potius amplecti, quam Asconii & Gellii auctoritatem sequi, equidem miror: cum præsertim Quintilianus libro 12. cap. 6. scribat, Ciceronem sex & xx. annos natum pro Sex. Roscio dixisse, is vero ante 111. nonas Januarii hujus anni natus non fuit. Egit tamen opinor hanc causam in principio anni. Nam, ut ex oratione ipsa intelligitur, in lege de proscriptione erat, ut anno superiore ad Kal. Junias proscriptiones venditionesque fierent: Roscius autem pater aliquot post menses Romæ occisus est: eaque res quattuor ad Chryfogonum in castra Sullæ Volaterras (quod oppidum obsesum Sulla in deditorem accepit. Livius libr. 89.) delata est. Bona Roscii tanquam proscripti, ideoque occisi, ut Plutarchus tradit, Sulla bastæ subiecit, & Chryfogonus ejus libertus duobus millibus nummum emit, cum jam proscriptionis mentio nulla fieret, cum etiam, qui antea metuerant, redirent, ac jam defunctos sese periculum arbitrarentur. Sed cum filius idemque heres Roscii bona patris ita vendita esse ægre ferret, eaque sexages esse demonstraret, Sulla eoargui se graviter tulit, & Roscii filii nomen opera Chryfogoni de parricidio deferendum curavit. Cum Roscii patrocinium ob Sullæ metum nemo susciperet, adolescens ab omnibus desertus, ad Cic. confugit: quem amici quoque ad reum defendendum cohortabantur, cum aliud splendidius aut præclarior gloriæ initium habere non posset. Cic. igitur adolescens contra L. Sullæ dominantis opes Sex. Roscium Amerinum defendit, libr. 2. de Offic. Defensionis capita tria sunt: in primo parricidii crimen falso obiectum fuisse Roscio, multis argumentis convincit: secundum est de audacia duorum Roscorum, Capitonis & Magni. in quos crimen ita confert, ut eos multis suspitionibus arguat. tertium est de Chryfogoni potentia, quam invidiosè insectatur. Victor in causa, magna in admiratione fuit, ut Plutarchus ait: ipse verò in Bruto sic scribit: itaque prima causa publ. pro Sex. Roscio dicta tantum commendationis habuit, ut non ulla esset, quæ non nostro digna patrocinio videretur. Roscio contra Chryfogonum defenso Ciceronem Athenas secessisse, atque inde post triennium Romam revertisse, in Eusebii Chronico scriptum est. unde illud Caleni apud Dionem lib. 46. manasse videtur, *καὶ τὸν ῥωμαιοὺς ἔπεισε*: quibus verbis significat, M. Tullium eloquentiæ gratia triennium Athenis

vixisse, & certe à Roscio defenso statim in Græciâ profectus esset, quod Plutarchus quoque putavit, triennium ibi vixisset. Jam verò, cum secus ipse in Bruto scribat, nos etiam hæc temporibus aliter dividemus.

Mitylenas hoc tempore in Asia expugnatas fuisse in Liviana epitoma lib. 89. scriptum est. expugnavit eas M. Thernus: in qua expugnatione Julius Cæsar, auctore Suetonio, corona civica donatus est. Atque ita urbs, & natura, & situ, & descriptione ædificiorum & pulchritudine in primis nobilis, belli lege ac vi storiæ jure populi Romani facta est, Cicero Orat. 2. contra Rullum.

Anno urbis DCLXXIV. Ciceronis XXXIX. Coss. fuerunt.

P. SERVILIUS VATA ISAURICUS,
AP. CLAUDIUS PULCHER.

HOs Consules in hunc annum Sulla contra voluntatem populi, qui ipsum creabat, renuntians curavit, & Dictatura se abdicavit, Appianus lib. 1. Orosius lib. 5. c. 22. Ap. Claudius P. Clodii inimici Ciceronis pater fuit, unde in Orat. de harusp. respon. P. Servilius collega patris ejus nominatur. Hoc tempore Cicero antequam in Græciam profectus fuit, Arretinæ mulieris libertatem contra Cottam hominem disertissimum defendit, Sulla adhuc vivo, ut ait pro Cæcina. Erat eo tempore in Cicerone summa gracilitas, & infirmitas corporis, procerum & tenue collum: qui habitus, & quæ figura non procul abesse putatur à vitæ periculo, si accedit labor, & laterum magna contentio, eoque magis, ut ipse in Bruto scribit, hoc eos, quibus erat carus, commovebat, quod omnia sine remissione, sine varietate, vi summa vocis, & totius corporis contentione dicebat, itaque cum eum & amici & medici hortarentur, ut causas agere desisteret, ipse autem quodvis periculum adire, quàm à sperata dicendi gloria discedere, mallet: conferret tamen remissione & moderatione vocis & commutato genere dicendi se & periculum vitare posse, & temperatius dicere, ut consuetudinem dicendi mutaret, eam sibi causam in Græciam proficiscendi suam ait in Bruto, itaque cum esset biennium versatus in causis, Roma est profectus hujus anni ætate, ut ex sequentibus cognoscetur. Cum venisset Athenas, sex mensibus cum Antiocho veteris Academiæ nobilissimo & prudentissimo philosopho fuit: studiumque philosophiæ nunquam intermissum à primæque adolescentiæ cultum, & semper auctum, hoc rursus summo auctore & doctore renovavit, ut ipse in Bruto testatur, ideoque lib. 1. de Natura Deor. Antiochum inter eos philosophos numerat, à quibus institutus fuit, de eodem lib. 1. de legibus: Vir iste fuit prudens, & acutus, & in suo genere perfectus, mihi que ut scis, familiaris. Plutarchus quoque in Cicerone à nobis converso, ita scribit, Cum Athenas venisset, Antiocho Aescaloniæ operam dedit: ejusque copia quidem & lepore dicendi delectabatur: sed quæ ab ipso in philosophiâ novabantur, e. minime

probabat, jam enim Antiochus à nova Academiâ defecerat; & relicta Carneadis secta, commutatoque instituto, vel evidentia & sensibus victus, vel, ut nonnulli ajunt, ambitione & contentione cum Philonis & Clitomachi discipulis adductus, Stoicorum decreta ferè defendebat. Antiochus igitur, ut Cicero in Lucullo testatur, appellabatur quidem academicus, sed erat, si per pauca mutavisset, germanissimus Stoicus. Didicerat apud Philonem tamdiu, ut constaret diutius didicisse neminem: & scripsit de Academica secta acutissime, eamque non acrius accusavit in senectute, quàm antea defensitaverat. Plura in Lucullo Ciceronis, & Plutarchi. Athenis Cicero Epicureos quoque, Phædrum & Zenonem frequenter cum Attico audivit, ut ait lib. 2. de finib. Meminit Tuscul. 3. & Acad. 1. Hic annus xx. est post M. Antonii & A. Posthumii consulatum: ad quem Lucullorum ædilitas à Plinio lib. 8. cap. 7. refertur. eam verò magnificentissimam fuisse Cic. 1. 2. de Officiis scribit. Hac ego conjectura ductus, L. Luculli magistratus, quos Cic. in iis Luculli recenset, ita constituo, ut hoc anno ædilis, Bruto & Mammerco Coss. prætor fuerit, sequenti Africam obtinuerit, atque inde Octavio & Cotta Coss. ad consulatum petitionem redierit.

Anno urbis DCLXXV. Ciceronis XXXIX. Coss. fuerunt.

M. ÆMILIUS LEPIDUS, Q. LUTATIUS CATULUS.

His consulibus Sulla in agro Cumano mortuus, hac Romam perlatum cum magna pompa in Campo Martio sepultus est, quod præter ceteros Appianus lib. 1. copiose narrat. Primus autem è patriciis Cornelius Sulla igni voluit cremari, lib. 2. de legibus. Post Sullæ mortem dissensio inter consules orta est, cum Lepidus Sullæ acta rescindere tentaret, & Catulus ei resisteret, vide Orosium nostrum lib. 5. c. 22. Hinc Cicero in Catil. 3. Dissensit M. Lepidus à clarissimo & fortissimo viro Q. Catulo, attulit non tam ipsius interitus reip. luctum, quàm ceterorum. Ubi verò M. Tullio de Sullæ morte Athenas allatum est, ut Plutarchus scribit, cum jam corpus ejus exercitationibus confirmatum meliore habitu esse cepisset, & vox ita conformata esset, ut cum audita suavis ac plena, tum ad corporis constitutionem moderate accommodata esset, motus & precibus litterisque amicorum, quæ Roma frequentes ad ipsum afferebantur, & cohortatione Antiochi, ut rempubl. capefferet, dicendi vim ceu instrumentum rursus excoluit, civilemque facultatem exstravit. Itaque primum, ut ipse in Bruto scribit, Athenis apud Demetrium Syrum, veterem & non ignobilium dicendi magistrum studiosè exercebatur, post totam Asiam peragravit cum summis oratoribus, quibuscum exercebatur ipsis ludentibus: quorum erat princeps Menippus Stratonicensis quem Plutarchus Menippum Carem nominat, Cic. eum tota Asiæ illis temporibus disertissimum fuisse judicat, unde Strabo lib. 14.

lib. 14. καὶ τὰ αὐτῶν δ' αὖτὴ ἀξιολογῶ μὲν δὲ ἴστας
 Μένηπῶν κ' τὴν πατρίαν ἡμῶν, Κατοίας ἐπιχαλῶ
 μὲν δὲ ἢ μὲν ἴστας ἰπταίνε' κ' τὴν πλὴν Ἀσιαν ἰπταίνε, ἢ
 ἡμεροκόσῳ Κικίρασι, ἢ ὡς Φησὶ ἢ πῖν ζεφυρῆ αὐτῶν συγ-
 κροῦναι Ἐποκλεί, καὶ τοῖς καὶ ὀκταῖοι ἀμύρασι. id est,
 Fuit ibi patrum nostrorum memoria nobilis magi-
 ster dicendi Menippus cognomento Catocas: quem
 Cicero ex Asiaticis oratoribus, quos audivit, maxi-
 me laudat, ut est in quodam ipsius libro, ubi eum
 cum Xenocle, atque illius ætatis oratoribus compar-
 rat. de Xenocle, Adramytteno, cui Cic. quoque o-
 peram dedit, idem Strabo l. 13. Erat cum Cicerone
 etiam Æschylus Cnidius, assiduisque autem
 Dionysius Magnes, quibus non contentus, Rhodum
 venit, seq. ad eundem, quem Romæ audiverat, Mo-
 lonem applicavit, cum auctorem in vetis causis, scri-
 ptoremque præstantem, tum in notandis ac in ad-
 verendisque vitis, & instituendo docendoque pru-
 dentissimum. is dedit operam, ut nimis redundan-
 tem Oratorem nostrum, & superfluentem juvenili
 quadam dicendi impunitate & licentia reprimeret,
 & quasi extra ripas diffluentem coerceret, auctori-
 tate in Bruto. De Apollonio Molone inquit Plutar-
 chus, traditum est memoriam, eum Latine linguæ ru-
 dem rogasse Cic. ut græce declamaret, in quo cum
 ideo illi obtemperasset, quod putaret, se ita melius
 corrigi posse; ceteri omnes admiratione obstupefa-
 cti, certatim de Cicerone, aliisque alio gloriosius
 prædicabat: Apollonius neque orante Cicerone læti-
 tiam præ se tulit, & cum perorasset, defixus in co-
 gitatione diu sedit, quod ubi Ciceronem ægre refer-
 sentit, hæc ejus vox erupit: Te equidem, M. Tulli,
 collaudo & admiro: sed me Græcorum fortunæ mi-
 seret, cum videam doctrinæ & eloquentiæ laudem,
 quæ sola nobis reliqua erat, per te ad Romanos
 translata esse. Rhodi Cic. Posidonium Philoso-
 phum etiam audivit, ut Plutarchus scribit. Posido-
 nius enim cum esset Apamiensis à Syria, Rhodi vi-
 xit, teste Strabone lib. 14. Hunc familiarem suum
 vocat Cic. lib. 1. de Finib. Eundem lib. 1. de Natura
 inter eos numerat, à quibus in Philosophia institu-
 tus fuit. Præterea in libro de Fato ita scribit: Quæ-
 dam etiam Posidonius (pace magistri dixerim) com-
 munitici viderur.

Anno urbis DCLXXVI. Ciceronis XXXI. COS.
 fuerunt,

D. JUNIUS BRUTUS, M. A. ÆMILIUS
 LEPIDUS LIVIANUS.

HOs Consules ex interregno inisse, argumen-
 to est oratio Philippi apud Sallustium, de quibus
 Cicero in Bruto. Iisdem fere temporibus D. Brutus,
 is qui consul cum Mamercio fuit, homo & Græcis
 doctus literis & Latinis. Mamerci Æmili Lepidi
 consulis meminit Valerius l. 7. c. 7. Hoc anno, cum
 duo consules clarissimi fortissimi que essent, Pompe-
 jus adhuc eques contra Sertorium ad bellum maxi-
 mum formidolosissimum que suavis L. Philippi pro
 consule missus est: quo quidem tempore cum esset
 nemo in Senatu, qui diceret, non oportere

mitti hominem privatam pro consule, Philippus di-
 xisse dicitur, Non se illum sua sententia pro consu-
 le, sed pro consulibus mittere, ait Cicero in Manilia-
 na. Idem Phil. II. Pompejo Sertoriaum bellum
 à Senatu privato datum est: cum L. Philippus pro
 consulibus se eum mittere dixit, non pro consule.
 Scribit idem Plutarchus in Pompejo: Comparato
 exercitu, hosteis in cervicibus jam Italiæ agenteis
 ab Alpius in Hispaniam submovit, Galliamque re-
 cepit, ut ipse apud Sallustium ad Senatum scribit.
 Unde Cicero in Maniliana ait, Pompejum per Gal-
 liam legionibus Romanis in Hispaniam iter Gallo-
 rum internecione patefecisse.

Hoc quoque anno M. Tullius se recepit à Græcia,
 biennio post quam eo profectus erat, non modo
 exercitior, sed prope mutatus, nam & contentio-
 nimia vocis resederat, & quasi deferverat oratio,
 lateribusque vires, & corporis mediocris habitus ac-
 cesserat, ut ipse in Bruto testatur. Cum autem Cice-
 ro, auctore Plutarcho, magna spe erectus, ad temp-
 tum studio raperetur, ardor ejus oraculo quod-
 dam repressus est. Nam cum Delphos profectus
 Apollinem consulisset, quamam via ad summam
 gloriam pervenire posset, oraculum editum est,
 suam naturam, non multitudinis opinionem duc-
 cem vitæ sequeretur. Quapropter Romam reversus
 primo timide dixit, & dubitantes ad honores acces-
 sit, nec ullo in numero habitus, sed Græculus at-
 que otiosus appellatus fuit: quæ nomina infimis &
 sordidis hominibus in promptu esse, atque in ore
 consueverunt. Ut verò & innata honorum cupidita-
 te ductus, & patris atque amicorum cohortatione
 incitatus, se totum patrociniis tradidit, non jam pe-
 detentim principem locum petiit, sed statim eluxit,
 ceterisque oratoribus longè præstitit. Hactenus Plu-
 tarcho, ut à me ante annos octo conversus fuit,
 ubi quod Græculum atque otiosum dixi, qui Plu-
 tarcho est Γραῦκος ἢ Χολασμῶς, secutus sum aucto-
 ritatem nostri oratoris, qui pro Sextio inquit, Græ-
 culum se atque otium putari voluit: studio litera-
 rum se subito dedit. Solent autem Romani uti ap-
 pellatione Græci probri loco, cum ignobilitatem
 obijciunt, ut Zonaras scribit.

Anno urbis DCLXXVII. Ciceronis XXXI. COS.
 fuerunt,

CN. OCTAVIUS, C. SCRIBONIUS
 CURIO.

DE his Cicero in Bruto: Cn. Sicinius, cum tribu-
 nus pl. Curionem & Octavium consules produ-
 xisset, Curioque multa dixisset, sedente Cn. Octa-
 vio collega, qui devinctus erat fasciis, & multis me-
 dicamentis propter dolorem artuum delibutus: nun-
 quam inquit, Octavi, collegæ tuo gratiam referes;
 qui nisi se tuo more jactavisset, hodie te istis muscæ
 comedissent. Videntur autè consules à Sicinio pro-
 ducti fuisse, cum id egit, ut tribunus potestatis po-
 pulo redderetur, Aconius in Divinat. in Verrem.
 Cn. Octavium M. filium optimum atque humanissi-
 mum virum, familiarem suum, nominat Cic. lib. 2.
 de Finib.

de finibus. His consulibus Cicero, ut ipse in eodem Bruto ostendit, cum unum annum reverlus ex Asia, causas nobiles egisset, Quæsturam petiit, cum C. Cotta, qui anno insequenti consul fuit, consulum Hortensius Edilitatem peteret. Quæstoris comitibus, quæ Tributa fuisse epist. 31. libro 7. Famil. cognoscitur, Cicero quæstor in primis cunctis suffragis est factus. in Orat. in Pisonem. Idem Verrina septima ait, se ita quæstorem factum fuisse, ut sibi honorem illum cum non solum datum, sed etiam creditum, ac commissum putaret. In causis iis, quas Cicero ex Asia reverlus, ante Quæsturam egit, numero orationem pro Q. Roscio Comædo, id quod proposita constitutione causæ planum faciam. Res igitur, ut ex orationis fragmento colligitur, ita se habet. C. Fannius Chærea servum suum Panurgum communcem cum Roscio ea lege fecit, ut is à Roscio arte histriónica institueretur, quæstusque inter eos communis esset. Institutum artificio comico Panurgum Q. Flavius Tarquiniensis quidam interfecit. In hanc rem Fannius cognitor à Roscio datus fuit, qui Flavium iudicio DAMNI INIURIA DATI Roscii nomine persequeretur, non secus atque si res sua esset. Lite contestata, Roscius sine Fannio cum Flavio decidit H. S. centum millibus. Deinde C. Pifone teste & arbitro, Roscius Fannio pro opera, pro labore, quod cognitor fuisset, quod vadium obiiisset, certam pecuniam dedit hac conditione, ut si quid Fannius pro sua parte servi intercepti à Flavio exegisset, partem ejus dimidiam Roscio dissolveret. Post triennium Fannius, qui diceret se à Flavio nihil abstulisse, Roscium cum eo de tota re pro societate decidisse, Roscium in jus vocavit, & H. S. quinquaginta millia, dimidiam scilicet partem ejus pecuniæ, quam Roscius à Flavio abstulerat, petiit, & sponione Roscium lacescit. Ni sibi ille H. S. 1000. deberet. Datus igitur iudex à Prætoribus fuit C. Pifo cum hac formula, Si pareat Roscium Fannio H. S. 1000. debere. quod Cic. enumeratione causarum debitionis falsum esse docet: neque societatis nomine quidquam à Roscio peti posse probat. Corradus Ciceronem hanc causam egisse Cn. Pompejo & M. Crasso cons. anno post hanc sexto inde putat, quod tum C. Pifo prætor fuerit. sed fallitur, qui ex iudice privato prætorem facit. Falluntur quoque illi, qui Roscium Comædum ante Amerinum defensum inde putant, quod post Amerini defensionem Cicero in Græciam statim fuerit profectus. Hoc tempore Q. Roscium fuisse defensum, ex oratione cognoscitur, in qua Roscium Sullano tempore cum Flavio decidisse, & quadriennio post causam actam esse aperte significatur. Hoc anno in Hispania adversus Sertorium acerrima illa prælia & maxima Sacronense & Duriense commissa sunt, quorum meminit Cicero pro Balbo, tu vide Plutarchum in Pompejo.

Anno urbis DCLXVIII. Ciceronis XXXII. Coss.

fuerunt.

L. OCTAVIUS, C. AURELIUS COTTA.

DE his Cicero in Verrem 3. cum L. Octavius, C. Aurelius Coss. ædes sacras locavissent, neque

potuissent omnia facta recta exigere, neque ii prætores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, M. Cælius: factum est S. C. quibus de factis rebus cognitum & iudicatum non esset, uti C. Verres, P. Cælius prætores cognoscerent, & iudicarent. ubi vides C. Sacerdotem, cui Verres in prætura urbana & Siciliensi successit, hoc anno prætorem urbanum fuisse, qui cum sequenti Siciliam obtinuerit, & Cicero ante Verrem Quæstor in Sicilia fuerit, prætor Sex. Peducæo, suspicionem Corradi, qui Ciceronem hoc anno Quæstorem urbanum & insequenti in Sicilia fuisse putavit, falsam esse omnes vident. Hic est igitur Siciliensis annus, qui M. Tullium quæstorem excepit, ut ipse in Bruto scribit. Cum autem bini quæstores in Sicilia singulis prætoribus essent, Lilybætanus & Syracusanus: Cicero Lilybætanus quæstor fuit, ut Alconius scribit, & Cicero ipse pro Plancio ostendit. Idem Alconius scribit, Ciceronem Quæstorem in Sicilia fuisse prætoribus Sex. Peducæo. ipse vero in orat. post reditum in Senatu ait, se patri M. Curtii quæstorem fuisse. Accidebat autem sæpè, ut unus quæstor duorum prætorum esset, ut Gruchius libr. 2. de Comitibus docet. De Quæstura Ciceronis Plutarchus ita scribit, Quæstor creatus & sortitus provinciam Siciliam, cum in difficultate annonæ, atque inopia rei frumentariæ magnum frumenti numerus Romam esset mittendus, Siculos initio offendit: post, ubi diligentiam, justitiam & comitatem ejus experti fuerunt, majores illi honores, quam ulli unquam prætori tribuerunt. De eadem ipse in oratione pro Plancio, Non vereor, ne quis audeat dicere, ulius in Sicilia quæsturam aut gratiorem, aut clariorem fuisse: frumenti in summa caritate maximum numerum miseram: negotiatoribus comis, mercatoribus justum, municipibus liberalis, locis abstinentis, omnibus eram vilis in omni officio diligentissimus, excogitati quidam erant à Siculis honores inauditi. & in Verr. 7. Sic obtinuit quæsturam in provincia Sicilia, ut omnium oculos in me unum coniectos arbitrarer; ut me, quæsturamque meam quasi in aliquo orbis terræ theatro, versari existimarem: ut omnia semper, quæ jucunda videntur esse, non modo his extraordinariis cupiditatibus, sed etiam ipsi naturæ ac necessitati denegarem. Idem Verrina 2. ait, Siculos, in quæstura suæ innocentia, abstinentiaque periculum fecisse. Eo tempore, ut Plutarchus scribit, multi Romani adolescentes, claris parentibus atque honesto loco nati, apud Siciliæ prætorem accusati sunt intemperantia, & neglectæ disciplinae militaris, quos Cicero magna commendatione defendit & conservavit.

Anno urbis DCLXXIX. Ciceronis XXXIII. Coss.

fuerunt.

L. LICINIUS LUCULLUS, M. AURELIUS COTTA.

His Consulibus Cicero, annuo munere quæstura expleto, à Sicilia provincia decessit. Habuit tum orationem Lilybæti, in qua Siculis multa benigne

nigne promissit, ut Alconius scribit. Decedebat autem ea spe, ut sibi populum Rom. ultro omnia delaturum putaret, ac cum casu dieb. iis itineris faciendi causa, Puteolos venisset, concidit pæne, cum ex eo quidam quæssisset, quo die Roma exisset, & numquid in ea esset novi, quod ipse pro Plancio narrat, & Plutarchus in vita scribit. Cum è Sicilia se recepisset, jam videbatur facultas illa dicendi esse perfecta, & habere maturitatem quandam suam, ut ait in Bruto. Fuit hoc anno Tribunus pleb. L. Quintius, homo maxime popularis, & ad inflammandos animos multiudinis accommodatus: qui conciones quotidie seditiosas & turbulenteras habebat, Cicero pro Cluentio. Hunc acta Sullæ rescindere, ac reipublicæ statum movere & perturbare conantem, Lucullus consul ab incepto deduxit, auctore Plutarcho in Lucullo. Hinc Macer apud Sallustium: Lucullus quantis animis irerit in L. Quintium, vidistis. Idem Quintius patronus fuit Oppianici, qui hoc anno, Verre prætor urbano, condemnatus est, Cicero pro Cluentio, & Alconius in Verr. 2. Verrem his consulibus prætorem urbanum fuisse, cognoscitur etiam Verrina septima, ubi Cicero inquit: Nemo tam rusticanus homo L. Lucullo & M. Cotta coss. Romam ex ullo municipio vadimonii causa venit, quin seiret, jura omnia populi Romani nutu atque arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari.

Hoc etiam tempore M. Antonius gratia Cottæ consulis & Cethegi factione in senatu, curatio nem nactus totius oræ maritimæ, Siciliam & provincias omnes depopulatus est, & ad extremum inferens Cretensibus bellum, re male gesta, morbo interiit, Alconius in Verr. Livius libr. 97. Florus libro 3. capite 7. Meminit Vellejus & Cicero Verr. 4. Ubi M. Antonii infinitum imperium dicit. Hic Antonius pater fuit M. Antonii Triumviri, qui in Plutarchi Antonio *κεραυτός* mendose pro *Κεραυτός* nominatur. Tum quoque Metellus & Pompejus in Hispania ab obsidione Calagurii oppidi depulsi, coacti fuerunt diversas regiones petere, Metellus ulteriorem Hispaniam, Pompejus Galliam, auctore Livio libr. 93. Itaque tum exercitus Pompeii hyemavit in Gallia, cum M. Fontejus prætor eam provinciam obtineret, ut Cicero pro Fontejo ostendit.

Anno urbis DCLXXX. Ciceronis xxxiv. Coss.

M. TERENTIUS VARRO LUCULLUS,
C. CASSIUS VARUS.

DE his Cicero pro Cluentio: Sed quæro à vobis, num istam legem ex isto S. C. L. Lucullus consul, homo sapientissimus tulerit? num anno post M. Lucullus & C. Cassius? Eisdem: Verrina tertia, M. Terentium & C. Cassium nominat, à quibus lex frumentaria Terentia & Cassia Ista fuit, de qua Cicero Verrina quinta, & septima, fuit enim M. Lucullus, frater L. Luculli, in Terentiorum familiam adoptatus. Eidem Macedoniam evenisse, Eutropius libr. 6. scribit, Hinc Cicero in Verr. 4. Dixit hoc idem

M. Lucullus, se de his Dionis incommodis pro hospicio, quod sibi cum eo esset, jam ante cognovisse. Quid Lucullus qui tum in Macedonia fuit, melius hæc cognovit, quam tu Hortensi, qui Romæ fuisti? Hoc anno bellum in Italia à gladiatoribus, duce Spartaco excitatum est, quod Cicero in Maniliana Servile vocat, de quo scripsi in ult. cap. lib. 5. Orosii. Eodem tempore L. Lucullus, qui consul anno superiore contra Mithridatem profectus erat, ad Cyzicum urbem exercitum ejus fame delevit, auctore Livio libr. 9. Nam cum totius impetus belli ad Cyzicenorum mœnia constitisset, eamq; urbem sibi Mithridates Asiae januam fore putavisset, qua effracta & revulsa, tota pateret provincia; perfecta ab Lucullo hæc sunt omnia, ut urbs fidelissimorum sociorum defenderetur, ut omnes copiarum regis diurnitate obsidionis consumerentur, ait Cicero pro Murena, eandem rem pro lege Manilia & pro Archia commemorat.

Anno urbis DCLXXXI. Ciceronis xxxv. Coss.
fuerunt,

L. GELLIUS POPPLICULA, CN. CORNELIUS LENTULUS GLODIANUS.

DE his Cicero in Verr. 4. Itaque in Senatu continuo Cn. Lentulus, & L. Gellius [Lucullus impressi libri Ciceronis mendose habent, cum, *Le Gellius* in vetustis recte legatur] Consules faciunt mentionem, placere statui, si Patribus conscriptis videretur, ne absentes homines in provinciis rei fierent rerum capitalium. Idem in orat. pro Balbo aliquoties nominantur. In quarta vero in Verrem: M. Lollium Palicanum Tribunum pleb. hoc anno fuisse, cognoscimus, quem laborasse, ut Tribunitia potestas populo restitueretur, Alconius in Verrinam primam scribit. De eodem Cicero in Bruto. Aptior, inquit, etiam Palicanus auribus imperitorum. Hoc anno Lucullus Mithridatem in Pontum persecutus, eum legionibus Romanis patefecit, qui ante populo Rom. ex omni aditu clausus fuerat, ut ait Cicero pro lege Manilia, & pro Archia.

Anno urbis DCLXXXII. Ciceronis xxxvi. Coss.
fuerunt,

C. AUFIDIUS ORESTES, P. CORNELIUS LENTULUS SURA.

Orestes gentis Aureliæ cognomen est: sed hic Orestes à Cn. Aufidio adoptatus, ut Cicero pro domo ait, Cn. Aufidius Orestes dictus fuit. Cn. Orestes, cum Tribunus pleb. esse non potuisset, consulem factum, ait Cicero pro Plancio. Idem prætor urbanus fuit anno urbis DCLXXXVI. ut ex Valerio libr. 7. cap. 7. apparet. P. Lentulus cum Caecilia conjuravit, atque à Cicerone Consule in carcere strangulatus fuit, ut inferius dicemus. Unde Sura cognomen invenit, Plutarchus in Cicerone hoc modo exponit: Cum Sullanis temporibus quæstor magnam vim pecuniæ publicæ consumsisset atque perdidisset, Sulla id ægre ferens, rationem ab eo in

SENATU

Senatu exegit, tum ille negligenter & cum contemptu progressus, rationem se redditurum negavit, suram autem præbiturum, ita ut pueri confuissent, cum in pila lusione deliquissent. Hinc Sura cognominatus fuit, sura enim Romanis est ea, quæ Græcis *εὐχὴ* dicitur. Hæcenus Plutarchus. Bellum servile jam tertium annuum cum Spartaco gerebatur, cum M. Crasso prætori id mandatum, & sex mensibus confectum fuit, ut Appianus libro primo extremo scribit, itaque Crasso tum permissum Plutarchus ait, ut ovans urbem iniret. Hinc Cicero in Pisonem: Crasse pudet me tui, quid est, quod confecto formidolosissimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris à senatu? Exercitum eodem tempore ex Hispania in Italiam Pompejus reduxit & quoque millia fugitivorum, qui è prælio subfugerant, interfecit, atque ad senatum, auctore Plutarcho, scripsit, Crassum acie gladiatores fudisse, se bellum radicibus sustulisse. Hinc Cicero in Manilianam: Testis est iterum, & sapius Italia, quæ cum servili bello terro periculosoque premeretur, ab hoc auxilium absente expetivæ: quod bellum expectatione Pompeji attenuatum atque imminutum est, adventu sublatum ac sepultum. Hujus belli confecti gloriam Cicero pro Sextio quoque ad Pompejum his verbis transfert: Qui etiam servitiæ virtute victoriæque domuisset. Ultimo hujus anni die pridie, quam consulatum iniret, Pompejus etiamnum eques Romanus ex Hispania procos. triumphavit, ut Vellejus libro 2. scribit, de quo triumpho Cicero pro lege Manilia: Quid tam incredibile, quam ut iterum eques Romanus ex Senatus consulto triumpharet?

Anno urbis DCLXXXIII. Ciceronis XXXVII. Coss.

suorum,

M. LICINIUS CRASSUS, CN. POMPEIUS MAGNUS.

POMPEIUM ex S. C. legibus solutum consulem ante factum, quam ullum alium magistratum per leges capere licuisset, Cicero in Manilianam testatur. Numerus de ætate Pompeji apud Appianum, mendo caret: respicit enim tempus anni superioris quo Pompejus ante natalem suum consulatum petivit. M. Tullius jam post quæsturam in plurimis causis, & in principibus patronis quinquennium fere versatus erat, ut ipse in Bruto scribit, fuitque in admiratione, quod ab iis, quorum causas agebat, nulla dona aut munera, auctore Plutarcho, accipiebat. In iis causis fortasse fuerunt M. Tullii, & L. Varenii, quas Cic. scriptas edidisse testimonio Quintiliani & Prisciani cognoscitur. In primis autem, ut Plutarchus ait, Cic. enituit, cum C. Verrem hoc anno in judicium vocavit, nam in patrocínio Siciliensi maxime in certamen venit designatus Ædilis, cum designato consule Hortensio, quod ipse in Bruto scribit. Tenuerat Verres ex prætura Siciliam provinciam per triennium, atque in ea fuerat libidinose, avare, crudeliterque versatus. quare cum tandem hoc anno L. Metellus ei succederet, repetunda-

rum reus à Siculis postulatus est: qui omnes, præter Syracusanos & Mamertinos, M. Tullium, illo tempore florentem defensionibus amicorum ad accusandum descendere compulerunt, jam pridem illis necessitudine copulatum, quod quæstor in Sicilia fuisset, & decedens multa iis benigne promississet, ut Asconius ait. Natus jam erat Cicero annos xxxvi. quod tempus legitimum erat ædilitatis petendæ. Certè P. Scipio Africanus minor, cum annos natus xxxvi. ædilitatem peteret, consul à populo dictus est, Livius lib. 30. Vellejus l. 2. Ædilitatem igitur suo anno petens Cicero, prior designatus est cunctis suffragiis populi, in Orat. in Pisonem. Suscepto patrocínio Siciliensi, existit Q. Cæcilius Niger, domo Siculus, ut Asconius scribit, Plutarchus ait, hominem libertinum fuisse, & judicæ religioni obnoxium, unde Cicero in eum dixit, Quid Judæo cum Verre? Romani autem porcum non castratum, Verrem nominant, in Plutarchi libris, in quibus legitur, *Βίβλος οὐ Παρκίος ὁ ἀπὸ τῆς ἡδύρας χοίρειος καλεῖται*, negatio deest, & restitui debet, ἢ *καὶ ἀπὸ τῆς ἡδύρας*, alioqui falsum esset, quod Plutarchus scribit, idque duos interpretes viros doctissimos, non animadvertit miror. Cæcilius igitur contendeat se potius accusatorem constitui oportere, hæc afferens causas: unam, quod à Verre læsus, jure illi inimicus esset: altera, quod cum quæstor ejus fuisset, crimina sciret: tertiam quod Siculus pro Siculis ageret. Hinc, quia in publicis quæstionibus, ut est libr. 1. ad Herennium, legibus cavetur, ut ante se reo commodum sit, judicium de accusatore fiat, utrum illi liceat accusare, necne: divinatio accusatorum Ciceronis & Cæciliæ facta est, tum Cicero primam Verrinam de accusatore constituendo dixit: in qua hac usus est divisione. spectandum, à quo maxime agi velint ii, quorum de ultione quaeritur, à quo minime velit is, qui accusatur, auctor Quintilianus lib. 7. cap. 5. Victo Cæcilio, & accusatione ad se delata, Cicero, cum inquisitionis tempus in Siciliam postulasset dies cx. & cum L. Tullio fratre Patruæ totam provinciam colligendis literis in Verrem, & denuntiandis testimoniis peragrasset diebus quinquaginta; Romam reversus, cum videret id agi, ut à M. Glabrone prætor, & ab iis iudicibus, qui tunc erant, ad alium annum aliumque prætorum res tota transferebat, eripereturque sibi reus patrocínio Hortensii ac Metelli, qui tunc Consules futuri erant, hoc commentus est rationis, ut orationem longam præmitteret, neque in criminibus declamatione cumulandis tempus absumeret, sed tantummodo citaret testes ad unumquodque crimen expositum, & eos Hortensio interrogandos daret, inquit Asconius. Unde Quintilianus lib. 6. cap. 6. Cicero summo consilio videtur in Verrem vel contrahere tempora dicendi maluisset; quam in eum annum quo erat Q. Hortensius consul futurus, incidere. Consilium suum ipse Cicero Verrina secunda copiose exponit, quæ præterea exhortationem continet judicium ad vere judicandum: minæ quoque in adversarios diriguntur, omnia tentantes ad corrumpeudum judicium: qua oratione ipse Verrina

siana tertia hoc se affectum fuisse ait, ut una ho-
 ra, qua cepit dicere, reo spem iudicii corrup-
 pendi præcideret. primo autem die magno testium
 numero citato, alter die amicis Verres & defenso-
 ribus non modo spem victoriæ, sed etiam volun-
 tatem defensionis abstulit. nam, ut Asconius scribit,
 arte Ciceronis ita est fatigatus Hortensius, ut nihil
 contra quod diceret, inveniret. Itaque nobis, ut Ci-
 cero in Oratore, pro familiari reo summus orator
 non respondit Hortensius. dicendi enim facultatem
 Cicero Hortensio nullam dedit nihil ipse dicendo,
 ait Asconius & Plutarchus, τῶν εἰλην ὅτι εἶπον,
 ἀλλ' ἐξ αὐτῶ ἤσπον πῶς ἔ μὴ εἶπεν, ubi aliquando
 ἐξ αὐτῶ corruptum esse, atque pro eo ἐξ ἑδρῶν com-
 modius legi posse putavi, sed Adrianus Turnæbus
 (cujus nomen, ut magistri de me optime meriti,
 mihi nunquam nisi honoris causa usurpandum est)
 anno superiore literis significavit, ἤσπον πῶς ἐξ
 αὐτῶ ἔ μὴ εἶπεν, esse quodam modo abdicata elo-
 quentia. Hæc prima actio, cujus quasi præmium
 tantum literis mandatum est, quæ Verrina secunda
 numeratur, novem diebus transacta est, Verrina ter-
 tia: eaque Verres convictus sua ponte in exsilium
 decessit, Asconius: in quo exsilio illum consensisse,
 donec à Triumviris post Cic. mortem proscriptus
 peccit, auctor est Lactantius lib. 2. cap. 4. & Seneca
 in Suasoriis libr. 1. Proscriptum Verrem ab Anto-
 nio traditur, quod Corinthiis se ei cessurum nega-
 visset, Plin. lib. 34. cap. 2. Reliquas Verrinas quin-
 que Cicero non dixit: sed, cum vellet omnem vim
 & rationem accusandi in uno reo ostendere, quin-
 que hos libros domi scriptos edidit, quos pro qualita-
 te criminum dividens, antea etis unum dedit, crimi-
 ni repetundarum quatuor, unum de jure dicendo,
 alterum de re frumentaria, tertium de signis, quar-
 tum de suppliciis, Asconius. Hi sunt quinque contra
 Verrem secunde actionis libri, de quibus Fabius l. 11.
 cap. 2. & Tacitus in dialogo de Oratoribus Cicero
 etiam in Oratore Verrin. 6. quartum Accusationis
 appellat. Itaque in primo accusationis libro, quæ
 est Verrina tertia, Cicero antea etis, id est ea crimi-
 na, quæ Verres ante præturam Siciliensem in qua-
 stura, legatione, & prætura urbana commisit, ex-
 ponit. In secundo Accusationis libro quæ est Ver-
 rina quarta, explicantur crimina in Sicilia, in jure
 dicendo commissa. Tertius liber est de frumenti
 criminibus, eaque oratio frumentaria à veteribus
 Grammaticis nominatur. Quartus liber, seu Verrina
 sexta, est de signis. Quartus & ultimus de sup-
 pliciis. Verre damnato, ut Plutarchus tradit, cum
 Cicero litem ei tricies H. S. æstimasset, male audi-
 vit, quasi pecunia accepta, de multa remisisset. Apud
 Plutarchum ἐξ ἑδρῶν πέντε μυριάδες, est tricies
 sestertium: siquidem ἐκστὶ πέντε μυριάδες est, decies
 H. S. ut idem in Antonio testatur. Verum Budæus in
 libris de Asse & in Commentariis censet in Plutar-
 chi libris verbum πενήκοντα, aut aliud deesse. Sester-
 tium quadringenties à Verre tantum repetitum esse,
 Asconius scribit. His coss. tribunicia potestatem
 restitutam esse, Sallustius in Catil. scribit, idem est
 in epitoma l. 97. Liv. apud Vellejum l. 2. & Plutar-

chum in Pompejo. Hinc Q. Cicero lib. 3. de legibus
 ait, Pompejum nostrum ceteris rebus omnibus sem-
 per amplissimis summisque effero laudibus: de tri-
 bunicia potestate taceo: nec enim reprehendere li-
 bet, nec laudare possum. Post judicia à Salla consti-
 tuta, senatus jam ex lege Cornelia per decem annos
 turpiter judicaverat, ita ut iudiciorum levitate ordo
 quoque alius ad res iudicandas postularetur. hoc
 igitur anno L. Aurelius Cotta prætor legem ad po-
 pulum tulit, ut senatores cum equitibus & tribunis
 ærariis judicarent. Cicero Verrina prima, & Asco-
 nius in eandem. Livius l. 97. & Vellejus 24. Eodem
 anno Censores fuerunt Gellius Poplicola, & Cn.
 Cornelius Lentulus. de quibus Cicero pro Cluentio.
 Lentuli censoris meminit etiam Verrina septima,
 pro Flacco, & pro domo.

Anno urbis DCLXXIV. Ciceroni xxxviii. Coss.
fuerunt,

Q. HORTENSIVS, Q. CÆCILIUS
METELLVS CRETICVS.

DE his consulis Cicero pro Cluentio: Tum ia-
 terim Hortensio Metello coss. ut hunc Oppia-
 nicum aliud agentem, ac nihil ejusmodi cogitantem
 ad hanc accusationem detraheret, invito despondit
 ei filiam suam. Hoc anno Cicero ædilis curulis fuit.
 ædiles autem ἀφ' ἑνὸς ὧν προτίθεισι ἕρπον, ἐξ ἑνὸς τῶν
 ἐπιμελητῶν κελῶν, id est, ab una parte sui muneris
 quasi curatores ædium dicti sunt, Dionysius Hali-
 carnæus lib. 6. ubi addit eos à Græcis ἀρχαίων ἄρχων
 dici, quod magnam illis partem similes sunt, de
 ædilitate sua Cicero Verrina septima ita scribit:
 Nunc sum designatus ædilis: habeo rationem, quid
 à populo Rom. acceperim: mihi ludos sanctissimos
 maxima cum cæremonia Cereri, Libero, Liberæ-
 que faciendos, mihi Floram matrem populo plebi-
 que Rom. ludorum celebritate placandam: mihi lu-
 dos antiquissimos, qui primi Romani sunt nomina-
 ti, maxima cum dignitate ac religione Jovi, Juno-
 ni, Minervæque esse faciendos: mihi sacrarum æ-
 dium procurationem, mihi totam urbem tuendam
 esse commissam: ob earum rerum laborem & solici-
 tudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu
 sententiæ dicende locum, togam prætextam, sellam
 curulem, jus imaginis ad memoriam posteritatem
 que prodendam. hinc etiam pro Murena, se ædilem
 trinos ludos fecisse, ait. Idem libr. 2. de officiis, pro
 amplitudine honorum, quos cunctis suffragiis ade-
 ptus esset suo anno, exiguum sumptum cum dilitatis
 suæ fuisse tradit. Advexerunt tum & attulerunt Si-
 culi multa ex insula ad Ciceronem ædilem, quo-
 rum ille nihil in suum quæstum contulit: tantum
 liberalitate hominum ad annonam levandam usus
 est, auctore Plutarcho. Collega Ciceronis in ædili-
 tate fuit M. Cæsonius, ut ipse Verrina secunda, &
 Asconius testantur. Scio Paulum Manu-ium in
 Asconium scribere, hunc magistratum cum Tulio
 non Cæsonium, sed C. Antonium gessisse, verum
 unde id didicerit, equidem ignoro. Hoc anno Lucul-
 lus urbem ex Tigranis regno cepit, cujus meminit in

(c)

Manilia.

Maniliana Cicero. Cum enim pridie nonas Octobris magnum numerum hostium exigua manu ad Tigranocertam vicisset, deinde urbem cepit. Pliutarchus in Lucullo. Dio libro 35. eodem anno M. Puppius Piso de Hispanis triumphavit. Cicero in Pisonem, & Aconius. His quoque consulibus templum Jovis in Capitolio, quod incendio consumptum ac resectum erat, à Q. Catulo dedicatum est, Cassiodorus & Livius lib. 98. Tacitus libr. 19. Plinius lib. 7. cap. 43. Cicero etiam Verrina sexta, Qu. Catulum appellans, Capitolium magnificentius esse restitutum, quam fuerit, ait. Circa idem tempus M. Tullius pro Fontejo dixisse videtur. Tenuerat is provinciam Galliam prætor per triennium, ut supra ad annum dclxxxix. annotavi. Reversus autem Romanam repetundarum reus factus est à Gallis, quod Fontejo prætor oppressa ære alieno provincia fuisset: quæ tum ipse ex viarum munitione fecisset, & portorium vini instituisset. Accusavit eum M. Platorius, subscriptore M. Fabio. defendit M. Cicero circa hoc tempus, cum jam equites cum senatoribus ex lege Aurelia judicarent, quod orationis verba ostendunt. Sequitur oratio pro A. Cæcina: cujus tempus incertum, argumentum verò tale est: M. Fulcinus Tarquinienfis Cefennix uxori moriens, usufructum omnium bonorum suorum legavit, ut frueretur una cum filio herede instituto. Filio mortuo, & auctione bonorum constituta, Cefennia fundum ex iis bonis emere de sententia amicorum constituit. Idque negotium Sex. Æbutio dedit, cui fundus, pecunia Cefennix emptus, fuit addictus. Cefennia cum non multo post A. Cæcinæ nupisset, eumque heredem fecisset, decessit. Tum Æbutius fundum illum, quem mandato Cefennix emerat, suum esse dixit. Itaque constitutum fuit, quo die in rem præsentem veniretur, ut cum Cæcina de fundo esset dejectus, interdictum à prætoribus postularet. Verum Æbutius fundo occupato, Cæcinam in eum ingredi conantem, coactis armatisque hominibus per vim aditu ingressuque prohibuit. Repulsus Cæcina interdictum de armatis hominibus à Dolabella prætor impetravit, ut unde dejectus esset, eò restitueretur: Æbutius restituisse se dixit: in eamque rem sponso facta est. de qua Republicatores à prætoribus dati, cognoverunt. Tota quaestio definitionis est, An interdictum de vi teneatur etiam is, qui non deiecit de fundo, sed ab ejus ingressu prohibuit? de qua Cicero in Oratore: Tota mihi causa pro Cæcina de verbis interdicti fuit: res involutas definiendo explicavimus, jus civile laudavimus, verba ambigua distinximus.

Anno urbis dclxxxv. Ciceronis xxxix. Coss. fuerunt,

L. CÆCILIVS METELLVS, Q.
MARCIVS REX.

DE his consulibus Cicero in Pisonem: Aude nunc o furia de tuo dicere, cujus fuit initium ludi compitalitii, cum primum facti post L. Metellum & Q. Marcium Coss. contra auctoritatem hujus ordinis. Ita enim rectè Paulus Manutius nomi-

na mendosa restituit. Idem Manutius hoc anno epistolam 4. libr. 1. ad Atticum scriptam putat: in qua de L. Ciceronis morte agit. Hoc anno P. Clodius Luculli exercitum in Nisibus urbis oblatione sollicitavit, auctore Dione lib. 35. unde Cicero de Haruspicio resp. Post exercitum L. Luculli sollicitato, fugit illinc.

Anno urbis dclxxxvi. Ciceronis xl. Coss. fuerunt,
C. CALPURNIVS PISO, M. ACILIVS GLABRIO.

HI consules nominantur à Cicerone lib. 12. ad Att. & Philippica secunda, quibus C. Triarius, legatus Luculli à Mithridate victus fuit, ut Dio, Plutarchus & Appianus scribunt, qui addunt, cecidisse tum centuriones cl. tribunos xxiv. & castra Romanorum à Mithridate capta fuisse. Hæc est illa calamitas, quam Cicero in Maniliana tantam fuisse ait, ut eam ad aures L. Luculli imperatoris non ex prælio nunciis, sed ex sermone rumor afferret, hic in ipso illo malo, gravissimaque belli offensione L. Lucullus, qui tamen aliqua ex parte iis incommodis mederi fortasse potuisset, vestro jussu coactus, quod imperii diuturnitati modum statuendum veteri exemplo putavisset, partem militum, qui jam stipendiis confectis erant, dimisit, partem Glabrioni tradidit. hæc tamen Cicero. Confectis stipendiis erant milites Valeriani, καλέσται οἱ τὴν πρῶτον ἀφ' ἡμετέρων, ut Dio loquitur, qui addit, turbam etiam tum factam, cum milites Acilium consulem, qui ut Lucullo succederet, missus erat, adventare audiverunt, atque Acilium Glabrio est, quem Cicero in Maniliana Lucullo successisse ait. Huc pertinent verba illa Sallustii, quæ ex lib. 5. histor. apud Priscianum lib. 18. leguntur: Legiones Valerianæ, comperto lege Gabinia Bithyniam & Pontum consiliis datam, se missos esse. Fuit enim hoc anno tribunus pl. A. Gabinius: qui, cum piratæ non solum maria, verum etiam oras maritimas suis latrociniiis infestas redderent, ut præter historicos Cicero in Maniliana ait, de uno imperatore contra prædones constituendo legem iuribus sui tribunatus promulgavit. unde idem post reditum in senatu de Gabinio iuquit, Qui in magistratu nisi rogationem de piratico bello tulisset, profectò & egestate & improbitate coactus, piraticam ipse fecisset. Tum Hortensius in senatu contra Gabinium graviter, ornateque dixit. Q. Catulus cum ex populo Rom. quaereret, si in uno Pompejo omnia ponerent, si quid eo factum esset, in quo spem essent habituri, cepit magnum suæ virtutis fructum ac dignitatis, cum omnes una prope voce, in eo ipso se spem habituros esse dixerunt. hæc Cicero pro lege Manilia. ubi ait etiam, Pompejum hoc bellum piraticum, quod ipse cum Sallustio maritimum nominat, extrema hyeme apparasse, ineante vere suscepisse, mediaestate confecisse. Inter Gabini collegas fuit L. Roscius Otho, quem Cicero pro Murena ait restituisse equestri ordini non solum dignitatem, sed etiam voluptatem. Tulit enim hoc anno tribunus pleb. legem,

gem, ut equitibus Rom. in teatro quatuordecim gradus proximi assignarentur, auctor Livius l. 99. & Dio libro 36. de eadem lege Asconius in Cornelia nam ita scribit: Roscia est, qua L. Roscius Orho biennio ante confirmavit, ut in teatro equitibus Romanis xlv. ordines spectandi gratia darentur. Meminit ejusdem Tacitus libr. 15. Horatius in Epodo, & epist. l. lib. 1. & Juvenalis Satyr. 3. Tu vide Xylandrum in! Annotationibus in Plutarchi Ciceronem, in quas ea transfuit, quæ ante biennium ad ipsum pro nostra amicitia miseram. Eodem anno, cum magus ambitus esset, C. Cornelius tribunus pleb. is, qui biennio post majestatis reus à Cicerone defensus est, legem de ambitu tulit: in qua gravissimis pœnis crimen hoc sanxit, quare senatus consultibus mandavit, ut huic rei moderarentur, qui tum legem rulerunt, auctore Diono, ut eorum, qui ambitus convicti essent, nemini aut magistratum gerere, aut in senatu esse liceret, addita etiam multa pecuniaria. Hæc est lex Calpurnia de ambitu, quam severissimè scriptam fuisse, Cicero pro Murena ait. Idem erant tum comitia, ante quæ, ut Dio scribit, nihil sciscere licebat: sed cum interim candidati multa nefaria facerent, cædesque fierent, senatus decrevit, ut antequam lex de ambitu lata esset, comitia ne haberentur, & consultibus præsidium daretur. excitavit etiam turbas Cornelius, ut Dio & Asconius scribunt, ob quas cum dilata comitia essent, Cicero ter prætor primus centuriis cunctis renunciatus est, ut ipse in Manliana testatur. Licebat autem ei præturam petere hoc tempore biennio post ædilitatem. vide epist. 15. lib. 10. Fam. in præturæ petitione competitorum illustres multos cum haberet, prætor primus designatus est, auctore Plutarcho. ipse præterea in Bruto, se & prætorem primum & incredibilem populi voluntate esse factum ait. idem in Pisonem confirmat. Cicero igitur prætor primus, id est primo loco factus fuit ex octo illis qui tum fiebant. Prætores cum Cicerone designati septem hi fuerunt, Q. Voconius Naso, M. Platorius, C. Flamminius, C. Orchinius, G. Aquilius Gallus, P. Cassius, & C. Antonius, Cicero pro Cluentio, & Asconius. De comitiis prætoris agit Cicero epistola 8. & 9. lib. 1. Att. quæ hoc anno scriptæ fuerunt, in nona, candidatos omnibus iniquitatibus exercitos fuisse testatur. Extremo hujus anni mense, a. d. IV. Id. Decem. (quem diem Trib. pleb. ineundo magistratui sollempnem fuisse, ex Livio & Dionysio patet) C. Manilius tribunatu inito, post pauculos dies subnixus libertinorum & fervorum manu legem tulit, ut libertinis in omnibus tribubus suffragium esset, auctor Asconius in Cornelianam & Milonianam, arque hoc Dio lib. 36. ita scribit τὸ ἔθνος τῶν ἀπελευθερωμένων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἡμετέρων, καὶ πρὸς ἰσότητος, περὶ ἐπιδικασίας πῶς ἐν τῇ ἑμίλει, ψηφισαὶ μετὰ τῶν ἐλευθερωμένων σφῶς ἰδίων. quorum verborum sententia, à docto interprete non satis bene expressa, hæc est, Manilium libertinis extremo anni die sub vesperam comparatis nonnullis è multitudine, lege lata dedit, ut cum patronis suis suffragia ferrent.

Anno urbis dclxxxviii. Ciceroni xli. Coss. fuerunt,

M. ÆMILIUS LEPIDUS, L. VOLCATIUS TULLUS.

HOs consules nominat Cicero in Catil. 1. & pro Sulla, quibus ipse Kal. Januarii præturam inivit, quam hoc anno gessit. Indicat Asconius in Cornelianam. Sequenti, inquit, anno M Lepido L. Volcatio coss. quo anno prætor Cicero fuit, reum Cornelium duo fratres Cominii lege Cornelia de majestate fecerunt. Indicat idem Cicero pro Cælio: Fuit asfiduus mecum prætor me: non noverat Catilinam: Africam tum prætor ille obtinebat, secutus est annus causam de pecuniis repetundis. Quare si Catilina causam de pecuniis repetundis anno sequente Cotta & Torquato coss. dixit, ut ex Asconio, & oratione pro Sulla cognoscitur: hoc anno, quo ille Africam obtinuit, Cicero prætor Romæ fuit. quod Dio exponens res gestas hujus anni disertè scribit, Prætor Cicero quaestioni de pecuniis repetundis præfuit, ut ipse pro Rabirio Postumo ita constituitur: Accusavi de pecuniis repetundis, iudex sedi, prætor quaestivi. & pro Cornelio: Postulatur apud me prætorem primum de pecuniis repetundis. Idem ostendit pro Cluentio: ubi quaestionem de pecuniis repetundis suam vocat. Judicia Cicero, ut Plutarchus scribit, visus fuit caste integreque exercere. De Licinio Macro idem memoria proditum ait, eum, qui & ipse multum in civitate poterat, & Crasso patrono utebatur, cum de pecuniis repetundis apud Ciceronem prætorem accusatus esset, & iudices adhuc sententias ferrent, fretum sua potentia & studio amicorum domum abiisse, & caput statim totondisse, sumptaque veste pura tanquam victorem in forum revertisse, sed cum Crassus in vestibulo occurrens, eum omnibus sententiis damnatum esse, dixisset reversum decubuisse, atque ita decessisse, ajunt. quæ res Ciceroni, ut qui judicia magna cum diligentia exerceret, gloriam peperit. hætenus Plutarchus, Valerius Maximus l. 9. c. 12. rem paulo aliter narrat. Cicero autem ep. 3. l. 1. Att. quam hoc anno prætor scripsit. Nos, inquit, hic incredibili ac singulari populi voluntate de C. Marco transegitur: cui cum æqui fuisset: tamen multo majorem fructum ex populi existimatione illo damnato cepimus, quam ex ipsius, si absolutus esset, gratia cepissemus. Meminit in eadè epistola comitorum Q. Fratris quibus ille ædilitatem petiisse videtur. Kal. Jan. hujus anni C. Manilii lex de libertinis S. C. damnata fuit, auctore Diono. Tum Manilius, ut Pompeji gratiam colligeret, legem promulgavit, ut Pompejo, qui tum in Cilicia belli maritimi reliquias persequeretur, Bithynia, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis, Armenia minor cum omni apparatu belli piratici, & copiis omnibus, quæ sub Lucullo meruerant bellumque Mithridaticum, quod Lucullus jam annis septem gesserat, committeretur, Plutarchus in Pompejo, Appianus in Mithridatico, Dio lib. 36. Hanc legem promulgatam Q. Catulus & Hortensius viri consulares de more dissuasurunt, Cicero prætor suasit oratio.

oratione, quæ pro lege Manilia existat, qua bellum Mithridaticum & genere necessarium, & magnitudine periculofum Cn. Pompejo, in quo summa esset scientia rei militaris, virtus, autoritas, & felicitas, transmittendum esse persuasit. Eodem anno A. Cluentius Avicus beneficii à T. Atio accusatus, à Cicerone prætoris apud Q. Voconium defensus fuit. Veneno sustulisse cum aliis nonnullos, cum Oppianicum vitricum suum arguebatur, sed Cicero antequam ad hoc crimen veniat, Cluentium longa defensione primùm de falsa infamia purgat. Cum enim Oppianicus ante annos octo Lucullo & Cotta coss., ut supra demonstravimus, à Cluentio accusatus & condemnatus esset, defensor ejus L. Quintus rem in invidiam adduxit cum diceret, pecuniam in judicio fuisse versatam: cum incertum esset ex qua parte esset profecta, populus Rom. non credit ab Oppianico datam, quia damnatus erat, & errore multorum in falso crimine Cluentius fuit, ut scribit Asconius in Verr. 2. Hoc tempore Ciceronem etiam pro M. Fundanio, & Q. Gallio dixisse, Carolus Sigonius in Fragmentis Ciceronis annotavit: sed de oratione pro Gallio dissentio. M. Ciceronem etiam, cum prætura fungeretur, scholam M. Antonii Gniphonis frequenter, Tranquillus de illustribus Grammaticis auctor est. Cum P. Vatinius, patronus asper, & magistratum contemptor, strumis oppletum collum haberet, ac coram à Cicerone prætoris aliquid peteret, idque ille non concederet, sed diu deliberaret, dixit; ea de re se, si prætor esset, nihil dubitaturum. cui Cicero: At ego tantas cervices non habeo. Extremo mense hujus anni, cum Ciceronem jam biduum aut triduum præturæ superesset, Manilium quidam furti apud ipsum postulavit. Studebat Manilio populus, quod propter Pompejum, cui amicus erat, accusari videretur. cum igitur Manilius unum diem petiisset ac Cicero tantum insequentiem dedisset, populus indignè tulit: quod mos esset ut decem minimum dies prætores reis darent, quare productus in concionem à tribunis pl. ibique accusatus, cum rogasset, ut audirent dixit, Se, qui in reos semper quantum leges permitterent, comis & humanus fuisset, indignum judicasse, non eandem se Manilio præstare, itaque ei diem, quem unum prætor in sua potestate haberet, dedita opera præsternisse: cum non se ejus, qui rei causam adjuvare velit, ad alium magistratum judicium rejicere, hac oratione animi populi ira commutati sunt, ut Ciceronem lætis acclamationibus prosecuti, rogarent, ut Manilii patrocinium susceperet, quod ille præsertim ob Pompejum absentem cupide recepit, magnaque vi orationis in studiosos potentie paucorum & Pompeii invidiosos inductus est. Hactenus Plutarchus. Dio autem de eadem re in hanc sententiam scribit: Cum homines nobiles Manilio accusationem comparassent, isque in hoc incumberet, ut dies sibi pro rogaretur, Cicero prætor, & quaestionis iudex præter alia, quæ contra Manilium fecit, vix in posterum diem judicium distulit anni & præturæ exitum prætexens, quod cum multitudo indignè ferret, in concionem venit, coactus à tribunis pl. senatumque

infectatus, Manilii causam defensurum se promissit. Sed quo minus hoc judicium fieret, Dio tumultum in causa fuisse ait, quem brevi expediã. Comitia consularia hoc anno habente L. Volcatio Tullo, consules designati fuerunt P. Antronius Pætus, & P. Cornelius Sulla designatos jam L. Cotta, & L. Torquatus lege Calpurnia de ambitu, de qua diximus; accusarunt & damnarunt, atque ad se magistratum transtulerunt, ut Cic. in orat. in toga candida, Asconius, Sallustius & Dio restantur. Cicero quoque lib. 2. de Finib. ait, L. Torquatum adolescentulum eripuisse P. Sullæ consulatum, & ad patrem suum retulisse. Eodem tempore Catilina, cum de provincia Africa decessisset periturus consulatum, pecuniarum repetundarum reus factus, prohibitus fuit petere, auctore Sallustio & Asconio. Tum contra Remp. conjuraverunt pauci, in quibus à Sallustio P. Antonius, L. Catilina & Cn. Piso numerantur. Dio & Suetonius illi addunt P. Sullam, nec dissentit Livius lib. 101. quo nomine Sulla post annos quatuor à L. Torquato accusatus, ab Hortensio & Cicerone defensus fuit. Hi circiter nonas Decemb. consilio communicato, parabant in Capitolio Kaien. Jan. Cortam & Torquatum coss. interficere. ea re cognita, in nonas Februar. consilium cædis transtulerunt, sed neque tum cædes facta est, quod Catilina signum conjuratis prius, quam parati essent, dederit, Sallust. & Asconius.

Anno urbis DCLXXXVIII. Ciceronis XLII. Coss. fuerunt,

L. AURELIUS COTTA, L. MANLIUS TORQUATUS.

HORVM consulum meminit Cicero Agraria secunda, & in Catilin. 3. his verbis: Memoria tenetis, Cotta & Torquato coss. complures in Capitolio turres de caelo esse percussas, cum & simulacra Deorum immortalium depulsa sunt, & statua veterum hominum dejectæ, & legum æra liquefacta. factus est etiam ille, qui hanc urbem condidit, Romulus, &c. Eadem prodigia Cicero in secundo de consulatu Uraniam Musam narrantem fecit versibus elegantissimis, qui exstant l. 1. de Divinat. de iisdem Obsequens, & Dio l. 37. M. Fulvius ex prætura in provinciam ire noluit, ut ipse pro Murena testatur: sed cum anno sequente consulatum petere cogitaret, hoc tempore presabat, qua de re ait in ep. 1. l. 1. ad Att. quam hoc anno ante comitia consularia Attico scripsit. His consulis Cicero C. Cornelium de majestate apud Q. Gallium prætorem quadriduo defendit, quas actiones in duas orationes, collatas edidit, auctore Asconio, apud quem reliquæ orationum exstant. Eodem anno, ut Dio lib. 37. scribit, C. Papius tribunus pl. legem tulit, ne quis peregrinus in urbe esset. Hinc Cicero lib. 3. de Officiis: Male etiam qui peregrinos urbibus prohibeat, eosque exterminant, ut Pennus apud patres nostros, Papius nuper, hanc legem Papiam nominat idem pro Archia, eandem intelligit in Agraria prima, cum inquit: Simillime atque in illa lege, qua peregrini

grini Roma ejiuntur, Glaucippus exreipitur. Hoc quoque anno Catilina accusatus est repetundarum à P. Clodio adolescente, Cicero pro Caelio, & Asconius. Reo de pecuniis repetundis, Catilinæ advocatus fuit Torquatus consul, pro Sulla. Clodius accusator à Catilina pecuniam accepit, ut turpissime prævaricaretur, de Harusp. resp.

Anno urbis DCLXXXIX. Ciceronis XLIII. Coss.

fuervnt,

L. JULIUS CÆSAR, C. MARCIUS FIGULUS.

HOs consules nominat Cicero pro Sulla iisdem se filiolo auctum scribit lib. 1. ad Att. Quia vero annus XLIII. legibus Romanis consularis fuit, ut Cicero Philip. 5. ostendit, ideo Cicero hoc anno consulum petivit, de quo pro Caelio inquit: Deinceps fuit annus, quo ego consulum petivi. In consularum petitione sex competitores Cicero habuit, P. Sulpicium Galbam, L. Sergium Caillinam, C. Antonium, L. Cassium Longinum, Q. Cornificium, & C. Licinium Sacerdotem, de quibus Asconius in orat. in tog. cand. & Q. Cicero de petitione cons. in his patricii duo fuerunt, P. Galba, & L. Catilina, de quib. Cicero pro Murena: Etenim mihi ipsi accidit, ut cum duobus patriciis, altero improbissimo atque audacissimo, altero modestissimo atque optimo viro peterem, superavi tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Cum autem in dies licentia ambitus augetur propter præcipuam Catilinæ & Antonii audaciam, consulerat senatus, ut lex ambitus aucta eriam cum poena ferretur, cui rei cum Q. Mucius Orestinus tribunus pl. intercessisset, graviter senatu intercessionem ferente, Cicero surrexit, atque in orationem Catilinæ & Antonii inductus est, habita oratione in toga candida. Utebatur enim hoc tempore magistratum petens candida toga quam Polybius l. 10. *πρωτοῦ λαμπρῶν* nominat. Eam orationem, cujus fragmenta apud Asconium existant Quintilian. l. 3. c. 9. vocat librum in competitores, quem vituperationem continere ait, & tamen in senatu esse habitum loco sententia. Catilina jam convocatis iis, quibus maxima necessitudo, & plurimum audacie inerat, consilium suum exposuerat, quod per Fulviam in vulgus prolatum, in primis studia hominum accendit ad consulum mandandum M. Tullio Cicero, ut Sallust. scribit, itaque ait Asconius, Cicero consul omnium consensu factus est, Antonius pauculis centuriis Catilinam superavit, & ipse in Pisonem: Me cuncta Italia, me omnes ordines, me universa civitas non prius tabella, quam voce priorem consulem declaravit. Item Agraria secunda. Est illud amplissimum, quod hoc honore ex novis hominibus primum me multis posthabitis affectis. quod prima petitione, quod anno meo, sed tamen magnificentius atque ornatus esse illo nihil potest, quod meis comitiis non tabellam vindicem tacite libertatis, sed vocem vivam præ vobis indicem vestrarum erga me voluntatum ac studiorum tulistis. itaque me non extrema tribus suffragiorum, sed primi illi vestri concursus, neque

singulæ voces præconum, sed una voce universus pop. R. consulem declaravit. Hoc anno Ciceronem Q. Gallium de ambitu defendisse ut putè, Asconius facit: qui in orat. in toga candida scribit, postea defensum esse Gallium. Prætor fuerat anno superiore: hoc verò tempore de ambitu accusatus fuit, quod prætor candidatus cum esset, gladiatorium dedisset, auctor Asconius. Eodem anno illud memoria dignum accidisse Dio scribit quod is, qui Sullæ iussu Lucretium occiderat, & alius, qui multos proscriptos interfecerat, rei inter sicarios facti & condemnati sunt, auctore in primis Julio Cæsare, ubi L. Bellienum, & L. Luscium significari, ex Asconio in orat. pro Ligario scripsi, ubi Cicero ait, Sullanam crudelitatem à C. Cæsare esse vindicatam. Cæsar enim hoc anno in exercenda de sicariis questione eos quoque sicariorum numero habuit, qui proseriptione obrelata, civium Romanorum capita pecunias ex ærario acceperant, auctore Suetonio. Eas verò pecunias M. Catonem quaestorem anno superiore, Cotta & Torquato coss. etiam exegisse, Plutarchus in Catone scribit. Neque solum hoc præter opinionem multitudinis accidisse Dio ait, verum etiam quod Catilina, qui permultos à Sulla proscriptos occiderat, in iudicium adductus & absolutus fuit, atque hoc est illud iudicium, in quo Catilinæ Torquatum non adfuisse, cum adessent ceteri, Cicero pro Sulla dicit. Catilinam à L. Lucullo reum inter sicarios factum post repulsam, Asconius scribit. Fuit hoc anno censor L. Aurelius Cotta, ut Plutarchus in Cicerone ostendit, itaque L. Cotta homo censorius dicitur, pro domo sua. Extremo hujus anni mense P. Servilius Rullus tribunus pl. in toto magistratu legem agrariam promulgavit, ut decemviri summo cum imperio crearentur, qui in sua potestate Italiam totam, Syriam universam, eaque omnia, quæ virtute Pompeii recens imperio Romano adjecta erant, haberent; venderent quidquid publicum populi Rom. esset; iudicarent de omnibus, de quibus ipsi vellent, exsules ejicerent, colonias deducerent, pecuniam ex ærario caperent, milites, quod opus haberent, conferberent, & alerent. Hæc capita legis agrariae Plutarchus in Cicerone recenset: ipse in Orationibus plura habet, sed quæ ad hæc pertineant.

Anno urbis DCCXC. Ciceronis XLIV. Coss.

fuervnt,

M. TULLIUS CICERO, C. ANTONIUS.

KAL. Januarii Cicero se Rempubl. accepisse plenam sollicitudinis, plenam timoris, in qua nihil esset mali, nihil adversi, quod non boni metuerent, improbi exspectarent, ait Agrar. 2. Nam tribunus pl. ut Dio scribit, nacti Antonium coss. moribus sibi simillimum; partim liberos eorum, qui à Sulla proscripti, honorum petitione privati erant, ad magistratus adducebant, partim P. Pæto, & Cornelio Sullæ, qui cum ipso damnatus fuerat, senatoriam dignitatem restituebant, atque ut magistratus gerere possent, permittebant: alii novas tabulas

(c 3)

pro-

proponerent, alii legem ferebant de agris dividendis per Italiam, & ditiones, quæ pop. Rom. imperio parebant. Hactenus Dio. Multa Antonius, collega Ciceronis, in Repub. moliebatur, favebat legi agrariæ, & Cæcilinæ familiaris ab ejus consiliis non erat alienus, quod Cicero pro Sextio & in Pisonem, Sallustius, Plutarchus & Dio significant. erat enim inflatus Catilina Antonii promissis, pro Murena, Hunc igitur Cicero patientia & obsequio suo primum mitigavit, atque ita de lege agraria cepit agere. Kalendis Januarii inito consulatu senatum & bonos omnes legis agrariæ, maximarumque largitionum metu liberavit, ut ipse in Pisonem ait. Tum primam orationem consularem habuit in senatu epist. 1. lib. 2. ad Att. atque hæc est ratio prima contra Rullum, cujus pars exstat, in qua disputat contra venditionem rerum publicarum, emtionem agrorum, & deductionem coloniarum. Hac oratione, Plutarchus, auctores legis ita perterritos fuisse, ait, ut nihil contra dixerint. cum deinde iidem consules in concio nem vocarent, Cicero populo Rom. disceptator uti non dubitavit: sed, cum senatum se sequi jussisset, progressus, secundam orationem consularem ad populum de lege Agraria dixit, in qua legem Serviliam antiquandam esse suadet, quod per eam Rullus simulatione largitionis tyrannidem constituat: cum & decemviris creandis libertatem populo eripiat, & in agrorum venditione atque emptione, coloniarumque deductione tyrannicam potestatem ipsis permittat. Hac oratione Plutarchus ait, Ciceronem non modo legem eiecisse, verum etiam tribunos in desperationem reliquorum, quæ moliebantur, coniecisse. Huc accesserunt duæ orationes breves, quasi *de re agraria* legis Agrariæ, ut scribit ad Atticum ep. 1. lib. 2. harum una, quæ contra Rullum ad populum tertia legitur, brevissima extat, qua se defendit contra accusationem tribunorum, qui Ciceronem gratificantem Sullanarum assignationum possessoribus, Agrariæ legi obistere criminati erant. Ita factum est, ut Cicero dicente, legem agrariam, hoc est, alimenta sua abdicaverint tribus, ut Plinius lib. 7. cap. 30. ait. Quanta vis dicendi & eloquentia in Cicero fuerit, Plutarchus in eo quoque declaratum fuisse ait, quod in illius consulatu circa spectacula evenit, L. Roscius Otho legem Theatralis Pisonis & Glabrio ne Coss. tulerat, ut supra demonstravimus, quam plebs ad ignominiam suam pertinere censuit: ideoque Roscium in theatro sibilis consecrata est, cum equites contra illum plausu exceperunt, sublato deinde majore hinc sibilu, inde plausu, convicia, & tumultus tota cavea consecutus est. quo audito, M. Tullius in theatrum venit, & populum in ædem Bellonæ evocatum reprehendendo & admonendo castigavit. Hanc orationem consularem tertiam de Othone appellat lib. 2. ad Att. qua effectum est, ut Roscio theatralis auctori legis plebs ignoverit, & notatam se discrimine sedis æquo animo tulerit, ut Plinius lib. 7. cap. 30. testatur: Plutarchus vero scribit plebem ex æde Bellonæ in theatrum reversam, Othoni magnum plausum dedisse, & de ornando

viro equestri ordine nihil concessisse. Quarta oratio consularis pro Rabirio exstat, sed imperfecta. Unde orta hæc causa fuerit, diximus supra ad annum DCCLIII. quo Saturninus occisus fuit. hoc vero tempore C. Julius Cæsar T. Labienum subornavit, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret, ut Suetonius scribit, & Dio pluribus verbis libro 37. Est autem perduellio summum imminutæ majestatis crimen. de quo Duumviri à populo creati, quætere solebant, quod vetus lex apud Livium libro 1. ostendit. Itaque C. & L. Cæsares Duumviri in hæc causa creati, non à populo, ut moris erat; sed à prætoribus, quod non licebat, Rabirium condemnarunt, ut Dio scribit. C. Cæsar, auctore Suetonio, forte iudex in reum ductum tam cupide condemnavit, ut ad populum provocanti nihil æque ac judicis acerbitas profuerit. Populo appellato, comitia centuriata, quibus de perduellione judicari solebat, in campo Martio habita sunt: ubi consul Cicero C. Rabirium defendit, tum quod senatus imperio parvisset, tum quod fidem publicam non violasset, quam Marius sine S. C. dare non potuisset. De hac causa in Pisonem hæc dixit: Ego in C. Rabirio perduellionis reo XL. annis ante me consul'em interpositam senatus auctoritatem sustinui contra invidiam, atque defendi. de eadem in Oratore: Jus omne retinendæ majestatis Rabirii causa continebatur, ergo in omni genere amplificationis exarsimus. Quinta oratio consularis fuit de proscriptorum filiis. Hi sunt, quos Plutarchus in Cic. scribit, lege Cornelia honoribus exclusos, cum neque infirmi, neque pauci essent, populum concitasse: ac iuste quidem Sullæ tyrannidem accusasse, verum alieno tempore remp. perturbasse. Dictator enim Sulla non solum inimicos suos proscripsit, sed eorum etiam filios petendorum honorum jure lege lata privavit, auctores sunt Plutarchus in Sulla, Paterculus lib. 2. & Dionysius Halicarnassensis lib. 8. qui addit illis etiam aditum in senatum obstructum fuisse, itaque petentibus illis, ut lege Cornelia abrogata, capessendorum honorum potestas sibi fieret, Cicero Consul restitit, qua de re Quintilianus lib. 11. cap. 1. & Cicero in Pisonem: Ego adollescentes bonos & fortes, sed usos ea conditione fortunæ, ut si essent magistratus adepti reip. statim convulsuri viderentur, meis inimicitiis, nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione privavi. Hinc Plinius Ciceronem appellans, Te orante, inquit, proscriptorum liberos honores petere puduit. Sextam orationem consularem M. Tullius ad Atticum numerat, quam habuit, cum provinciam in concione deposuit. Provincias senatus consulibus lege Sempronia decreverat Macedoniam & Galliam cisalpinam, Macedoniam ut Dio scribit, Cicero, Galliam Antonius erat sortitus. commutatis deinde provinciis, Cicero pro illa hanc recepit, acceptamque in concione deposuit. hinc in Pisonem, Ego inquit, provinciam Galliam senatus auctoritate, exercitu, & pecunia instructam, & ornatam, & quam cum Antonio communicavi [commutavi fortasse rectius] quod ita existimabam tempora reip. ferre, in concione

cione depofuit, reclamante populo Rom. Interim
 L. Sergius Catilina arma per Italiam locis oportu-
 nis parabat, pecuniam fua aut amicorum fide fump-
 ptam mutuam, Fæfalus ad C. Manlium centurionem
 portabat, denique plurimos ejuſque generis homi-
 nes adſciſcebat, & in proximum annum conſula-
 tum petebat, ut Salluſtius ſcribit, cum omnia, ut
 conſul deſignaretur, Catilina moliretur, nihilque
 intentatum relinqueret. M. Tullio referente placuit
 ſenatu, ut ad pœnam quæ ambitus crimini conſti-
 tuta erat, decem annorum exſulium lege ad popu-
 lum lata, adderetur, hæc Dio. Legem de ambitu ſe
 conſulem tuſiſſe, Cicero quoque pro Murena ali-
 quoties ſignificat, item in Vatinius: Atque illud
 etiam audire à te cupio, quare cum ego legem de
 ambitu ex S. C. tulerim, ſine vi tulerim, ſalvis au-
 ſpiciis tulerim, ſalva lege Ælia & Fuſia, tu eam eſſe
 legem non putes? vetabat eadem lex biennio, quo
 quis peteret, petituruſve eſſet gladiatores dare, niſi
 ex teſtamento præſtituta die, ut ibidem & pro Sex-
 tio ait. Cum Catilina, ut Dio tradit, hanc legem
 Tulliam contra ſe ex S. C. latam putaret, manum
 quandam comparavit, & Ciceronem cum aliis non-
 nullis principibus in campo comitiis interficere con-
 natuſ eſt, ut ipſe conſeſſim deſignaretur. Ediſta
 comitia conſularia fuiſſe videntur in ante diem 11.
 Kal. Novemb. qui nominatur in Catil. 1. ſed, cum
 pridie ejuſ diei Cicero Catilinæ conſilla ad ſenatum
 detuliſſet, factum eſt S. C. ne poſtero die comitia
 haberentur, ut de iis rebus in ſenatu agi poſſet. Ita-
 que poſtridie, inquit Cicero pro Murena, frequen-
 ti ſenatu Catilinam excitavi, atque eum de iis rebus
 juſſi, ſi quid vellet, quæ ad me allatæ eſſent, dice-
 re. atque ille, ut ſemper fuiſt aperſiſſimus, non ſe
 purgavit, ſed indicavit, atque iaduit, tum enim di-
 xit, duo corpora eſſe Reip. unum debile infirmo ca-
 pite, alterum firmum ſine capite: huic, cum ita de
 ſe meritum eſſet, caput ſe vivo non deſuturum. Ha-
 ætenus Cicero. idem eſt apud Plutarchum. Eo die,
 id eſt, decimo octavo ante, quam primam Catilina-
 riam Cicero dixit, ut Alconius in Orat. in Piſonem,
 ſcribit, factum eſt S. C. ut viderent conſules, ne
 quid reſpub. detrimenti caperet. de quo Salluſtius,
 & Plutarchus, qui addit, hoc S. C. factum, Cice-
 ronem res externas Q. Metello commiſiſſe, ipſi urbem
 curæ fuiſſe, idem Cicero ep. 2. lib. 5. Famil. ſignifi-
 cat. Comitibus, quod homines jam tum conjuratos,
 ut pro Murena teſtatur, in campum deduci ſciebat,
 deſcendit in campum cum firmiſſimo præſidio for-
 tiſſimorum virorum, & cum illa lata inſignique lo-
 rica, ut omnes boni animadverterent, & cum in
 metu & periculo conſulem viderent, id quod eſt fa-
 ctum, ad opem præſidiumque ejuſ concurrent.
 Teſtuſ igitur præſidio firmo amicorum, Catilinæ
 tum, & Antroni copias & conatum repreſſit, ut ait
 pro Sulla & in Catilia. 1. Cum proximis comitiis
 conſularibus me conſulem in campo, & competito-
 res tuos interficere voluſti, compreſſi tuos neſa-
 rios conatus amicorum præſidio & copiis, nullo tu
 multu publicè concitato. Loricæ qua reſtuſ Cicero
 in campum deſcendit, meminerunt Plutarchus, &

Dio. His comitiis Catilina repulſam iterum tuſſe
 conſules declarati ſunt, D. Junius Silanus, & L.
 Licinius Murena. Cum igitur nihil, inquit Dio,
 Catilinæ procederet, juſſit conjuratos noctu in do-
 mum quandam convenire. Fuit ea domus M. Por-
 cii Leccæ, in quam conjuratos nocte ea, quæ con-
 ſecuta eſt poſterum diem nonarum Novemb.
 Catilinæ denunciatione conveniſſe, Cicero pro Sulla
 ait, tum Catilinæ dies exeundi, tum ceteris manen-
 di conditio, tum deſcriptio totam per urbem ex diſ-
 atque incendiolorum conſtituta eſt, quod à Cic.
 Orat. 1. & 2. in Catil. & à Salluſtio explicatur. Di-
 xit ibi Catilina, paullulum eſſe ſibi etiam tum mor-
 tæ, quod Cicero viveret, reperti ſunt duo equites
 Romani, qui ſeſe illa ipſa nocte paullò ante lucem
 Ciceronem in ſuo lectulo interfecturos polliceren-
 tur Orat. 1. in Catil. Alter eorum C. Cornelius à
 Salluſtio & Cicerone pro Sulla nominatur, ei Sal-
 luſtius L. Vargatejum addit, qui ſenator non eques
 fuit, Plutarchi libri Marcium & Cethegum habent.
 Dio neutrius nomen expreſſit. Cum autem Cicero
 per Fulviam de dolo, qui parabatur, vixdum
 etiam conſilio dimiſſo, certior factuſ eſſet, domum
 ſuam majoribus præſidiis munivit atque firmavit:
 excluſit eos, quos Catilina mane ad ipſum ſaluta-
 tum miſerat, Cic. in Catil. 1. Salluſtius, Plutarchus,
 Appianus & Dio. vi. Idus Novemb. Cicero ſenatum
 in Jovis Statoris ædem, quæ erat initio viæ Sacræ,
 qua ad Palatium aſcenditur, convocavit. Venit eo-
 dem Catilina, eique nulluſ ſenator aſſidue voluit,
 ut Plutarchus ſcribit. Cicero in Catil. 1. & 2. ait
 principes ordinis ſenatorii partem illam ſubtellio-
 rum ad quam ille acceſſerat, nudam atque inanem
 reliquiſſe. Tum M. Tulliuſ conſul ſive præſentiam
 ejuſ timens, ſive ira commotus, orationem habuit
 luculentam, atque utilem reipubl. quam poſtea
 ſcriptam edidit, ait Salluſtius. Hæc eſt prima Ora-
 tio in Catilinam, & ſeptima conſularis, qua Catili-
 nam emiſit, epiſt. 1. lib. 2. ad Att. Ego, inquit in Pi-
 ſonem, L. Catilinam, eadem ſenatuſ, interitum
 urbiſ non obſcurè, ſed palam molientem; egredi ex
 urbe juſſi: ut à quo legibus non poteramus, mœni-
 bus tuti eſſe poſſemus. Plutarchus; Cicero eum
 urbe exire juſſit: oportere enim inter ſe, qui ver-
 bis; & illum, qui armis reipubl. gereret, murum
 intereſſe. Catilina igitur nocte intempeſta cum
 trecentis armatis, liſtoribus & falſeibus impetii in-
 ſignibus adhibitis, ex urbe in Manliana caſtra pro-
 feſtuſ eſt. Poſtridie, quam Catilina profugit, Cice-
 ro orationem ad populum habuit, quam octavam
 conſularem numerat epiſt. 1. lib. 2. ad Att. & eſt ſe-
 cunda Catilinaria, in qua O. ator gratulatur populo
 & reipubl. quod Catilina ex urbe ſit profeſtuſ: at-
 que ad confirmandos animos bonorum civium, &
 infringendos conjuratos utriuſque partis copias in-
 ter ſe comparat. Poſtquam Romæ compertum fuit,
 Catilinam in caſtra Manliana profeſtum eſſe, ſena-
 tuſ Catilinam & Manlium hoſtes judicavit, decrevit
 præterea, ubi conſules delectum haberent, Anto-
 nius cum exercitu Catilinam perſequi maturaret,
 Cicero urbi præſidio eſſet, auctore Salluſtio. Ca-
 tilina

tilina jam bellum gerente, cum ejus socii in urbe relictis nondum essent deprehensi, Cicero Murenam consulem designatum defendit, ut ex ipsa oratione & pro Flacco apparet. Accusarunt eum de ambitu Ser. Sulpicius, M. Porcius Cato, & Cn. Postumius. Sulpicius competitor ejus fuerat, & repulsam tulerat. Catonem Plutarchus in ejus vita scribit jurasse, accusaturum se quemcumque pecuniam populo dare cognovisset: ideoque Murenæ nomen ab eo delatum esse, quod is pecunia effecisset, ut consul cum Silano designaretur. Defenderunt Murenam Q. Hortensius, M. Crassus, M. Cic. qui, cum Hortensium eloquentiæ laudem florentem superare contenderet, nullam partem noctis conquievit, usque eo ut nimis curis & vigiliis afflictus, inferior, quam ille, in actione vitus fuerit. hæc Plutarchus in Cicerone, ut ego jam pridem convertentem, ubi quod alii *pro* addunt, alii *autem* pro *autem* legunt, nullo modo probare possum. Interim P. Lentulus Sura legatos Allobrogum, qui Romam questum de avaritia magistratum venerat, sollicitavit, eosque in Galliam ad suos cives cum litteris misit. Cicero omni re, opera Q. Fabii Sanga patroni civitatis Allobrogum cogita, L. Valerio Flaeco & C. Pomptinio prætoribus imperavit, ut in ponte Mulvio per insidias Allobrogum comitatus deprehenderent. Igitur iv. Nonas Decembr. cum advesperasceret occultè eò profecti, tertia ferè vigilia exacta, Allobroges cum comitatu & litteris comprehenderunt, atque ad Ciceronem, cum jam dilucesceret, deduxerunt. 111. Nonas Cicero principis conjurationis ad se venire iussit, & senatum in ædem Concordiæ vocavit. Ibi T. Vulgureii, & Allobrogum iudicis conjuratio omnis patefacta est. Introductis in Senatum indicibus, Cicero constituit C. Cosconium, M. Messalam, P. Nigidium, Ap. Claudium, qui omnia indicum dicta, interrogata, responsa perscriberent. quod ipse pro Sulla refert. Tum Lentulus, Cethegus, Statilius, Gabinus, & Cæparius ex S. C. in custodiam sunt traditi quæ Cicero in Catilin. 3. Sallustius, Plutarchus, Appianus & Dio pluribus verbis exponunt. Eo die tenatus Ciceroni rogato, non ut multis, bene gesta, sed ut nemini, conservatæ reipub. testimonium dedit, & singulari genere supplicationis Deorum immortalium templa patefecit, in Orat. in Pisonem. ejusdem supplicationis mentio est Catilin. 3. & 4. Philip. 2. & 14. pro Sulla, & epist. 4. lib. 15. Famil. Sub noctem progressus in concionem Cicero, populo, qui frequens aderat, quidquid in Senatu actum erat, exposuit ea oratione; quæ tertia in Catilinam existat, & nona Consularis numeratur, epist. 17. lib. 2. ad Att. E' concione Cicero, ut Plutarchus scribit, in domum vicini à populo deductus fuit, eo quod domi ejus in aperto sacra Bonæ deæ à mulieribus & Vestalibus fierent. Ibi tum peracto sacrificio, cum ignis in ara jam extinctus pararetur, magna flamma è cineribus in altum sublata fuit, quo ostento aliarum mentes percussæ fuerunt. Vestales Terentiam Ciceronis conjugem maritum adire, atque dicere iusserunt, quæ de patriæ salute agere in-

stituisset, ea exsequi ne dubitaret. Ostenti hujus mentio est quoque in Dionis historia libro 37. Postero die nonas Decembr. indicibus præmia constituta fuerunt, ut Cicero in Catilin. 4. indicat. Nonis Decembr. cum Cicero consul intelligeret, paratos esse, qui Lentulum & Cethegum eriperent, dispositis præsidii, & senatu convocato retulit, quid de iis fieri placeret, qui in custodiam traditi erant. Primus D. Junius Silanus, quia consul designatus erat, sententiam rogatus, extremum supplicium in eos decrevit, ei assensu sunt deinceps multi, donec ad Ti. Neroem sententiæ dictio pervenit. hunc censuisse Appianus ait, ut comprehensu in vinculis haberentur, quoad Catilina bello profligatus esset. Cæsar deinde prætor designatus censuit, eos publicatis bonis in vinculis per municipia habendos. Huic sententiæ, ait Plutarchus, cum & æquitas plena, & ab homine eloquentissimo dicta esset, momenti Cicero non parum addidit: surrexit enim, atque in utranque partem disleruit, partim illam Silani, partim hanc Cæsaris sententiam defendens, quibus verbis summam quareæ orationis in Catilinam comprehendit, in qua Cicero de duabus sententiis contrarius ita disputat, ut non obscure in se veritatem Silani inclinet. atque hæc est decima oratio Consularis: quam in senatu nonis Decembr. habitam fuisse, ipse epist. 1. libr. 2. ad Att. scribit, ut satis mirari nequeam, Silvium & Curionem affirmare, illam orationem vii. Idus dictam fuisse. Cæsar deinceps omnes assensos esse usque ad Catonem, Appianus & Dio tradunt. Plutarchus ait, Q. Lutatium Catulum primum contradixisse. Inde M. Porcius Cato tribunus, designatus, adhuc admodum adolescens, pæne inter ultimos rogatus sententiam, tanta vj. animi atque ingenii inventus est in conjurationem, ut ardore oris orationem omnium lenitatem suadentium societate consilii suspectam fecerit, sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis, & commutatione status publici pericula exposuit, ita consulis virtutem amplificavit, ut universus senatus in ejus sententiam transiret. hæc Vellejus. tu lege Ciceronem pro Sextio. Facto igitur S. C. in Catonis sententiam, supplicium de Lentulo, Cethego, Statilio, Gabinio, Cæpario in carcere sumptum est. Atque ita M. Cicero suis consiliis, suis laboribus, sui capitis periculis, sine tumultu, sine delectu, sine armis, sine exercitu, quinque hominibus comprehensis, atque confossis, incensione urbem, internecone, cives, vastitate Italiam, interitu republ. liberavit, in orat. pro Sulla. Ad vesperum, cum Cicero, ut Plutarchus scribit, per forum se domum suam reciperet, non jam silentio cives, neque ordine illum deducebant: sed quocumque accesserat, omnes eum vocibus & plausu excipiebant, & servatorem ac conditorem patriæ appellabant, in foribus lampades & faces accensæ vicos, & angustias clarissima luce collustrabant, pro lectis mulieres stabant, ut eum virum honorarent & spectarent, qui clarissimis viris comitatus tanto splendore per forum ascenderet. atque hæc facta sunt nonis Decembr. quas Cicero

semper

semper in ore habebat, ut scribit Brutus ad Att. Vi. de epist. 9. libr. 1. Fam. epist. 16. libr. 1. & epist. 1. libr. 10. ad Att. In consulatu M. Tullius legem quoque de legationibus liberis tulit, ne sicut antea, infinitum, sed annum tempus earum esset lib. 5. de legibus. Quæstor Ciceronis eos. fuit T. Fadius. post red. in senatu. Antonii quæstor fuit, P. Sextius, pro Sextio. Eodem anno Cicero consul L. Luculli curram triumphalem panem in urbem introduxit, in Lucullo. itaque Murenæ consulatum petenti exercitus totus Luculli, qui ad triumphum per eos dies venerat, præsto affuit, pro Murena. Eodem consule referente, primum decem dierum est supplicatio decreta Cn. Pompejo Mithridate interfecto, confectoque Mithridarico bello in orat. de provinciis Coss. Hactenus consulatum Ciceronis descripsimus. de quo M. Crassus ira dixit, Se, quod esset senator, quod civis, quod liber, quod viveret, Ciceroni acceptum referre. quoties conjugem, quoties domum, quoties patriam videret, toties se beneficium ejus videre, epist. 11. libr. 1. ad Att. Maximè verò consulatum hunc Cn. Pompejus probavit, qui, ut Ciceronem primum decedens ex Syria vidit, complexus & gratulans, ejus beneficio patriam se visurum esse dixit, Philip. 2. idem vir abundans bellicis laudibus Ciceroni, multis audientibus hoc tribuit, ut diceret, frustra se tertium triumphum deportaturum fuisse, nisi ejus in republ. beneficio, ubi triumpharet, esset habiturus, lib. 1. de Officiis. Ciceronem præterea Q. Catulus princeps senatus, & auctor publici consilii frequentissimo senatu parentem patriæ nominavit, in Pisonem. Neque solum Catulus, verum etiam multi alii sæpe in senatu Ciceronem patrem patriæ nominarunt, ut ipse testatur pro Sextio. in his Plutarchus numerat. Ciceronem, de quo Appianus: Cum Cato Ciceronem patrem patriæ appellasset, populus acclamavit: atque, ut quibusdam placet, hæc appellatio primum Ciceroni tributa, inde ad Imperatores pervenit. Hinc Juvenalis Satyra 8. Roma parentem, Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit. & Plinius lib. 7. cap. 10. M. Tullius sic affatur: Salve primum omnium parens patriæ appellate. De Cicerone L. Gellius vir clarissimus in concione dixit, si ille consul, cum fuit, non fuisset, republ. funditus interituram fuisse, post red. ad Quirites. Idem civicam coronam Ciceroni deberi à republ. dixit, in Pisonem, vide Gellium lib. 5. cap. 6. Cum extremis diebus anni hujus novi tribuni pleb. quia a. d. iv. Id. Decembr. magistratum inibant (ut supra ad annum del. xxxvi. demonstravimus) res eas, quas Cicero consul gesserat, vexare cuperent, ille P. Sextium Capua accersivit cum eo exercitu, quem tum secum habebat: cujus adventu tribunorum conatus sunt retardari Cicero pro Sextio. Hos tribunos Plutarchus Metellum, & Bestiam nominat: sed L. Calpurnius Bestia tribunatu jam v. Id. abierat; quod Manutius & Corradus ex Sallustio monuerunt. Quintus autem Metellus Nepos novus tribunus pridie Kalend. Januarii Ciceronem consulem abeuntem magistratu concionis habendæ potestate priva-

vit, cujus injuria Ciceroni tamen honori summo fuit. nam cum ille nihil ei, nisi ut juraret permitteret, magna voce juravit verissimum pulcherrimumque jusjurandum: quod populus item magna voce ipsum verè jurasse juravit, epist. 3. libr. 5. Famil. Juravit autem se patriam conservasse, ut Plutarchus & Dio scribunt, & ipse Cicero in Pisonem. Ego, inquit, cum in concione abiens magistratu dicere, à tribuno plebis prohiberer, quæ constitueram, cumque is mihi tantummodo, ut jurarem permitteret; sine ulla dubitatione juravi; rempublicam atque hanc urbem mea unius opera esse salvam, mihi populus Romanus universus illa in concione non unius diei gratulationem, sed æternitatem immortalitatemque donavit, cum meum jusjurandum tale atque tantum juratus ipse una voce & consensu approbavit, quo quidem tempore is meus domum fuit è foro reditus, ut nemo nisi qui mecum esset, civium esse in numero videretur. hujus frequentæ, qua abiens consulatu domum fuit reductus, mentio est in epist. 13. libr. 1. ad Att.

Anno urbis dcccxi. Ciceronis xlv. Coss. fuerunt.

D. JUNIUS SILLANUS, L. LICINIUS MURENA.

AB his Consulibus lata fuit lex Junia Licinia, qua, ut leges trinundino die promulgarentur, pœna adjecta cavebatur, Cic. Philip. 4. Ubi lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pœnæ recentis lege Junia & Licinia? ejusdem legis meminit in Vatinius, & ad Atticum epist. 9. libr. 2. & epist. 15. libr. 4. Initio hujus anni Catilina in agro Pistoriensis à C. Antonio præconsule cum exercitu cæsus est, Sallustius, Dio lib. 37. Livius lib. 103. Vicit eum præsto M. Petrejus legatus Antonii, de quo Cicero pro Sextio. Vicit Catilina Antonius laureatos fasces, ut Obsequens scribit, in Macedoniam provinciam tulit, cui per triennium deinde præfuit. Quia verò Antonius in fasces insignia laureæ præferbat, imperator appellatus erat, quæ de re scripsi in Ligarianam. Itaque Cic. epist. 5. libr. 5. Famil. qua Antonio T. Pomponium Atticum in Græciam proficiscentem hoc anno commendavit, Imperatori adscribit, quod Paulus Manutius sine causa miratur, nam & Dio lib. 37. aperte tradit, Antonium ob victoriam de Catilina, quamquam cæsorum numerus infra legitimum esset, Imperatorem appellatum fuisse. Metellus tribunus pleb. ad 111. non Januar. ut est epist. 2. libr. 5. Famil. cum agere cœpisset, non in senatu, ut vir doctus annotavit, sed ad populum, *ἐν τῷ δήμῳ*, ut Dio loquitur (fuisse autem diem comitialem vetus Kal. ostendit) tertio quoque verbo orationis suæ Ciceronem appellabat, cum clamaret, non licuisse ei, Lentulum, Cethegum, & reliquos cives indicta causa necare, atque hoc crimen verbo Ciceroni, re senatori intendebatur, auctore Dione. Cicero Metello forti animo restitit, & orationem Metellinam contra concionem Metelli scripsit, cum

(d) ille

ille prior scripisset, epist. 10. libr. 1. & epist. 12. libr. 3. ad Att. Meminit Quintilian. libr. 5. cap. 3. Gellius libr. 18. cap. 17. Præfatus libr. 9. & 10. Tunc etiam Metellus Celer, qui Galliam provinciam pro consule obtinebat, ad Cicero nem inuit epist. 1. libr. 5. Famil. querens nepotem fratrem suum ab eo oppugnatum, cui Cicero epistola secunda respondet. Hoc anno ex iudicio L. Verris equitis Rom. qui de Catilinæ sociis in urbe remanserant, partim præfentes, partim cum citati non respondissent, damnati sunt, ut Dio scribit. in his fuerunt P. Autronius, S. S. Sulla, L. Vargunteus, M. Rurcius Læca, C. Cornelius, quos Cicero in orat. pro Sulla nominat, dampnati sunt lege Lutatia de vi publica. quod indicat hæc verba Cicero nis pro Cælio: Quam legem Q. Cælius armata dissensione civium, resp. extremis partibus temporibus tulit: quæque lex, sedata illa summâ consulatus mei, sustinuit reliquias conjugationis extinxit. Tum L. Torquatus, qui P. Cornelio Sullæ consulatum ante triennium eripuerat, ejusdem nomen de duplici conjugatione detulit, de prior, quæ L. Tullo, M. Lepido cons. inita fuit, Q. Hortensius; de posteriore Cicero, qui ilam anno superiore oppresserat, defendit oratione illa, quæ pro P. Sulla existat, quam hoc tempore, condemnatis aliis conjuratis, habitam esse, illa verba argumento sunt: Severitatem iudiciorum, quæ per hos menses in homines audacissimos facta est, lenitate ac misericordia mitigare. Huc accedit, quod homines docti tribunum illum, quem Cicero ad lugendos conjuratos ex illis relictum videri ait. Metellum nepotem esse non sine causa putant. Eodem tempore, cum Sulla reus esset, domum Cicero in palatio emit, ut Gell. scribit libr. 12. cap. 12. Domus emptæ a se meminit epist. 10. libr. 1. ad Att. quam scripsit mense Januario anni sequentis, quare non dubito, quin extremo hujus anni mense, cum Q. Fufius Calenus tribunatum pleb. inivisset, Cicero scripserit epist. 6. libr. 5. Famil. ad P. Sextium, qui, cum anno superiore C. Antonii consulis quaestor fuisset, hoc anno pro quaestore cum eodem in Macedonia erat. videt Orat. pro Sextio. Cn. Pompejus, confecto jam bello Mithridatico, litteras publicè miserat: in quibus, quod gratulationem de rebus a se in urbe gestis prætermiserat, Cicero cum eo exoptulat epist. 7. libr. 5. Famil. P. Clodius Ap. F. adolescens audax & insolens Pompejæ uxoris C. Cæsaris amore captus, extremo hoc anno cum Bonæ deæ in domo Cæsaris pro populo fieret, in opertum cum veste muliebri venit; sperans se, quod imberbis esset, clam ingressum, ad Pompejam perventurum. Sed dum in amplis & laxis pedibus oberrat, ab Aureliæ matris Cæsaris ancilla conspicitur, nomenque rogatus, cum se Auram pedisequam Pompejæ querere dixisset, ex voce agnosceatur, & à mulieribus in cubiculo ancillæ, cum qua domum ingressus erat, apprehenditur, atque foras eicitur, ut Plutarchus in Cicero nis & Cæsare scribit. Cicero in Orat. de harusp. respons. ait illum ancillarum beneficio emissum esse, tu vide epist. 10. & sequentes libr. 1. ad Atticum,

Anno urbu dcccit. Cicero nis xlvi. Coss. fuerunt,
M. PUPIUS PISO, VALERIUS
MESSALA.

Clodii facinore patefacto, à Virginibus & Pontificibus id nefas est decretum: Cæsar deinde uxori nuntium remisit, & Clodium tribunus pleb. accusavit, auctore Plutarcho in Cæsare, Accusatore Clodii Cicero de harusp. resp. Lentulum nominat. Clodium incesti criminis à tribus Lentulis accusatum fuisse, Valerius libr. 4. cap. 2. tradit. De Clodii iudicio vide epist. 13. libr. 1. ad Att. in eo M. Tullius testis productus, cum Clodius crimen ita refelleret, ut diceret, se illa nocte non Romæ, sed longe ab urbe Interamnæ apud Callinium Scholam fuisse, Cicero contra pro testimonio dixit: illum ad se domum venisse, & de quibusdam rebus egisse, id quod verum erat. Plutarchus, Cicero pro domo, & Milone, ibidemque Atconius, Quintilianus libr. 4. cap. 2. Valerius libr. 8. cap. 5. Absoluto Clodio Cicero cum eo idibus Maji in senatu contendit. epist. 13. libr. 1. ad Att. Hoc anno Q. Tullius Cicero M. frater prætor fuit: cumque prætores provincias sortirentur, Q. Cicero nis Asia obtigit, epist. 12. libr. 1. ad Attic. Obtinuit eam provinciam per triennium cum L. Valerio Flacco successisset, ut ex orat. pro Flacco intelligitur. Eodem anno censores creatos fuisse, & lustrum condidisse, x libr. 1. ad Att. & Dionis libr. 7. satis notum est. Hi Onuphrio sunt, P. Servilius Isauricus, & Mam. Æmilius Lepidus. Ante hos Censores Cicero nis pro Archia dixisse, hæc orationis, quæ ex tanto numero interpretum nemo adhuc exposuit, arguunt. Est enim obscurum, proximis censoribus hunc cum clarissimo imperatore L. Lucullo apud exercitum fuisse, superioribus eum eodem quaestore fuisse in Asia, primis Julio & Crasso nullam populi partem esse censam, L. Julium Cæsarem, & P. Licinium Crassum censores fuisse primos post datam civitatem Archia, anno dcliv. diximus. Tertio anno post, L. Marcius Philippus, & M. Perpetua censores lustrum lxxvi. fecerunt, quo tempore Archia in Asia fuit cum Lucullo quaestore, qui per multos annos admirabili quadam laude provincie præfuit, Cicero in Luculle. Censura deinde intermissa fuit usque ad annum urbis dclxxxiiii. quo L. Gellius, Cn. Lentulus lustrum lxxvii. fecerunt, cum Lucullus in Asia bellum contra Mithridatam administraret, atque hi Censores proximi ante Cicero nis consulatum censum egerunt. Nam qui Corra & Torquato coss. creati fuerunt, propter dissensionem abdicarunt: illi autem, qui anno insequenti his successerunt, intercedentibus tribunis pleb. nihil agere potuerunt, auctor Dio libr. 37. Itaque M. Tullius post consulatum ante censores, qui hoc anno creati fuerunt, A. Licinium Archiam, cui Græchus quidam civitatis controversiam moverat, defendit illa oratione, quæ existat, in qua primo, eum civem esse, probari: deinde reliqua oratione ornat, ut civitate Romana dignum esse demonstrat. Corradus ex epist.

ex epist. 13. lib. 1. ad Attic. putat, Ciceronem pro Archia dixisse Metello & Afranio Coss. sed qui, quod inchoavit, nondum perfecit, nihil scripsisse videri potest. Hoc anno Pompejus tertium triumphum de Michridate, Tigrae, plurimisque regibus, ac gentibus per biduum III. & prid. Kal. Octob. ut est in Fastis Capitol. egit. trium triumphorum Pompeji mentio est lib. 2. de Divinat. de iisdem Cicerone pro Balbo; Cujus tres triumphum testes essent, totum orbem terrarum nostro imperio teneri. Eodem anno C. Cæsar, cum esset in Hispania prætor, populum Galitanum summis ornamentis affecit, controversas sedavit, jura ipsorum permittit statuit: & inveteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus disciplinaque delevit, ut Cicero in eadem oratione testatur. Tum quoque C. Pompeius, qui anno superiore in Galliam ulteriorem ex prætura missus erat, Allobrogas domuit, ut copiose Dio l. 37. narrat. Meminit Cicero in orat. de provinciis eos. & Livius lib. 103. nonis Decembr. Cicero ad Att. scripsit epist. 14. lib. 1.

Anno urbis DCXCIII. Ciceronis XLVII. Coss. fuerunt,

Q. CÆCILIVS METELLVS CELER, L. AFRANIUS.

DE his consulibus Cicero libro 1. ad Att. Primis hujus anni mensibus Tullius in urbe fuit, ep. 15. & 16. lib. 1. ad Att. effecitque ne Qu. fratri in Asia succederetur epist. 1. lib. 1. ad frat. L. Flavius tribunus pl. legem Agrariam auctore Pompejo promulgavit de agris dividendis milicibus Pompeji, & plebi, de qua Cicero lib. 1. ad Att. & Dio lib. 37. qui scribit Metellum consulem tum à Flavio in carcerem ductum fuisse, unde Cicero epist. 1. lib. 1. ad Atticum, nunc consule in carcere incluso, P. Clodius, ut idem Dio scribit, tribunatus cupidus primum tribunos quosdam submitit, qui legem ferrent, ut patriciis quoque ejus magistratus capiendi potestas esset. quod ubi non persuasit, patriatium ejuravit, atque in concionem progressus, ad plebem transiit. In hanc sententiam Dio. Cicero vero ep. 15. libri primi ad Atticum ita scribit: C. Herennius tribunus pleb. ad plebem P. Clodium traducit: idemque fert, ut universus populus in campo Martio suffragium de re Clodii ferat. addit Dio: Clodius tribunatum statim petiit: sed creatus non est. Metello ei resistente: qui & propinquus Clodii erat, & ea, quæ ille agebat, non probabat, præterea debet verò ad optionem more majorum non esse factam: quia plebejus, nisi lege Curiata, fieri nemo posset, apud Dionem *ὁ τῆ ἰσοφορίας ἔπρατταντὸς νόμος*, mendose est pro *ἔφρατταντὸς*, quod ex lib. 39. cognoscitur, ubi, *τῶ ἰσοφορίας ἔφρατταντὸς* de Clodii adoptione agens dicit. Clodio igitur tum frater Metellus, & concors senatus principi Cn. Pompejo sententiam dicenti acerrime una voce ac mente resistit: Cicero de harul. resp. Metellus etiam consul incipientem furere Clodium atque conantem, sua se manu interfecturum, audiente senatu dixit, pro Cælio, Ldi-

bus Martii hujus anni Cicero Commentarium consularis sui Græce compositum ad Atticum misit, epist. 16. lib. 1. Misit eundem Rhodum ad Possidonium, ut ornatus de iisdem rebus scriberet. Ille vero rescripsit, se illud *ἱστορικὸν* cum legeret, non modo non excitatum esse ad scribendum, sed etiam plane perterritum, epist. 1. lib. 2. ad Att. Ciceronem *ὁ τῶ ἀπὸ τῶ ἱστορικοῦ* Plutarchus in Cæsare adducit. Scripsit etiam Cicero de consulari suo versibus tres libros. Tertium poemata expectato, inquit ep. 16. lib. 1. ad Att. & epist. 5. lib. 2. Sed me *ἱστορικὸν* mea illa commoveret, quæ est in libro tertio. Libro etiam primo de Divina. Q. frater plures versus ab Urania Musa in secundo de consulari pronuntiatos commemorat, quorum tres ex libris consularis Ciceronis Lactantius adducit lib. 3. cap. 17. De Prognosticis, quæ Atticum propediem expectare jubet, ep. 1. lib. 2. quid dicam non habeo. Certe quæ lib. 1. de Divina ex Ciceronis prognosticis adducuntur, Aratea sunt, atque *Διοσκορίδους* Græce exstant. Priscianus quoque lib. 10. 16. & 18. Ciceronem in Prognosticis citat, verum, quos adducit versus, ex Arato expressi sunt. Post Idus Martii hujus anni Cicero aliquandiu ruri fuit. Romam autem à Pompejano se recepit a. d. 14. Id. Maji, epist. ult. lib. 1. ad Att. Kal. Jun. Ancium profectus fuit, ep. 1. lib. 2. ad Att. Hoc anno Qu. Metellus Nepos prætor portoria Italia lege lata sustulit, auctore Dione, de portoria Italiae sublatis, Cicero epist. 16. lib. 2. ad Att. Sub idem tempus, ut Dio scribit, Faustus Sulla F. in honorem patris munus gladiatorum, & magnificum epulum populo dedit: balneas etiam cum oleo gratuito præbuit. Hoc munus Faustum testamento patris debuisse, Cicero pro Sulla ait. Hoc est Fausti adolescentis nobilissimi epulum magnificentissimum, ex quo Vatinius famem suam explese, Cicero in interrogatione ait. Hoc anno conspiratio inter tres principes civitatis facta est, Cn. Pompejum, M. Crassum, & C. Cæsarem, de qua Cicero libro secundo ad Atticum.

Anno urbis DCXCIV. Ciceronis XLVIII. Coss. fuerunt,

C. JULIVS CÆSAR, M. CALPURNIVS BIBVLVS.

CUM C. Antonio C. Octavio in Macedonia anno superiore successisset: ut cognoscitur epist. 1. lib. 2. ad Att. Antonius hoc anno lege Lutatia de vi accusatus est à M. Cælio, ut est in Orat. pro Cælio. Antonium apud Cn. Lentulum Claudianum (sic lego ex libris olim impressis) reum factum esse à Qu. Fabio maximo, Cicero in Vatinius demonstrat, sed, an de eodem crimine Cælius & Maximus accusarint, mihi non constat. Hoc Dio lib. 38. scribit, Antonium de Catilinae conjuratione in judicium adductum, propter male administratam provinciam condemnatum fuisse. Cicero vero pro Cælio ait, Antonio nocuisse opinionem maleficii cogitati. Antonius condemnatus in Cephallenia exsiliavit, auctore Strabone lib. 10. nec à M. Antonio fratris filio

cum aliis exsulibus restitutus fuit. Philipp. 2. De sua defensione Cic. pro domo ita inquit: Hora fortasse sexta diei questus sum in iudicio cum C. Antonium collegam meum defenderem, quædam de republ. quæ mihi visa sunt, ad illius miseri causam pertinere; hæc homines improbi ad quosdam viros fortes longe aliter, atque à me dicta erant, detulerunt: hora nona, illo ipso die, tu es adoptatus. Hinc Suetonius in Julio: Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum statum, P. Clodium inimicum ejus frustra jam pridem à patribus ad plebem transfere nitentem, eodem die, horaque nona traduxit. Transit Clodius ad plebem adoptione, quæ arrogatio dicitur, adoptatus fuit à P. Fontejo. contra quam adoptionem Cicero pro domo sua disputat, de eadem Suetonius in Tiberio: P. Clodius ob expellendum urbe Ciceronem plebejo homini, atque etiam natu minori in adoptionem se dedit. In hac adoptione Cæsar legem Curiatam tulit, Pompejus in auspicio fuit, epist. 7. & 12. lib. 2. ad Att. de harusp. resp. Tullius mense Aprili & Majo extra urbem Antii, in Pompejano, Formiano, & Arpinati in literis vixit: ibique epist. quartam & sequentes usque ad 18. lib. 2. ad Atticum misit. Attico deinde in Epirum profecto, Cicero se Romam recepit, & ea, quæ in sequentibus epistolis leguntur, ad Atticum scripsit. Consiliis publicis nullis, ut est ep. 23. intererat, totumque se ad forenses operam laboremque contulerat. Tum A. Thermus bis Cicerone defendente absolutus est, pro Flacco. Tum quoque L. Valerius Flaccus, qui ex prætura, quam Cicero non consul gesserat, Asiam provinciam obtinuerat, à D. Lælio repetundarum accusatus, à Q. Hortensio & M. Cicerone defensus est. Ciceronis oratio extat: de Hortensii defensione vide epist. ult. lib. 2. ad Att. Hoc anno P. Vatinius, qui in Dionis libris *Πάτριος* & *Αττιος* non sine mendo nominatur, tribunus pl. Cæsari consuli in omni re obsecutus est, ea que gessit, quæ à Cicerone in interrogatione in Vatinius reprehenduntur. Lege Vatinia Cæsari data in quinquennium fuit Gallia citerior cum Illyrico: & tribus legionibus, quibus Senatus Galliam ulteriorem cum alia legione adiecit, Dio lib. 38. Plutarchus, Suetonius, & Orosius l. 6. c. 7. In hoc imperio Cæsar Ciceronem sibi legatum esse volebat, lib. 1. ad Atticum epist. 19. & epist. 18. A Cæsare, inquit, valde liberaliter invitator in legationem illam, sibi ut sim legatus, & de provinciis cos. Me, ut sibi essem legatus, non solum suavit, verum etiam rogavit. Consul Cæsar leges multas tulit, quæ ab ipso Julæ sunt appellatæ, de quibus Dio lib. 38. & Cicero de harusp. Resp. Tum leges Julias contra auspicia latas, & hic & in concionibus dicere. Tulit præterea, ut ager Campanus iis, qui ternos pluresve liberos haberent, divideretur, Suetonius & Vellejus. Curatores etiam, qui agros dividerent, constituit Viginti viros ex iis, qui plurimos honores gessissent, atque ad eam rem quam maxime idonei essent, auctore Dione initio libri 38. Suetonius quoque in Augusto XX. viros agrum Campanum plebi Julia lege divisisse, ait. In his fuit C. Cestonius, quo mortuo Ci-

cero in ejus locum in vitatus fuit, epist. 19. lib. 2. ad Att. in iisdem fuit Cn. Tremellius Scrofa, quo de Varro l. 1. de re rust. cap. 2. nominat eosdem Frontinus & Plinius lib. 7. cap. 32. Sed Cicero XX. viratum repudiavit, quod Quintilianus libr. 12. cap. 1. scribit, & ipse ep. 2. lib. 9. ad Atticum de Cæsare inquit, Repudiari se totum, magis etiam quam olim in XX. viratu putabit; ac solet, cum se purgat, in me conferre omnem illorum temporum culpam: ita me sibi fuisse inimicum, ut ne honorem quidem à se accipere vellem. Paternus quoque in commemoratione exsuli Ciceronis addit: Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, quod inter XX. viros dividendo agro Campano esse nolisset. Hic scrupulum injicit oratio de provinciis Cos. in qua Cicero ait, se à Cæsare fuisse rogatum, ut quinque viratum acciperet, eumque se obstinatione quadam sententia repudiasset. præterea quinque viri nominantur epist. 7. lib. 2. ad Att. Sunt viri doctissimi, in rebus Romanis cognoscendis diu multumque versati, qui scribunt Cæsarem ad æstimationem agri Campani XX. viros creasse. ac præterea quinque, qui æstimatum dividerent. Dant illi quidem testem in hac rem Dionem: sed verba, quibus hoc demonstratur, in Græca ejus historia invenire equidem adhuc, nulla potui. Comitibus tribunicis P. Clodius Pulcher tribunus pl. factus fuit opera Cæsaris, ut scribit Dio, & Plutarchus in Cæsare. Etsi autem Pompejus Clodium omni cautione, fœdere, execratione devinxerat, nihil in tribunatu contra Ciceronem esse facturum, ut est pro Sextio: ille tamen in fide non mansit: sed tribunus pl. factus, continuo se in Ciceronem convertit, qua de re dicemus, si prius illud admonuerimus, hunc tertium fuisse aunum imperii Q. Ciceronis in Asia, quo ad duos priores adjuncto, M. Cicero epistolam illam pulcherrimam, quæ est prima lib. 1. ad Fratrem, misit, in qua omnia præcepta bene administrandæ provincie ita persequitur, ut amplius nihil requiri possit. Eiusdem anni ultimis mensibus scripsit epistolam secundam ad Fratrem, ut ex ipsa cognoscitur.

Anno urbis DCXCV. Ciceronis XLIX. Coss. fuerunt,

L. CALPURNIUS PISO CÆSONI-
NUS, A. GABINIUS.

PRÆTORES hujus anni à Suetonio in Julio nominantur duo, C. Memmius, & L. Domitius. C. Memmii prætorum ex lege Licinia & Junia edixisse, ut Vatinius adisset die tricesimo, Cicero in Vatinius ait: Piso, & Gabinius sunt duo funesti, non consules, sed latrones atque evectores reip. quos suis coloribus Cicero multis locis depinxit: ut in orat. post reditum, pro domo, pro Sextio, de provinciis Cos. in Pisonem, & alibi. His consulibus sedentibus, inspectantibus, atque adeo adiuvantibus M. Tullius conservator patriæ à sceleratissimo tribuno pleb. in exsulum eiectus est. Clodius enim ut Dio lib. 38. scribit, sperans, facile se Ciceronem oppressurum, si prius senatum, equites & plebem

sibi

sibi conciliasset, quatuor leges, populares illas quidem, sed reipubl. perniciosas, initio hujus anni, quod Cicero in Pisonem significat, tulit: unam ut frumentum populo gratis daretur: alterum, ne quis per eos dies, quibus cum populo ageretur, de caelo servaret: tertiam de collegiis restituendis, novisque instituendis: quartam, ne quem Censores in senatu legendo praeterirent, neve qua ignominia afficerent, nisi qui apud eos accusatus, & utriusque Censoris sententia damnatus esset. haec Asconius in Pisonianam, Dio libr. 38. & Cicero passim. Alias deinde rogationes idem Clodius uno eodemque tempore promulgavit, unam de provinciis consulum nominatim, alteram de Ciceronis pernicie, ut ait pro Sextio. Pactus enim cum consulibus, Gabinio Syriam, Babylonem, Persas; Pisoni Achaiam, Thessaliam, Graeciam, Macedoniam, omnemque Bœotiam dedit. Cicero De provinciis, & in aliis Orationibus. Ad Ciceronis pernicie lex illa pertinebat, qua tulit, Qui civem Rom. indemnatum interemisset, ei aqua & igni interdiceretur: cujus verbis etsi non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur, inquit Paternus lib. 2. idemque scribit Dio libr. 38. atque iccirco Tullius hoc privilegium appellat, vide Orat. pro domo. Reus igitur Cicero, ut Plutarchus scribit, vestem mutavit, & sordidatus populo supplicavit. Tum Clodius illi omnibus vicis occurrebatur stipatus hominibus contumeliosis & temerariis: qui petulantur mutationem vestis, & habitum Ciceronis exagitant, multisque locis luto & lapidibus in eum coniectis, supplicationes impediebant. Cum Cicerone tamen primum omnis fere ordo equester vestem mutavit: eumque nobilissimi adolescentes numero ad x. millia sordidati deprecatores ejus salutis, comitabantur. Deinde cum senatus frequens convenisset, ut vestem tanquam in publico luctu mutandam censeret, idque consules vetarent, & Clodius cum armis ad curiam versaretur, senatores non pauci de senatu, vestibus discissis & clamore sublato, se proripuerunt. Haec Plutarchus. Dio libr. 38. tradit, equites in Capitolium tunc convenisse, atque ad consules & senatum misisse legatos non solum e suo ordine, verum etiam senatores duos, Q. Hortensium, & C. Curionem, qui pro Cicerone deprecarentur. Unde Cicero pro Sextio ait, Cum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota urbe, eunctaque Italia convenisset, vestem mutandam omnes meque omni ratione defendendum putarunt, erat tum senatus in aede Concordiae, & Gabinium consulem, Pisonem absente, orabat. equites quoque Rom. & omnes boni veste mutata se pro Ciceronis capite ad pedes Gabinii projecerunt, quorum precibus ab illo repudiatis, vir incredibili fide, magnitudine animi, constantia, L. Mummius ad senatum de sep. retulit, senatusque frequens vestem pro Ciceronis salute mutandam censuit, pro Sextio. Dio hunc Mummius vocat L. Nianium Quadratum, & scribit, eum populo auctorem fuisse ut tanquam in aliqua publica calamitate vestem pro salute Ciceronis mutaret. Pro me, inquit Cicero post reditum ad Quir. sena-

tus, hominumque praeterea viginti millia vestem mutaverunt. Sed consules edixerunt, ut ad suam vestem senatores redirent, vide orationes post reditum, pro domo, pro Sextio, & in Pisonem. Tum Gabinius L. Aelium Lamiam equestris ordinis principem relegavit, quod Dio libr. 38. dicit *ὁ δὲ πολιτικός ἰσχυρῶς*. meminuit Cicero post redit. in senatu, pro Sextio, in Pisonem. & epist. 16. lib. 11. Familiaeque Cicero non solum a consulibus, verum etiam a Cn. Pompejo proditus, & derelictus, maluit urbe cedere, quam bonorum vitam servis armatis objicere, quod ipse in orationibus non semel testatur. Habebat domi suae Minervae signum, idque longo tempore religiosissimè coluerat. Cum autem ex urbe discessurus esset, hoc signum in Capitolium delatum ibi dedicavit, & subscripsit, MINERVAE CUSTODI URBS, Plutarchus & Dio. Haec est illa Minerva custos urbis: de qua Cicero epist. 25. lib. 12. famil. & libr. 2. de legibus. Dio libr. 45. *Ἄλλω δὲ Πυλακίδῃ* nominat. Discedentem M. Tullium omnes boni flentes profecuti sunt, ut ipse pro domo ait. Cessisse urbe Ciceronem puto mense Martio extremo. nam, ut ex Plutarchi Caesare, & primo Commentario de bello Gallico intelligitur, cum Helvetios a. d. v. Kal. Apr. de finibus suis exire constituisse, Caesar cognovisset, maturavit ab urbe proficisci, atque octavo die ad Rhodanum pervenit, neque tamen prius Caesar ad exercitum abiit, quam Ciceronem per Clodium Italia expulisset, auctore Plutarcho. Ubi compertum fuit Ciceronem discessisse, Clodius de exilio ejus ad populum tulit, atque editum proposuit, ut illi aqua & igni interdiceretur, ne intra quingenta millia passuum ab Italia recto reciperetur. Haec Plutarchus in Cicerone, quibus gemina scribit Dio libr. 38. in eo tamen dissentit, quod Ciceroni lege Clodia irrogatum fuisse ait, ne intra stadium tria millia septingenta quinquaginta, id est millia passuum ccc. lxxix. fere, ab urbe illi esse liceret. Cicero epist. 4. lib. 3. ad Att. in lege hoc correctum fuisse ait, ut sibi ultra quadringenta millia liceret esse. Dio hoc quoque legi adjectum fuisse tradit, ut si Tullius intra spatium definitum visus fuisset, & ipse, & qui eum recepissent, impune interficerentur. hinc Cicero pro domo: Poena est, qui receperit: quam omnes neglexerunt. Poenam neglectam fuisse, omnibus reverentibus M. Tullium, comiterque expientibus & profectantibus, Plutarchus quoque scribit. Clodius praeterea villas Ciceronis ejecti inflammavit, & domum in palatio incendit, atque in aera templum libertatis extruxit, Plutarchus, Dio & Cicero pro domo. Bona diripiebantur, atque ad consules deferebantur. columnae marmoreae ex aedibus ad socrum Pisonis portabantur: in fundum autem Gabinii vicini consulis, non modo instrumentum aut ornamenta villae Tusculanae, sed etiam arbores transferebantur. haec Cicero pro domo, post reditum in senatu pro Sextio, & in Pisonem. templum Libertatis. *ἡ δὲ ἑστία*, Cicero libr. 2. de legibus templum Libertatis vocat. Pulsam M. Tullium pedibus iter per Lucaniam Siciliam versus fecisse, Plutarchus

scribit. Neryco Locridis fuit vi Idus Aprilis, ibique scripsit epistolam secundam lib. 3. ad Att. Inde Cicero Vibonem venit, quod est oppidum Luranæ ad fretum, & à Locris conditum prius Hipponium appellatum fuit, Strabo lib. 6. Cæsar. 3. de bello Civil. Ibi, ut Plutarchus scribit, Vibius homo Siculus, qui cum alia multa commoda ex Ciceronis amicitia perceperat, tum eo consule præfectus fabrûm fuerat, illum in ædes quidem non recepit, sed fundum se ipsi adsignaturum denunciavit. Sic illa Plutarchi verba, *χρησις δὲ καὶ ἐπιθυμία, ἐγὼ γὰρ πρότερον ἐπέβην ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ οὐκ ἔλαβον τὴν ἀρχήν, ὅτι οὐκ ἔβουλην ἀποδοῦναι τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ τὴν ἀρχήν ἐπέβην ἐπὶ τὴν ἀρχήν.* Merito igitur Xylander noster à Bocchii & Corradi falsis interpretationibus discessit. Cicero se ad Vibonem in fundo Sicæ fuisse, ad Atticum scribit, epist. 2. & 4. lib. 1. Siciliam, quam Cicero petebat, eo tempore obtinebat C. Virgilius (Γαίος Οὐιδίος est apud Plutarchum) prætor is Ciceroni scripsit, ne in Siciliam veniret, quare consilio repente mutato, iterum à Vibone Brundisium terra petere contendit, ut ipse pro Plancio narrat. In eo itinere 11. Idus April. Thurii scripsit epist. 5. lib. 3. ad Att. & xiv. Kal. Maji Taranti, sequentem, eodemque die se Brundisium venisse, epistola 7. ejusdem libri scribit, urbem ipsam ingressus non est: sed in hortos M. Leii Flacci, se contulit, pro Plancio, meminit etiam in Sextiana. Apud M. Lenium dies xiiii. fuit epist. 4. lib. 14. Famil. pridie Kal. Maji, cum Brundisio proficiscens Dyrrhachium vento secundo transmitteret atque adversus ad alto reflasset, rejectus est: deinde iterum in altum profectus, Dyrrhachium pervenit, ubi, cum è navi in terram egresurus esset, terræ motum & maris convulsionem existitisse ferunt, unde haruspices conjiciebant, illius exsilium non fore dururnum, quod hæc mutationis signa essent. Hæc Plutarchus. Dyrrhachio aliquorum dierum viam in Macedoniam, ad Planciumque perrexit, & cum eo Thessalonicam x. Kalend. Junii venit, pro Plancio, & epist. 9. lib. 3. ad Att. Thessalonicæ Cn. Plancius sua liberalitate Ciceronem per menses septem retinuit, quo tempore plures epistolas ad Atticum scripsit, quæ lib. 3. ab octava usque ad xxii. leguntur. Interim Q. Cicero cum jam Asiam per triennium obtrivisset, de provincia ante Kal. Maji decessit, ep. 9. l. 3. ad Att. Fratrem aliquando post suum discessum ex provincia venisse sit pro domo, meminit quoque in Sextiana. Itaque M. Cicero, Idibus Junii ad eum misit epist. 3. lib. 1. & deinceps sequentem. Tertio Non. Octob. Thessalonica ad Terentiam uxorem misit epist. 2. lib. 14. Famil. Redeamus nunc ad acta urbana. Cicero expulso, Clodius legem promulgavit de Ptolemæo rege Cypri, ut bona ejus publicarentur, & regnum in provinciam formam redigeretur: idque negotium M. Catoni mandatum est, quo de Cicero sæpe, Plutarchus in Catone, Appianus lib. 2. Dio lib. 38. Kal. Junii, ut est in orat. pro Sextio, decre-

vit Senatus frequens de Ciceronis reditu, dissentiente nullo, referente L. Mummius tribuno pleb. intercessit Aelius Ligus. Pompejus quoque illo tempore se accusans, ut Plutarchus scribit, quod Ciceronem prodidisset, de illius reditu, amicorum opera adjutus, agere coepit. Resistente Clodio, placuit Senatui, nihil in rep. decernere, nulla de re agere, nisi Cicero ab exilio revocaretur. Hinc Cicero pro Sextio: Omnia senatus rejiciebat, nisi de me primum consules ratulissent. & in Pisonem: An tum eratis consules, cum quacunque de re verbum facere ceperatis, aut referre ad senatum? cunctus ordo reclamabat: ostendebatque, nihil esse vos acturos, nisi prius de me retulissetis? de eadem re vide epist. 24. lib. 3. ad Att. Initur deinde consilium de interitu Cn. Pompeji, ait Cicero pro Sextio. quam rem Asconius in Milonianam sic exponit: Cum 11. Idus Sext. Pompejus in senatum venisset, dicitur servo P. Clodii sicam excidisse, eaque ad Gabinium consulem delata, dictum est, servo imperatum à P. Clodio, ut Pompejus occideretur. Pompejus statim domum rediit, ex eo domi tenuis, & Cicero pro Milone: Comprehensus est in templo Castoris servus P. Clodii, quem ille ad C. Pompejum interficiendum collocarat, extorta est consistenti sica de manibus, caruit foro Pompejus postea, caruit senatu, caruit publico. Huc pertinet illud paradox. 4. Ante senatum tua sica deprehensa est. & in Pisonem: Deprehensus cum ferro ad senatum is, quem ad Cn. Pompejum interimendum collocatum fuisse constabat. Meminit etiam pro domo. Quarto Kal. Novembris octo tribuni pleb. de Ciceronis reditu eger promulgarunt: iisdemque referentibus P. Lentulus eos designatus, præstantissimam de Cicero sententiam dixit, pro Sextio, post red. in senatu, & epist. 23. lib. 3. ad Att. Thessalonica Cicero se Dyrrhachium recepit: ibique vi. Kal. Decembr. scripsit ad Terentiam epist. 1. lib. 14. famil. & partem epistolæ 23. lib. 3. ad Attic. pridie Kal. Decemb. inde misit ad Terentiam epist. 3. lib. 14. & ad Atticum epist. 23. lib. 3. & deinceps quatuor reliquas ejusdem libri. Exierunt deinde paludati in provincias consules, Piso in Macedoniam, Gabinus in Syriam, Cicero pro Sextio. 14. Idus Decembr. novi tribuni pleb. T. Annius Milo, P. Sextius, C. Sestilius, M. Cispus, T. Fadius, M. Curtius, C. Messenius, Q. Fabricius, Sext. Atilius Serranus, & Numerius Quintus: magistratum inierunt, pro Sextio, & post reditum in senatu.

Anno urbis DCXCVI. Ciceronis l. coss. fuerunt,

P. CORNELIUS LENTULUS SPIN-
THER, Q. CÆCILIUS ME-
TELLUS NEPOS.

PRÆTORES eodem anno fuerunt L. Cæcilius, M. Calidius, C. Septimius, Q. Valerius, P. Crassus, Sext. Quintilius, C. Cornutus, & Ap. Claudius Pulcher, Cicero post reditum in Senatu Kalendis Januarii. P. Lentulus simulac de solenni religione re-
tulerat,

tulerat, nihil humanarum rerum sibi prius, quam de Cicerone agendum iudicavit. cum princeps rogatus sententiam L. Cora dixit, nihil de Cicerone actum esse iure, nihil more majorum, nihil legibus propterea que lege illi opus non esse: verum Pompejus censuit, ut ad senatus auctoritatem populi beneficium adjungeretur, atque eo die confecta res esset, nisi Sex. Atilius tribunus pleb. non aulus intercedere, noctem sibi ad deliberandum postulasset. Hæc Cicero post redit. ad Quirites, pro domo, pro Sextio, lib. 3. de legibus. Postea res acta est in senatu aia nulla, & cum variis rationibus impediretur, voluntate tamen perfecta senatus, causa ad populum VIII. Kal. Febr. fuit delata, quo die Clodiani, cæse in foro maxima facta, flumine sanguinis reditum Ciceronis intercludendum putaverunt, post reditum ad Quirites, & pro Sextio. Clodius enim, ut Dio lib. 39. scribit, illo die, cum lex ad populum ferretur, acceptis à fratre Appio gladiatoribus, quos ille in funere Marci propinqui sui datus erat, impetu in multitudinem facto, multos vulneravit, multosque occidit. Tum in foro tribunus pleb. vulnerati fuerunt, & Q. Cicero inter cada vera tanquam occisus jacuit, Plutarchus, & Cicero pro Sextio. Crudelissimæ cædis eo tempore in foro factæ, mentio est etiam in Miloniana. Clodium Milo tum de vi postulavit: sed in iudicium non adduxisse Dio scribit, quod nondum creati essent Quæstores, per quos iudicium sortitionem fieri oporteret, Neposque Prætori dixisset, ne quod iudicium, ante quam iudices sorte deligerentur, fieri pateretur. Quæstores autem, nisi habitis prius comitiis adilitiis, quibus hac de causa mora potissimum afferebatur, creati non poterant. In hanc sententiam Dio: Cicero verò in Sextiana ait, consul, prætor, tribunus pleb. nova novi generis edicta proposuisse: ne reus adesset, ne citaretur, ne quaereretur, ne mentionem omnino cuiquam iudicium, aut iudiciorum facere liceret, quo pertinet illud de harusp. respons. Restiterunt etiam, ne causam diceret. Quare, cum Milo videret iudicia esse sublata, ne Clodius omnia vi posset efficere, curavit, inquit idem post redit. in senatu. Emit enim gladiatores, ut Dio scribit. de quibus Cicero lib. 2. de officiis: Sed honori summo nuper nostro Miloni fuit, quod gladiatoribus emptis reipub. causa, quæ salute nostra continebatur, omnes P. Clodii conatus furoresque compressit. Senatus autem multo ante, quam lex de Ciceronis reditu fuit lata, gratias agendas censuit civitatibus iis, quæ M. Tullium civem optime de rep. meritum recepissent, pro domo, in Pisonem, Parad. 4. & Plutarchus. Idem decrevit, ut qui provincias cum imperio obtinerent, qui quæstores legati que essent, salutem & vitam Ciceronis custodirent, pro Sextio. Idem ad M. Tullii salutem auxilium omnium civium cuncta ex Italia, qui temp. salvam esse vellent, imploravi, in Pisonem. Factum enim S. C. fuit, ut literis consularibus cuncta ex Italia omnes, qui temp. salvam vellent, convocarentur, pro Sextio, post redit. in senatu, & pro domo. Cum igitur Ciceronis capitis servandi causa Romam uno tempore quasi signo dato Italia tota convenisset, Lentulus consul senatum frequentissimum in Capitolium convocavit, in Pisonem, & post redit. in senatu. Ibi tum in templo Jovis opt. max. Q. Metellus Nepos eos, qui Ciceroni vel maxime ex magnis contentionibus reipub. fuerat inimicus, permotus cum auctoritate senatus, tum P. Servilii incredibili gravitate dicendi, absens cum M. Tullio redit in gratiam, post redit. in senatu, pro Sextio, & de provinciis eos, hic cum mitissimam orationem in senatu habuisset, Cicero ad eum misit epist. 5. Famil. in qua studium & auxilium eius implorat. Illo vero die, cum ceteri senatores, magistratusque omnes in Capitolio adessent, Cn. Pompejus de scripto sententiæ dictæ, uni Ciceroni patriæ conservatæ testimonium dedit: cuius sententiam frequentissimus senatus, uno P. Clodio dissentiente, secutus, M. Tullium ab exilio revocavit, post redit. in senatu, pro Sextio & pro Milone, de hoc S. C. in æde Jovis Mariana facta, Cic. lib. 1. de Divinat. & Valerius lib. 1. cap. 7. Faciebat eodem die ludos in teatro consul, quo cum ipse & senatores spectatum è senatu venissent, S. C. illud de Ciceronis reditu factum frequentissimo teatro, incredibili clamore & plausu comprobatum est, pro Sextio, & lib. 1. de Divinat. Cn. Pompeji ceterorumque principum, in his P. Servilii, & L. Gellii celeberrimæ & gravissimæ conciones fuerunt, post redit. ad Quirites, & in senatu, pro Sextio, in Pisonem. Eodemque die decretum in Curia fuit, populi ipsius Rom. & eorum, qui ex municipiis conveniant, admonitu, ne quis de cælo fervaret, ne quis moram illam afferret, si quis aliter fecisset, eum planè everso rem. fore, idque senatura gravissime laturum: & ut statim de ejus facto referretur, addidit etiam senatus illud: nisi diebus quinque, quibus agi de Cicerone potuisset, esset actum, rediret in patriam dignitate omni recuperata. decrevit eodem tempore senatus, ut iis, qui ex tota Italia salutis M. Tullii causa conveniant, agerentur gratiæ, atque ut iidem ad res redeuntes, ut venissent, rogarentur, pro Sextio, post redit. in senatu, & in Pisonem. Legem deinde omnes magistratus, præter Appium prætorem, duosque tribunos pleb. N. Quintium & Sex. Atilium, ex S. C. promulgavit, in Pisonem. Cum ferendæ legis dies, qui fuit pridie Non. Sextil. venisset, & Lentulus consul, idemque lator legis comitia centuriata in campo Martio haberet, P. Clodius legem de more dissuasit, quod Dio libro 39. planè scribit, & Cicero pro domo ita significat, illa fuit pulchritudo populi Rom. illa forma, quam in campo vidisti tum, cum etiam tibi contra senatus totiusque Italici auctoritatem & studium dicendi potestas fuit. & in Sextiana: Cedo nunc ejusdem illius inimici mei de me, eodem ad verum populum in campo Martio concionem. Verum, cum & ahi, & Pompejus in primis legem suaderet, ut Dio scribit, summo consensu omnium centuriarum accepta fuit, cum nemini civi ulla quo minus adesset, justa excusatio esset

vifa,

ULUS SPIN.
US ME-
OS.

L. Cælius, M.
Valerius, P. Cælius,
Ap. Claudius Pul-
cher, C. Cælius Ja-
lani religiose re-
tulerat,

vifa, nullis comitiis, unquam multitudo hominum tanta, neque splendidior fuisset, in Pisonem. Constat enim, ut idem pro domo sua ait, nullis unquam comitiis Campum Martium tanta celebritate, tanto splendore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruisse, idem est in orat. post reditum. Prædixit Non. Sextil. ipso illo die, quo lex est lata, Cicero Dyrhachio profectus, Brundisium venit Non. Sext. epist. lib. 4. Att. Adveniēti Ciceroni tanquam totius Italiæ atque ipsius patriæ dexteram porrexe- runt Brundisini; cum ipsis Nonis Sextil. idem dies adventus M. Tullii fuisset, qui natalis idem Tullii filii, quæ ibi patri fuit præsto, idem etiam ipsius colonie Brundisinae, idem Salutis, quæ res animad- versa à multitudine, summa Brundisiorum gratulatione celebrata est, pro Sextio & libr. 4. ad Att. epist. 1. Brundisii cum esset in domo optimorum & doctissimorum virorum Lenii Flacci, & patris & fratris ejus, ante diem vi. Id Sextil. cognovit litte- ris Quinti fratris, mirifico studio omnium ætatum, atque ordinum, incredibili concursu Italiæ, legem comitiis centuriatis esse perlatam, ibidem. Inde à Brundisio honestissimis ornatus, iter via Appia Romam versus fecit. In itinere xxiv. dies consumpsit, se videtur, cum Sextilis tum xxix. dierum esset Brundisio profectus Neapolim, inde Capuam, Si- nueffam, Minturnas, Formias, Terracinam, & de- mum Ariciam, pridie Non. Septembr. Romam ve- nit, epist. 1. lib. 4. ad Att. Toto autem illo itinere à Brundisio usque Romam ægrem perpetuum totius Italiæ vidit, neque enim regio fuit ulla, neque municipium, neque præfectura aut colonia, ex qua non publice ad Ciceronem venerint gratulatum. magnæ erant effusiones hominum ex oppidis, ma- ximi concursus ex agris patrumfamilias cum con- jugibus ac liberis. cumque vis multitudinis legato- rum undique missorum celebrarentur: urbes Italiæ festos dies agere adventus ejus videbantur, in Pisonem, & pro Sextio. Ad urbem ita venit, ut nemo ullius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, quia ipsi obviam non venerit, epist. 1. lib. 4. ad Att. itaque in Pisonem ait. Unus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriam redii: cum senatum egressum vidi, populumque Rom. uni- versum: cum mihi ipsa Roma prope convulsa sedi- bus suis ad complectendum conservatorem suum procedere visa est. Cum venisset ad portam Cape- nam, qua via Appia ducit in urbem, gradus tem- plorum (in quibus fuit Martis & Camænarum) ab infima plebe completi erant, à qua plausu maximo cum esset Ciceroni gratulatio significata, similibus & frequentia, & plausus eum usque ad Capitolium ce- lebravit, in foro & in ipso Capitolio miranda mul- titudo fuit, epist. 1. lib. 4. ad Att. Itaque ille unus dies, ait pro domo, quo die me popul. Rom. à por- ta in Capitolium, atque in domum sua celebritate, lætitiæque comitatum honestavit, tantæ mihi jucun- ditati fuit, ut tua mihi consecrata illa vis non mo- do non propulsanda, sed etiam emenda fuisse videatur. Plutarchus scribit, revertenti Ciceroni tan- tæ lætitiæ civitates, tanto studio homines obviam

venisse, ut infra veritatem sit. quod postea dixit, se humeris Italiæ Romam reportatum fuisse, dixit au- tem hoc in extrema oratione post reditum in sena- tu. Postredie in senatu, qui fuit dies Non. Septemb. senatui gratias egit ea oratione, quæ, post reditum in senatu inscripta, exstat. egit etiam populo Rom. gratias, altera oratione, quæ post reditum ad Qui- tites inscribitur. De utraque Dio ita scribit: *κατὰ τὴν πρὸς τὸν Κικέρωνα, καὶ ἔπειτα τῆς πρὸς τὸν Πισωνα ἐπιπέμειν αὐτῷ τὸν σάββατον, καὶ κατὰ τὸ συνέδριον, καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἔγνω*, id est, Rediit igitur Cicero, & gratias tum Senatui, tum populo, concione à Con- sulibus data, in senatu, & in concione egit. Eo biduo, cum esset annonæ summa caritas, homines primo ad theatrum venerunt: ubi L. Cæcilio Rufe præto- re ludos Apollinæ faciente, ita infima concitata multitudo annonæ caritate tumultuata est, ut om- nes, qui in theatro spectandi causa confederant, pellerentur: deinde iidem ad Capitolium, ubi tum senatus habebatur, concurrerunt, cumque eadem & incensionem Capitolii senatoribus minarentur, atque iccirco per eos dies, quibus senatus de annona habebatur, consulares plerique abessent, quod tuto se negarent, posse sententiam dicere, in Ciceronis sententiam factum est S. C. atque ex eo lex promul- gata, ut Pompejo per quinquennium omnis potestas rei frumentariæ toto orbe terrarum daretur, Cice- ro pro domo & epist. 1. lib. 4. ad Att. Asconius in Milonianam, Plutarchus in Pompejo & Dio lib. 39. Secuta est deinde magna contentio de domo Cice- ronis, quam Clodius Libertati consecraverat. po- pulus eam comitiis centuriatis eodem jure esse jus- serat, quo fuisset, verum senatus decreverat, ut de ejus religione ad Pontificum collegium referretur, ut est in orat. de harusp. resp. Apud pontifices pridie Kal. Octobr. Cicero pro domo, dixit eam oratio- nem, quæ exstat; in qua primum respondet Clodio, qui actionem ejus de potestate rei frumentariæ Pompejo danda reprehenderat, deinde suam domum propter Clodii consecrationem sacram non esse, sed ab omni religione vacuum atque puram docet. Nam, ut Dio lib. 39. scribit, lationem legis Curiatæ, quæ patriciis ad plebem Clodius transierat, criminans, quod ex instituto majorum per trinundinum pro- mulgata non fuisset, omnem ejus tribunatum, in quo de domo Ciceronis etiam constituerat, ever- tit; affirmans, nihil ab eo tribuno pleb. jure fie- ri potuisse, qui ipse contra omne jus plebejus fa- ctus esset, atque ita pontificibus persuasit, ut sibi aream, quæ ab omni religione vacua & pura es- set, restituerent. Hæcenus Dio. Itaque Cicero in Pisonem ait; Me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Consules, P. C. col- locaverunt: mihi quæ ante me nemini, pecu- nia publica ædificandam domum censuerunt, in quem locum Asconius legendus. Superficiem ædium consules de consilii sententia æstimarunt H. S. vicies, Tusculanam villam H. S. quingentis millibus, Formianum H. S. ducentis quinquaginta millibus, ep. 2. l. 4. ad Att. Eodem anno Ptolemæus

rex Aegypti, cum, ingenti pecunia consumpta, ut rex atque socius populi Rom. appellaretur, eam vi ab Aegyptiis extorqueret, & cum hoc nomine quod Cyprum à Romanis repetere, aut amicitiam eis renunciare nollet, apud suos offendisset, regno pulsus, Romam venit, P. Lentulo etiam tum consule, cui Cilicia obigerat, petens, ut in regnum restitueretur. Aegyptii quoque legatos, qui Regis crimina purgarent, miserunt, de quibus Dio & Cicero de harusp. respons. Ante diem tertium Non. Novemb. expulsi fuerunt fabri de area Ciceronis. Quinti fratris domus primo fracta conjectu lapidum ex area Marci, deinde inflammata jussu Clodii, epist. 3. libr. 4. ad Att. hac est vis illa nefaria, qua se cum fratre domo expulsum fuisse, ad Lentulum scribit. Cum autem Clodius saxis, & ignibus, & ferro vastitatem aedibus Ciceronis intulisset, decrevit senatus, eos, qui id fecissent, lege de vi, quae est in eos, qui universam Remp. oppugnassent, teneri in orat. de harusp. responsis. Quae deinde, usque ad viii. Kal. Decemb. acta sunt, vide ep. 3. l. 4. ad Att. iv. Idus Decemb. novi trib. pl. magistratum inierunt, de quibus à Cicerone l. i. Fam. l. 2. ad Fratrem; & Dio l. 39. hi nominantur, P. Rutilius Lupus, C. Porcius Cato, C. Caninius, L. Racilius, Cn. Plancius, A. Plautius, Sex. Antistius Verus, & Calfius. Cum tribuni magistratum inissent, C. Cato turbulenti adulescens, nec imparatus ad dicendum, concionibus assiduis invidiam & Ptolemæo simul, qui jam profectus ex urbe erat, & P. Lentulo consuli paranti jam iter, concitare, secundo quidem populi rumore, coepit, quod ex l. xxii. Annal. Festellæ Nonius Marcellus refert. In quindecim legatis, quos Pompejus sibi rei frumentariae causa legaverat, fuit Q. Cicero, qui cum esset in Sardinia, M. Cicero ad eum scripsit, quae extremo hujus anni mense in senatu acta fuerunt, ep. 1. l. 2. ad Frat.

Anno urbis DCXCVII. Ciceronis LI. COS.

fuerunt,
CN. CORNELIUS LENTULUS MARCELLINUS, L. MARCIUS PHILIPPUS.

IN collegio praetorum hujus anni fuerunt, Cn. Domitius, Qu. Ancharius, & C. Claudius Pulcher, ut pro Sex. l. 2. ad Frat. & in Cicerone Plutarchi cognoscitur. M. Tullius initio hujus anni omnino studio in id incubuit, ut P. Lentulo, qui Ciliciam pro consule obtinebat, Ptolemæi regis reductio decerneretur. Argumento sunt epistolae, quae hoc tempore ad Lentulum missae lib. i. Fam. exstant. Tum quoque orationem de rege Ptolemæo, cujus apud Aquilam, & Fortunatianum mentio est, habuisse videtur, cum regis Alexandrini restitutionem Lentulo sua sententia decerneret. xiv. Kalend. Feb. Cicero scripsit ad Q. Fratrem ep. 2. l. 2. ubi ait, Comititia aedilitia, quibus Clodius aedilitatem petebat, edita esse a. d. xi. Kal. Feb. Clodius aedilis factus, Miloni diem dixit, & de vi ad populum accusavit pro Sextio, in Vatinius, & lib. 2. ad Frat. qua de re Dio ita

scribit: Clodius simulatque aedilitatem Marcellino, & Philippo, eos, inquit, Miloni diem dixit, quod gladiatoribus remp. obsedisset: quae enim ipse commiserat, quorumque nomine reus erat, ea illi crimini dabat; non quod Milonem condemnatum iri speraret, qui patronos magnos, in iis Pompejum & Ciceronem, habebat, sed ut per hanc causam & Milonem oppugnaret, & patronos ejus vexaret. xv. Non. Febr. Milo affuit: ei Pompejus advocatus venit: producta dies est in viii. Idus: quo die Pompejus, cum pro Milone apud populum diceret, clamore, convicioque jactatus est, Clodiusque diem in Quirinalia, id est xiiii. Kal. Mart. produxit: epist. 3. l. 2. ad Frat. & ep. 5. l. 1. Fam. Cicero autem jam ante diem tertium Kal. Feb. ad Atticum ex Epiro in Italiam reversum miserat ep. 4. l. 4. A. d. iv. Id. Feb. P. Sextius à M. Tullio Albino vano lege Lutatia de vi postulatus fuit, propter eadem, quam anno superiore, viii. Kal. Feb. cum de Ciceronis reditu ageretur, in foro factam diximus. defensio fuit cum ab aliis tum à Q. Hortensio, & M. Cicerone: cujus oratio pro Sextio exstat, Sextius absolutus fuit a. d. ii. Id. Mart. ep. 4. l. 2. ad Frat. Oppugnaverat Sextium maxime P. Vatinius, qui etiam testimonium in illum dixerat, itaque Cicero Vatinius testem perpetua interrogatione accusavit, quae oratio separatim edita exstat, de qua Fabius l. 5. c. 7. Cicero ep. 9. l. 2. Famil. Tota vero interrogatio mea (orationem in Vatinius sic appellat) nihil habuit aliud, nisi reprehensionem illius tribunatus: in quo omnia dicta sunt libertate, animoque maximo de vi, de auspiciis, de donatione regnorum, ii. Id. Feb. Cicero dixit pro Bestia de ambitu, apud praetorem Cn. Domitium, in foro medio, maximo conventu. Prid. Id. T. Pomponius Atticus Pilia uxore ducta nuptias celebravit, in quibus Cicero coenavit, ep. 3. lib. 2. ad Frat. Tulliam filiam Cicero anno proximo ante consulatum suum desponderat C. Pisoni L. F. Frugi ep. 2. l. 1. ad Att. ejus amor, virtus, pietas in Ciceronem exultantem, tanta fuit, ut supra nihil posset, ep. 1. & 3. l. 1. ad Fam. & in orat. post redit. Ei vero fructum pietatis suae ferre non licuit: decessit enim anno superiore ut ex Sextiana & orat. in Vatinius cognoscitur. Quem cum Tullia hoc anno eluxisset, Cicero pridie Non. Apr. eam Furio Crassipedi despondit, eique viii. Idus sponsalia praebuit: l. 2. ad Frat. ep. 5. ut Manutius nunc distinxit. Unde scribit ad Attic. lib. 4. ep. 5. Viaticum Crassipes praeripit. De hac conjunctione gratulatus quoque Lentulus Ciceroni fuit: cui Cicero respondet ep. 7. lib. 1. ad Fam. Non. April. factum fuit S. C. in Ciceronis sententiam ut de agro Campano frequenti senatu Idibus Maji referretur, ep. 9. l. 1. Fam. Cum autem Miloni dies in Nonas Maji prodita esset, Cicero Romam exivit, villasque lustravit ep. 5. & 6. l. 2. ad Frat. Prodigia interim facta, ut Dio l. 39. scribit. Nam & in Albano monte sacellum Junonis, quod in mensa dedicatum orientem solem spectabat, ad septentriones conversum est: fax à meridie ad Aquilonem porrigitur, lupus urbem intravit, terra movit, cives quidam fulmine icti sunt, & in agro Latiniensi auditus

(e)

fuit

Fuit strepitus sub terra cum fremitu, quæ cum haruspices exiri vellent, iratos Deos esse, quæ ad loca sacra & religiosa profana haberentur, responderunt. Hanc occasionem arripiens Clodius ædilis, habuit concionem de sacris & religionibus; atque Cicero nis domum inter ea loca esse dixit, quæ consecrata profana haberentur, itaque postridie Cicero defendens se in senatu, qui ex haruspicum responso decreverat, ut de locis sacris & religiosis consules ad senatum referrent, orationem habuit de haruspicum responso, quæ exstat, in qua haruspicum responsa contra Clodium interpretatur. Tum quoque Cicero, ut Dio scribit, Milone & quibusdam trib. pl. adhibitis, in Capitolium venit, & tabulas de exilio suo à Clodio trib. pl. fixas dejecit. sed Clodius cum fratre Cajo, qui Prætor erat, interveniens, eos tum eripuit. postea vero observata Clodii absentia, rursus in Capitolium ascendit & tabulas inde ablatas, domum suam asportavit, quod factum à Clodio reprehensum cum Tullius in senatu, ut Plutarchus narrat, sic defenderet, ut diceret Clodium contra leges è patriciis ad plebem transiisse, ideoque nihil eorum, quæ gessisset, ratum habendum esse; Cato indignatus illi contradixit: non quod Clodium laudaret, cujus acta oderat: sed grave & violentum esse confirmabat, tot decreta, & res gestas senatusconsulto tolli: in quibus essent etiam ea, quæ ipse in Cypro & Byzantii gessisset, de quibus rebus præter historicos Cicero pro domo, in Sextiana, & alibi. Hoc etiam tempore actum in senatu fuit de stipendio exercitus Cæsaris, idque Cicero se non solum decrevisse, sed etiam, ut alii decernerent, laborasse ait in orat. de provinciis cos. stipendii decreti meminit ep. 7. l. 1. Fam. ubi & de decem legatis, de quibus sic in oratione de provinciis: Actum est de decem legatis; quos alii omnino non dabant: alii exempla quærebant: alii tempus differebant, alii sine ulla verborum ornamentis dabant, in ea quoque re sic sum locutus, ut omnes intelligerent, me id, quod reip. causa sentirem, facere uberius propter ipsius Cæsaris dignitatem, & pro Balbo. Idem in angustiis ærarii victorem exercitum stipendio affecit: Imperatori decem legatos de-revit. Hos decem legatos à Dione intelligi puto, cum de honoribus Cæsaris habitis inquit, *ὡς τε καὶ ἐν τῷ βουλῆς ἀνδρῶν, ὡς καὶ ἐν τῷ δαλαρῆμοις περὶ τῶν τοῖς Γαλιῶν ἀποπέλοις.* Nam re bene gesta, dispenlandæ cohonestandæque victoriæ, ut Manilius apud Livium l. 38. ait, Imperatoribus decem legati decernebantur, A. Gabinius, qui Syriam pro cos. tenebat, in Palæstina re bene gesta contra Aristobuli filium Alexandrum, ipsumque Aristobulum, ut Josephus l. 14. Antiquitatum scribit, literas Romam misit, quibus & rem bene gestam in bello nuntiavit, & supplicationem à senatu postulavit. Idibus Maji senatus frequens supplicationem Gabinio denegavit, ep. 7. l. 2. ad Fratrem, de provinciis cos. & in Pisonem. Deinde, cum provinciæ consulares futuris consulibus lege Semproniana essent decernendæ, ut in argumento orat. de provinciis scripti, & de quatuor provinciis sententiæ dictæ essent, de Syria, Macedonia, & duabus

Galliis: M. Tullius rogatus sententiam, orationem, quæ de provinciis consularibus exstat, in Senatu habuit, in qua suadet, ut Syria & Macedonia futuris consulibus decernantur, & Galliæ Cæsari non adimantur. Ante orationem de provinciis in libris Cicero nis legitur Corneliana pro L. Cornelio Balbo, quam hoc anno à M. Tullio dictam esse ex eo suspicor, quod de supplicatione, stipendio & decem legatis extrema fere oratione dicitur, ea enim hoc anno Cæsari decreta esse, non solum oratio de provinciis docet, verum etiam ep. 7. l. 1. ad Lentulum, quam tamenti docti quidam ad secundum Consulatam Pompeji & Crassi referant, tamen hoc anno scriptam esse arguit, quod L. Racilius inter magistratus nominatur, quem Marcellino & Philippo cos. trib. pl. fuisse supra diximus. Igitur Balbus, cum esset Gadibus in Hispania natus, ac bello Sertoriano Imperatoribus Romanis probatus, bello confecto à Cn. Pompejo civitate Romana donatus, & quia per L. Cornelium hoc beneficium consecutus fuit, L. Cornelius Balbus vocatus est. Et inimici Cæsaris & Pompeji accusatorem comparant, qui Balbo hoc tempore civitatis controversiam movit: negans eum jure & recte civitate donatum, cum ex fœderato populo, quæ in numero Gaditanus erat, nemo posset, nisi is populus factus esset fundus, id est, auctor obstringendi se jure civium Romanorum, in civitatem venire. Defenderunt Balbum Marcus Crassus, Cn. Pompejus & Marcus Cicero. De Planciana, quæ suo loco non legitur, dicemus infra. Nunc de Cæliana dicendum. Hoc anno Cicero nem pro Marco Cælio apud Cn. Domitium Prætozem dixisse Corradus scribit. Manutius cum in Commentario in epistolam quintam libri secundi ad Fratrem orationem pro Cælio habitam, Marcellino & Philippo cos. scripisset, exponens deinde epistolam duodecimam ejusdem libri, diem illi in biennium prodit, atque L. Domitio & Appio Claudio cos. Cælium de vi accusatum, & defensum à M. Tullio facit. Res est non levis, quæ & tanti viri animum in scribendo distraxerit, & aliis ancipitem curam cogitandi afferte possit, quare, an certi quid eruere queamus, experiamur. Quæstionem illam Cn. Domitium exercuisse, ipsa oratio demonstrat. Fuit autem Cneius Domitius prætor hoc anno apud quem Cicero nem pro Bestia dixisse, indicavimus. Fuit quoque alius Domitius Prætor biennio post, apud quem Cælius causam dicere debebat, epistola duodecima, libri secundi ad Fratrem. Cur autem Cælium lege Lutatia de vi reum factum apud Domitium, qui his cos. non eum, qui biennio post præturam gessit, putem, illa me causa maxime mover, quod Marcus Crassus una cum Tullio Cælium defendit. (nam interpretum inscitia, qui Crassum Cælii accusatorem faciunt, ridenda, seu miseranda potius, quam refutanda) Cassius verò cum anno insequenti consul paludatus exierit, Appio & Domitio cos. ne Romæ quidem fuit, nedum causas ibi orare potuit. Hac accedit, quod Alexandrinæ legationis princeps Dio Academicus, cujus interficiendi causa Cælium aurum à Clodia sumpsisse advefarij

adversarii arguebant, anno superiore fuerit occisus, auctore Dione libr. 39. & Strabone in 17. nec verisimile sit, accusatores hujus cædis crimen & accusationem in annos plures distulisse. Si quis objiciet, Cn. Domitium, hujus anni prætorem de ambitu quaesivisse, Cœlium de vi accusatum fuisse: is si probaverit singulos prætores tantummodo uni quaestioni præfuisse, magnum fecerit. Nec me movet, quod Cœlius Appio & Domitio coss. reus invenitur. quid enim obstat quæso, quo minus hoc tempore absolutus, à gente Clodia in judicium retrahi potuerit? Quod Latomus putat, hanc orationem Appio & Domitio coss. ideo habitam quod Cn. Domitius, qui post illos Consul fuit, in eorum consularum prætorum gessisse videatur, tempore, quo ista scripsit, attribuit. Hoc ergo maneat, Cœlium legem Lutatiam de vi propter seditiones Neapolitanas, & alia crimina accusatum; de seditionibus Neapolitanis, & Alexandrinorum pulsatione Puteolana à M. Crasso, de auro, quod à Clodia sumpsisse, & veneno, quod ejusdem Clodiam necandæ causa parasse dicebatur, à M. Cicerone hoc tempore esse defensum. Qu. Metellus Nepos ex Consulari in Hispaniam profectus, eam provinciam hoc tempore pro consule obtinebat, unde *de legibus adversarius* à Plutarcho in Cæsare nominatur. videturque ex Hispania ad Ciceronem misisse ep. 3. l. 5. Famil. in qua de contumeliosis concionibus Clodii ædilis conqueritur. Clodius frater. Nepotis appellatur etiam in orat. post redit. in senatu, & pro domo, non propter affinitatem, ut vulgò interpretes sibi persuaserunt, verum quia *de his adversarius*, ut Dio de Metello Celere ait, quem etiam Cicero de haruspicum responsi. & pro Cœlio Clodii fratrem nominat. Fuerunt autem fratres patruales, seu ut Juris consulti vocant, amittini. Cæcilia enim mater Clodii Metellorum amita fuit. Metellum Nepotem hoc tempore in Hispania decessisse, eumque à Cicerone intelligi ep. 9. l. 4. ad Att. viri docti putant. quod si verum esset, Dionem l. 39. ubi res ab eo in provincia gestas, exponit, prætermisurum fuisse non arbitror. Immo si jam in Hispania periit, est quod Pediano gratiam referat, qui illum mortuum in vitam reduxit, atque in choro novem consularium, qui biennio post Scaurum reum laudaverunt, collocavit. Ut ut sit, M. Tullius quinque epistolas libri quarti ad Att. nempe quartam, quintam, sextam, septimam, & octavam his consularibus scripsit. In sexta meminit epistolæ ad Lucæcium missæ, quæ est 12. l. 5. Famil. qua ut res à se in consulari gestas scribat, eum rogat. C. Julius Cæsar, gestis hoc anno rebus illis, quas l. 3. commentariorum perscripsit, exercituque in Aulereis Lexobisque, reliquis item civitatibus quæ proximè bellum fecerant in hibernis collocato, discedens in Italiam Lucæ biemavit, auctore Plutarcho in Pompejo, Cæsare, & Catone. eoque Pompejum & Crassum extractos compulit, ut detrudendi L. Domitii causa, qui palam minabatur, consulem se effecturum, quod prætor nequisset, adempturumque Cæsari exercitum, consularum alterum peterent, Suetonius in Julio. Ita factum, ut Domitius, qui tot annos,

quod habebat, designatus consul fuerat, consul fieri non potuerit, epist. 8. libr. 4. ad Attic. Cum autem Pompejus & Crassus intra legitimum tempus profecti non essent, effecerunt cum per alios, tum per C. Catonem trib. pl. ne eo anno comitia haberentur: ut cum res ad interregnum redisset, legitime consularum & peterent & capesserent, Dio libr. 39.

Anno urbis DCXCVIII. Ciceronis LII. Coss.
fuervnt.

CN. POMPEJUS MAGNUS II. L. LICINIUS CRASSUS II.

CONSULATUM ex interregno inierunt, Dio l. 39. Reliquosque magistratus suo arbitratu creaverunt, quo tempore M. Cato in prætorum petitione repulsam tulit, & P. Vatinius in locum ejus creatus est, Plutarchus & Dio. Cicero mense Aprili fuit ruri, ibique scripsit epist. 9. libr. 4. ad Att. cum Puteolis magnus esset rumor, Ptolemæum esse in regno. Eum A. Gabinius hoc anno jussu Pompeji in regnum restituit, Plutarchus in Pompejo, Dio libr. 30. Strabo libr. 12. & 17. Meminit Cicero in Pisonem, quam orationem his consularibus dixit, auctore Asconio, cum Piso revocatus à Macedonia sententia Ciceronis, quam anno superiore de provinciis consularibus dixerat, de infestatione ejus in senatu conquestus, atque in eum invectus esset. Pisoni Cicero respondit oratione illa quæ exstat, & continet Pisonis vituperationem, quamvis in senatu sit habita loco sententiæ, ut testatur Quintil. l. 3. c. 9. Dicta fuit oratio, auctore Asconio, ante paucos dies, quam Cn. Pompejus ludos faceret, quibus theatrum à se factum dedicavit, magnificentissima verò Pompeji munera secundo consulari fuerunt, ait Cicero l. 2. de Officiis, & demonstrat ep. 1. libr. 7. Famil. ad Marium. De theatro & ludis Pompeji, Plutarchus in ejus vita, Dio l. 39. Tacitus l. 14. Plinius l. 8. c. 7. Hoc anno Cicero ad Quintum fratrem scripsit epist. 8. 9. & 10. libr. 2. ad Atticum, ep. 9. 10. 11. & 12. libr. 4. In duodecima facit mentionem protectionis Crassi in Syriam, antequam verò paludatus exiret, cœnavit apud Ciceronem in hortis Crassipedis generi, ep. 9. l. 1. Fam. Proficiscentem Atejus Capito tribunus pl. diris cum omnibus retinere conatus est, ille verò dirarum obnuntiatione neglecta, in Syriam contendit, atque exercitu delero trans Euphratem cum ignominia & dedecore periit. Cicero libr. 1. & 2. de Divinat. Plutarchus, Appianus, Dio, Vellejus, & alii. Cicero etiam hoc tempore scripsit tres libros de Oratore, de quibus sic ad Att. ep. 12. l. 4. de libris oratoriis factum est à me diligenter: diu multumque in manibus fuerunt, describas licet, vide quoque præmium libr. 2. de Orat.

Anno urbis DCXCIX. Ciceronis LIII. Coss.
fuervnt.

L. DOMITIUS AHENOBARBUS, AP. CLAUDIUS PULCHER.

Cum Crassus hoc tempore in Syriam iter haberet, Cicero ejus absentis causam in senatu defendit.

fendit, & cum consulibus atque consularibus magna contentione decertavit, ut scribit ipse ad Lentulum epist. 9. libr. 1. & ad Crassum epist. 8. libr. 5. Famil. Quae initio hujus anni mense Februarius in senatu acta sunt, Cicero ad Fratrem scribit libr. 2. epist. 11. & 12. ut in libris Maoutianis distinguuntur. Misit deinde in Galliam ad Caesarem pro cos. C. Trebatium Testam Jurisconsultum cum literis, quibus eum studiofissimè commendat, epist. 5. libr. 7. Famil. Tum etiam Q. Tullius Cicero legatus Caesari in Galliam profectus est, de quo Caes. libr. 5. Comment. M. Cicero item Roma profectus, rursus scripsit ad Atticum, epist. 13. libr. 4. Fuit autem in Curmano & Pompeiano; atque in Curmano instituit scribere *πολιτικὴ*, de optimo statu civitatis, & de optimo cive, epist. 13. libr. 2. & 5. libr. 3. ad Frat. & epist. 13. libr. 4. ad Att. 1v. Non. Junii Cicero Romam rediit, epist. 14. l. 2. Ad Frat. 1v. Non. Quintil. Suffenus & Caro absoluti sunt, epist. 14. libr. 4. ad Att. de C. Catone absoluto Asconius pro Scuro. His rebus actis Cicero à Reatinis in eorum agrum eductus, apud Ap. Claudium consulem, & decem legatos Reatinorum causam contra Interamnates egit, epist. 14. libro 4. ad Attic. Varro de re rust. libr. 3. cap. 2. v. 11. Id. Romam rediit. eoque tempore se à causis & judiciis districtissimum fuisse, ait epist. 15. libr. 2. ad Frat. defendit tum Messium, item Drusum, de quibus epist. 14. libr. 4. ad Attic. ubi hoc quoque scribit, se ex Quinti fratris literis suspicari, jam eum esse in Britannia. Illo tempore ad Trebatium scripsit epist. 6. 7. 8. 9. & 10. libr. 7. Famil. Ex Britannia Quintus ad Marcum literas misit, quibus ille mense Sextili respondit eodem die, quo P. Vatinium defendit, epist. ult. libr. 2. ad Frat. de Vatinio in gratiam recepto & defenso scribit epistola longa ad Lentulum. Pro Vatinio Ciceronem dixisse L. Domitio, Ap. Clodio Coss. Asconius testatur. Valerius quoque libr. 4. cap. 2. scribit M. Ciceronem P. Vatinium dignitari suae semper infestum duobus publicis judiciis tutatum esse. itaque Vatinium se clientem Ciceronis appellat, epist. 9. libr. 5. Famil. M. Emilius Scaurus à C. Triario repetundarum postulatus apud M. Catonem praetorem à M. Tullio defensus est a. d. 1v. Nonas Septembr. vide Asconium. Hanc orationem una cum Planciana mense Septembri se absolvisse scribit, epist. 1. libr. 3. ad Frat. Plancium his Coss. à M. Juventio Laterense accusatum, & à Cicerone defensum esse, Lato mus & Corradus putant, recte meo quidem iudicio. Fuerat enim Plancius tribunus plebis biennio ante, ut diximus, atque in hunc annum aedilitatem recte petiit. Quod autem Silvius per Consulem, quem Cicero comitia aedilitia habuisse ait, M. Crassum intelligit, nulla probabili ratione nititur nec potuit Plancius in tribunatu aedilitatem petere, huc accedit, quod hunc fuisse legitimum annum aedilitatis Laterensis, ex praetura ejus perspicuum fit: quam triennio post, Ser. Sulpicio, M. Marcello Coss. gessit, epist. 7. libr. 8. Famil. Illud autem, quod Corradus pro certissimo argumento affert, quod C. Alsius, qui praetoram hoc anno gessit, quaesitor

in causa Planciana fuerit, nullum est. nam primum ex peroratione cognoscitur, non C. Alsius, sed C. Flavianum quaesitorem fuisse, quem eundem praetoram tum gessisse, affirmare non ausim: arbitrator enim tam quaesitorem, quam consilium, edititium fuisse: editos autem fuisse ab accusatore, quae potestas si rei fuisset, ait Cicero, eum sine dubitatione C. Alsius tribulem suum quaesitorem, atque è Terentina, & Voltinia tribubus iudices fuisse edititum. Pridie Nonas Septemb. ludi Romani, qui per novem continuos dies fiebant, commissi sunt. Ludorum diebus Cicero in Arpinati fuit, & x 11 1. Kalend. Octob. Romam venit, epist. 1. libr. 3. ad Frat. a. d. vi. Kalend. Octobris: cum a quinoctium subesset, Caes. exercitum Britannia reportavit, Cicero epist. 15. libr. 4. ad Att. & Caes. libr. 5. Comment. cum Caes. Britanniam peragraret, audivit discessisse filiam, Seneca de Consolatione, ad Marciam. Hinc Caesaris luctus epist. 1. libr. 3. ad Frat. de morte Juliae, quae Pompejo nupta erat, Dio libr. 39. Plutarchus in Pompejo, & Caesare. Cum M. Crassus A. Gabinio in Syria successisset, ille in Italiam reversus x 11. Kal. Octob. ad urbem accessit, & 1v. Kal. urbem noctu intravit, & de majestate accusatus est, epist. 1. libr. 3. ad Frat. In eo iudicio Ciceronem Gabinium gravissimè accusasse, Dio libr. 39. auctor est. sed Cicero se testimonium secundum fidem & religionem, gravissimè in eum dixisse, testatur ep. 4. l. 3. ad Frat. Gabinio absoluto, M. Tullius viii. Kal. Novemb. in Tusculanum profectus fuit. Ita extremis mensibus hujus anni Cicero omnes epistolas l. 3. ad Frat. & postemas l. 4. ad Att. & longam ad Lentulum scripsit. Gabinius de majestate absolutus, de repetundis accusatus & condemnatus fuit, quamvis Tullius rogatu Pompeji eum defendisset, Dio libro 39. Valerius libro 4. cap. 2. Sed hujus generis humanitas etiam in M. Cicerone praecipua apparuit: A. namque Gabinium repetundarum reum summo studio defendit, qui eum in consulari suo urbe expulerat. Cicero pro Rabirio Postumo, ait sibi causam defendendi Gabinii fuisse reconciliationem gratiae, ibidem testatur, se Gabinium ex maximis inimicitiis receptum in gratiam, summo studio defendisse. Meminit hujus defensionis D. Hieronymus in Apologia adversus Rufinum. Gabinio condemnato C. Memmius lege Julia de repetundis accusavit C. Rabirium Postumum, qui, cum post mortem patris sui C. Curtii natus esset, à C. Rabirio avunculo adoptatus, C. Rabirius Postumus dictus fuit. defendit eum Cicero hiberno tempore, ut oratio indicat. Claudius Caes. apud Suetonium refert, Rabirio Postumo Ptolemaeum Alexandriam crediti servandi causa secuto crimen majestatis apud Iudices motum fuisse. Hoc ad extremum admonebo quatuor praetores hujus anni à Cicerone in epistolis nominari, M. Catonem, Domitium, Servilium, & C. Alsius, quibus Dio addit Ser. Sulpicium Galbam, tribuni pleb. apud Ciceronem sunt, Q. Mucius Scaevola, Terentius, & C. Memmius, his apud Valerium lib. 8. cap. 1. additur Laelius.

Anno urbis DCC. Ciceronis LIV. Coss.
fuerunt.

CN. DOMITIUS CALVINUS, M. VALERIUS MESSALA.

HI consules non statim initio, ut moris erat, sed septimo tandem mense magistratum inierunt, auctore Dione lib. 40. Cum enim anno superiore comitorum consularium singuli dies obnuntiationibus sublatis essent, ut scribit Cicero epist. 3. l. 3. ad Frat. & ob id mense Januario nulli dum Consules essent, Interreges de more proditi fuerunt, qui rempublicam per sex menses administrarunt: cum quod propter auspicia, quæ secunda Interregibus non eveniebant, comitia habere non possent, tum quod tribuni pl. qui temp. tractabant, ne magistratus crearentur, impedirent, ut Dio scribit. Plura igitur hoc tempore interregna fuerunt: de quibus Cicero ep. 1. l. 7. Famil. quam hoc tempore scriptam esse res ipsa indicat, sicut & sequentes. quarum decima tertia data est III. Nonas Mart. decima octava VI. Idus Apr. Sed, cum Tribuni pl. comitia omni ratione impedirent, ac primum ut tribuni milit. pro consulibus, deinde ut Pompejus Dictator crearetur, ad populum ferrent, M. Catonis cohortatione adductus, Pompejus effecit, ut Cn. Domitius, & M. Messala coss. tandem fuerint creati, Plutarchus in Pompejo & Dio l. 40. His coss. M. Crassus interfecto P. filio exercitumque deleto, trans Euphratem cum ignominia & dedecore periiit, ait Cicero l. 2. de Divinat. & scribit præter alios Orofius noster lib. 6. cap. 13. Perisse Crassum mense Junio Ovidius lib. 6. Fastorum indicat. In locum P. Crassi M. F. Cicero Augur factus fuit, M. Catonibus scribit. In Auguratus petitione competitorem habuit C. Hirrum, de quo lib. 2. & 8. Fam. Sed M. Tullium auguram à toto collegio expetitum Cn. Pompejus, & Q. Hortensius nominaverunt, Philip. 1. Ab Hortensio se coopertum in collegium, & inauguratum, ait in Bruto. Quo tempore Cicero Augur factus est, C. Scribonius Curio filius in Italia non fuit, ut ipse ait Philip. 2. erat autem in Asia, eoque Cicero ad illum misit sex primas epistolas lib. 2. Famil.

Anno urbis DCC. Ciceronis LV. Consul
fuit.

CN. POMPEJUS MAGNUS III. SINE COLLEGA.

PETEBANT in hunc annum Consulatum summis contentionibus T. Annius Milo, P. Plautius Hypseus, & Q. Metellus Scipio. Petebat in eundem annum præturam P. Clodius, cui summæ inimicitia cum Milone intercedebant, itaque a. d. XIII. Kalend. Febr. cum Milo Lanuvium proficere tur, & Clodius Aricia redire ei occurrisset, rixa & pugna fore commissa, Clodius interfectus fuit, quod Asconius in argumento orat. pro Milone pluribus verbis narrat. Pompejus deinde ab interrege Ser. Sulpicio v. Kal. Martii consul creatus est, statimque consulatum iniiit, & novas leges tulit: duas ex S. C.

alteram de vi, qua nominatim eadem Appia viâ factam, & incendium Curia, & domum M. Lepidi interregis oppugnatam comprehendit: alteram de ambitu, pœna graviore, & forma iudiciorum brevioris proposita. utraque enim lex prius testes dari per triduum, deinde uno die atque eodem & ab accusatore, & ab reo perorari iubebat, ita ut duæ horæ accusatori, tres reo darentur, auctore Asconio. hinc Tacitus in dialogo de Oratoribus ait Pompejum primum adstrinxisse, & imposuisse veluti frænos eloquentiæ, de hac lege Pompeji Cicero in Bruto. Maximè, inquit (de se & Hortensio agens) perspecta est utriusque nostrum exercitatio paullo ante, cum lege Pompeja ternis horis ad dicendum datis, ad causas simillimas inter se, vel potius easdem novi veniebamus quotidie. & initio l. 4. de Finibus. Ait tandem, cum eo de hac nova lege videam, eodem die accusatori respondere, & tribus horis perorare, in hac me causa tempus dilaturum putas? Perlatam lege Pompeji, & L. Domitio Ahenobarbo Quaestore suffragio populi creato, Milo de vi, & de ambitu, & de sodalitiis postulatus fuit. Accusarunt de vi Milonem III. Idus Ap. Appius major, M. Antonius, & P. Valerius Nepos, respondit illis unus M. Cicero, qui cum inciperet dicere, exceptus est acclamatione Clodianorum, ita, ut non ea, qua solitus erat, constantia diceret. sed oratio illa quoque excepta fuit, ut Asconius scribit. Meminit Quintilianus l. 4. c. 3. Eam verò, quam nos habemus, Cicero postea scripsit cum Milo esset Massiliæ, quò condemnatus, in exsilium intra paucissimos dies profectus fuit, Asconius, & Dio lib. 40. Accusatus deinde M. Saufejus, defendente Cicerone, & M. Cælio, absolutus fuit. Sex autem Clodius magno consensu damnatus est, Asconius. Pompejus in hoc consulatu Corneliam Q. Metelli Scipionis filiam uxorem duxit & locerum sibi in quinque menses extremos collegam subrogavit. Plutarchus in Pompejo, Dio lib. 40. Appianus lib. 2. eundem Scipionem Censoriam potestatem, quam Clodius imminuerat, lege restituisse, Dio scribit. Hoc anno fingitur habitus sermo de finibus bonorum & malorum, quem Cicero libris quinque postea perscripsit. argumento sunt verba illa, quæ de libro quarto modò adduxi, & illa l. 2. Ut M. Crassus fuit: qui tamen solebat uti suo bono: ut hodie est noster Pompejus: cui rectè facienti gratia est habenda. Extremo hujus anni mense, cum T. Munacius Plancus Bursa magistratu abiisset, à Cicerone accusatus, & Cn. Pompejo defensus, condemnatus fuit, Dio l. 40. & Cicero ep. 2. l. 7. Fam. quam hoc tempore scripsit. Plancus omnibus sententiis, maximo populi plausu condemnatus fuit, quòd Curiam incendisset, Philippica 6. & 13.

Anno urbis DCC. Ciceronis XVI. Coss.
fuerunt.

SER. SULPICIUS RUFUS, M. CLAUDIUS MARCELLUS.

Hoc tempore, certe post Clodii cædem M. Tullius de Legibus scripsit, ut ex lib. 2. cognoscitur.

tur. Cùm autem plures libros de Legibus scripsisset, ad nos tres tantum, iique mutilati pervenerunt. Factum anno superiore senatusconsultum erat, ne quis prætorius aut consularis intra quinquennium in provinciam ire posset, ut Dio lib. 40. scribit. Hoc S. C. ire in provincias coacti sunt, qui in eas ex prætura, aut ex consulatu non iverant, in his erat M. Tullius: cuius fors cùm dejecta esset, Cilicia provincia consularis cum exercitu peditum xlii. mil. equitum duum mil. dc. ei obvenit, auctore Plutarcho. Cicero se nomen tantum duarum legionum habuisse, ait epist. 15. lib. 5. ad Att. & ep. 6. l. 3. Fam. ait in tanta militum paucitate abfuisse tres cohortes. Tenuit Cicero pro eos, etiam Cyprum insulam Ciliciæ oppositam, & præterea tres diceceses Asiaticas, Cibyraticam, Synnadensem, & Apameensem, ut lib. 5. & 6. ad Att. perspicitur. itaque lib. 1. de Divinat. ait, se nationibus Cilicum, Pisidarum, & Pamphylia præfuisse. Successit M. Tullius App. Claudio, quem de successione certiorum facit epist. 2. lib. 3. Famil. cum epistolam primam prius ad ipsum in Ciliciam misisset. Legatos habuit Cicero, Q. Tullium fratrem, C. Pomptinum, L. Tullium, & M. Annejum: Quæstorem L. Messinium, cui C. Cælius postea successit. Profectus Cicero ex urbe mense Majo, Nonis cum Attico in Tusculano fuit, inde Arpino, Arcano, Aquino, Cumano, Pompejano, & Trebulano peragratis, Beneventum venit v. Id. Maji. Tarentum xv. Kal. Jun. & triduum cum Pompejo, & apud Pompejum fuit, epist. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. lib. 5. ad Att. Brundisium venit a. d. xi. Kalend. Jun. epist. 3. lib. 3. Famil. ibi plures dies mansit, pridie non. Junii se etiam tum Brundisi fuisse scribit ad Appium ep. 4. lib. 3. Fam. interim M. Cælius ad eum misit, epist. 1. lib. 8. cui Athenis rescripsit epist. 8. lib. 2. Famil. Brundisi profectus Actium venit xvii. Kalend. Athenas v. Id. Kalend. Quintil. epist. 9. & 10. lib. 5. ad Att. Exulabat tum Athenis C. Memmius de ambitu condemnatus epist. 2. lib. 3. ad Frat. & epist. 19. lib. 13. Fam. & Appianus lib. 2. is pridie, quam Cicero Athenas venit, Myrtenas profectus erat, ep. 11. lib. 5. ad Att. tum Cicero ad eum misit epist. 1. & seq. ut videtur, lib. 13. Famil. Cum Athenis decem ipsos dies fuisset, pridie Non. Quintil. inde profectus Ephesum venit ad xi. Kal. Quintil. epist. 11. 12. & 13. lib. 5. ad Att. & epist. 8. lib. 2. Famil. Tralles venit a. d. vi. Kal. Sextil. atque ad Appium misit epist. 5. lib. 3. Famil. Laodiceam in provinciam venit pridie Kalendar. Sextil. epist. 15. 20. & ult. lib. 5. ad Att. epist. 2. & 4. lib. 15. Fam. M. Cælius interim ad Ciceronem plures epistolas scripsit, quæ lib. 8. Famil. exstant, in quarta Kal. Sextil. data meminit C. Marcelli eos. designari: habita ergo comitia consularia fuerunt ante Sextilem, quibus creati consules sunt, L. Paulus & C. Marcellus, qua re cognita, Cicero non solum ipse, verum etiam C. Marcello patri, & M. Marcello fratri patrueli C. Marcelli eos. design. gratulatus est, epist. 7. 8. 9. & 12. l. 15. Famil. Triduum moratus Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade v. Id. Kalend. Septemb.

io Lycaoniam ad Iconium in castra venit, epist. 16. & sequentibus lib. 5. ad Attic. & epist. 4. lib. 5. Fam. C. Cælius, qui quæstor M. Crassi fuerat, atque ex clade, quæ ad Carrhas accepta erat, cum parte exercitus se in Syriam receperat eo tempore, quo Cicero in Ciliciam venit, Antiochia tenebatur: Parthosque cedentes ab oppido infecutus rem bene gessit, Osace duce occiso, Cicero epist. 10. lib. 2. Famil. & epist. 20. lib. 5. ad Atticum, Dio lib. 40. Justinus l. 42. Unde Cicero Philipp. 11. de Cassio: Magnas ille res gessit ante Bibuli summi viri adventum, cum Parthorum nobilissimos duces, maximasque copias fudit, Syriamque immani Parthorum impetu liberavit. In castra Ciceronis ad Iconium ante diem 111. Kalendar. Septemb. venerunt legati missi ab Antiocho Commageno, iique nuntiarunt, Parthorum magnas copias Euphratem transire cœpisse, ut scribit epist. 1. & 3. lib. 15. Famil. Pridie Kalend. Septemb. Cicero castra ab Iconio movit, iterque per Cappadociam in Ciliciam faciens, in Cappadocia extrema non longe à Tauro apud oppidum Cybistra castra posuit, epist. 6. lib. 3. & epist. 2. & 4. lib. 15. Fam. & epist. 18. lib. 5. ad Attic. ibi cùm dies quinque esset commoratus, regem Ariobarzanem, cujus salutem à senatu commendatam habebat, præsentibus insidiis liberavit, ut scribit ad Catonem, & copiose exponit magistratibus epist. 2. & 4. lib. 15. Famil. inde confectum iter in Ciliciam fecit per Tauripylis, & Tarsum venit a. d. 111. Non. Octobr. epist. 20. lib. 5. ad Att. Non. Octobr. in senatu recitatae sunt Ciceronis literæ, quas publice de Parthico tumultu miserat, epist. 1. lib. 15. Famil. & epist. ult. lib. 5. ad Att. eodemque die Cicero Tarsu Amanum versus profectus est, epist. 8. lib. 3. Famil. qui mons erat hostium plenus sempiternorum, hic a. d. 111. Id. Octob. magnum numerum hostium cecidit, castella municipium cepit, incendit, imperatorque appellatus est, epist. 20. lib. 5. ad Attic. epist. 10. lib. 2. & 4. lib. 15. Famil. quoque Commentarium nostrum in Ligarianam. His rebus ita gestis, castra in radicibus Amani habuit, ea ipsa, quæ contra Darium habuerat apud Issum Alexander, ut est locis jam citatis. inde Pindenissum oppidum unitissimum Eleutherocilicum diu omnibus machinis oppugnatum septimo & quinquagesimo die cepit, Saturnalibus mane, epist. 20. lib. 5. ad Attic. & epist. 4. lib. 15. Famil. Pindenisso capto exercitum in hiberna dimisit, iisque Quintum fratrem præposuit, epist. 4. lib. 15. Extremo hoc anno Cicero ad Curionem misit ep. 7. lib. 2. Fam. in qua illi de tribunatu pleb. gratulatur, quem ad 1v. Id. Decemb. inivit.

Anno urbi DCCCIII. Ciceronis LVII. COS. fuerunt.

L. EMILIUS PAULLUS, C. CLAUDIUS MARCELLUS.

AD hos consules exstant Ciceronis literæ: quibus petit, ut quam honorificentissimum S. C. de rebus à se gestis faciendum curent, epist. 10. & 13. lib. 15.

lib. 15. Fam. hac de re scripsit etiam ad Catonem ep. 4. ejusdem libri; tum Ciceroni pro re bene gesta supplicationes sunt decretæ, epist. 11. lib. 8. Famil. & ep. 1. lib. 7. ad Att. pro quibus Marcello cos. gratias agit ep. 11. l. 15. Famil. Nonis Jun. Cicero Tarso profectus fuit in Asiam, ut ibi suarum diocesium hominibus jus diceret, epist. ult. l. 5. ad Att. quam Idibus Febr. se dedisse ait. Quo tempore Cicero Ciliciam, & M. Bibulus Syriam obtinuerunt, eodem tempore Qu. Thermus pro prætor in Asia, & P. Silius in Bityniis, ut videtur, fuerunt, indicat ep. 1. lib. 6. ad Att. Itaque è Cilicia Cicero ad Thermum & Silium misit epist. 53. & alias, quæ deinceps lib. 13. Fam. leguntur. Laodiceæ M. Tullius ex Idibus Febr. ad Kalend. Maji forum egit omnium diocesium Asiaticarum, ep. 1. & 2. l. 6. ad Attic. Eo venit M. Fabius commendatus ei à C. Cassio, commendat eundem ipse Cælio, Pæto, & Curtio, ep. 14. l. 2. ep. 25. l. 9. ep. 59. l. 13. & ep. 14. lib. 15. Famil. eodem tempore Cicero aliquot epistolas ad Cælium & Appium misit, quæ l. 2. & 3. leguntur, in quibus cum de aliis rebus, tum de Appii accusatione, & Tullia nuptiis agit. Accusavit Appium reversum è provincia P. Cornelius Dolabella: eidemque Tullia M. Ciceronis filia hoc tempore nupsit, de affinitate hac gratulatur Ciceroni Cælius ep. 13. l. 18. Fuit quoque Appius hoc anno, ut Dio scribit, censor cum L. Pisone. Appii censuræ meminit Cic. in epistolis ad ipsum, epist. 10. 11. & ult. l. 3. de eadem Qu. frater l. 1. de Div. in quo: Appius collega tuus, bonus augur, ut ex te audire lo- 1. 20. non satis scien-er, virum bonum, & civem egregium, censor P. Ateium notavit, quod ementitum auspicia subscripserit. Ex Asia Cicero in Ciliciam Nonis Maji profectus ep. 13. lib. 2. Famil. & ep. 2. lib. 6. ad Att. Tarsum venit Nonis Jun. ep. 4. l. 6. ad Att. Ciceroni interim Quæstor C. Cælius obtigit, ad quem scribit epist. ult. lib. 2. Fam. eundemque de provincia decedens 111. Kal. Sextil. provinciam præfecit, ep. 6. l. 6. ad Att. ep. 1. lib. 2. Famil. & ep. 14. lib. 3. Epheso proficiscens Kal. Octobr. Athenas venit pridie Idus, ep. 8. & 9. l. 6. ad Att. & ep. 5. l. 14. Fam. Athenis Ciceronem libenter cominoratum esse, *πρόσθε πάλαι διαστρέων*, Plutarchus scribit. Athenis imperatorem se apud Aristonem diversatum esse Tull. 5. ait. Tironem libertum Cicere è Cilicia in Italiam revertens Patris agrum reliquit, ep. 2. l. 7. ad Att. ad eumque plures ex itinere epistolas misit, quæ l. 16. Fam. leguntur, & totius itineris rationem continent. Brundisium venit 111. Kal. Decemb. eodemque tempore uxor Terentia ad portum Brundisiam accessit, quo Tullius in portum, ep. 1. l. 7. ad Att. & ep. 9. l. 16. Fam. inde Romam versus proficiscens, ex itinere scripsit ad Atticum ep. 3. 4. 5. 6. 7. & 8. l. 7.

Anno urbi DCCIV. Ciceronis LVIII. COSS. fuerunt,

L. CLAUDIUS MARCELLUS, L. CORNELIUS LENTULUS CRUS.

His consulibus M. Tullio pridie Non. Januar. ad urbem accedenti sic est obvium proditum, ut

nihil fieri potuerit honoratius, epist. 10. lib. 16. Famil. ubi addit, se incidisse in ipsam flammam civilis discordiæ, vel potius belli, quod etiam Plutarchus scribit. Nam Kalend. Januar. cum in Qu. Metelli Scipionis sententiam S. C. fieret, uti ante certam diem Cæsar exercitum dimitteret, si non faceret, eum adversus remp. facturum videri, eique S. C. M. Antonius & Q. Cassius tribuni pleb. intercessissent: Senatus consulibus, prætoribus, tribunibus pleb. & iis, qui pro consulibus ad urbem erant, negotium dedit, ut curarent, ne quid resp. detrimenti caperet. Tum Antonius & Cassius ad Cæsarem ex urbe cum Curione profugunt, Cæsar lib. 1. de Bello civili, Cicero ep. 10. l. 16. Fam. & Philip. 2. Cicero ut venit ad urbem, non destitit omnia & sentire, & dicere, & facere, quæ ad concordiam pertinerent, epist. 11. lib. 16. Famil. fuitque semper auctor pacis, ut testatur in orationibus pro Marcello, Ligario, & Dejotaro. item, ep. 6. l. 6. & ep. 3. l. 7. Famil. eaque de re, ut Plutarchus tradit, privatim multa ad Cæsarem scripsit, & Pompejum coram precatus est, utrumque placans & delinens. Sed mirus in vaferat furor non solum improbis, sed etiam iis, qui boni habebantur, Cicerone clamante, nihil esse bello civili miserius, ep. 11. l. 16. Famil. Itaque Italiæ regiones descriptæ fuerunt, quam quisque partem tuerentur, Cicero Capuam sumpsit, quod pridie Idus Januar. ad Tironem scripsit ep. 10. lib. 16. Cum interim Cæsar, trajecto Rubicone, Ariminum, Pisaurum, Auconam, Aretium occupasset, urbem consules, atque optimates omnes reliquerunt. Cicero ep. 11. l. 16. Famil. Dio l. 41. & alii. M. Tullius cum quoque ab urbe discessit ep. 9. & sequent. l. 7. ad Att. Discessisse eum XIV. Kal. Feb. cognoscitur, ep. 12. l. 9. ad Att. Fuit Cicero *ἰπποκον* totius oræ maritimæ à Formiis, ep. 11. lib. 16. Famil. & epist. 10. lib. 7. ad Att. VIII. Kal. Februarii Cicero Minturnis fuit ep. 12. lib. 7. ad Att. Reliquerat uxorem Terentiam & filiam Tulliam Romæ, ep. 11. lib. 16. Famil. quarum curam sapius Attico mandat, ipsas quoque de hac re monet ep. 14. & 18. lib. 14. Famil. VI. Kal. Febr. Cicero Calbus Capuam proficiscens ad Atticum misit epist. 13. lib. 7. & postridie sequentem, IV. Kalend. Capua ad Tironem dedit ep. 11. lib. 16. Famil. Capua profectus est Formias ad 111. Kalend. eo quarto Non. Febr. Tullia & Terentia venerunt. M. Tullius pridie cum fratre Capuam versus profectus est, ep. 15. & 16. lib. 7. & ep. 13. lib. 8. ad Att. Capuæ cum triduum fuisset, VII. Id. Febr. inde discedens se Formias recepit ep. 19. l. 7. & 13. l. 8. ad Att. Formiis quotidie fere literas ad Att. dedit, quæ extremo libro septimo, & primo octavo leguntur. Reddita interim Ciceroni est à Pompejo epist. 12. lib. 8. ad Attic. qua in Apuliam evocatur, eam se XV. Kal. Mart. Formiis accepisse, Pompejo rescribens ait, ep. 13. lib. 8. ad Attic. meminit epist. 1. ejusdem lib. Profectus deinde de Pompejum cum Theanum Sidicinum venisset, ex C. Messio, aliisque compluribus cognovit, in iis locis esse Cæsarem, ut tuto ad Pompejum venire non posset, itaque Calles progressus ibi constitit, & cum esset incertum

icer

iter Cæsaris, Leptam ad Pompejum misit, & literas: ipse Formias revertit, ep. 3. & 15. l. 8. ad Attic. Ibi aliquamdiu manens plures epistolas ad Attic. cum misit, quæ l. 8. & 9. exstant. viii. Kal. Mart. Pompejus Canusio Brundisium profectus fuit, ep. 1. lib. 9. ad Att. eo Ciceronem vocavit missa ep. 14. lib. 8. ad Att. quam Cicerone accepit. iiii. Kal. epist. seq. & mansit in Formiano. A. d. vii. Id. Mar. Cæsar Brundisium cum legionibus sex pervenit, atque ad murum castra posuit, cum jam consules Dyrrachium profecti cum magna parte exercitus essent, & Pompejus Brundisi cum cohortibus x. remaneret, ep. 16. l. 9. ad Att. & l. 1. de bello civili. Cicero illo tempore etiam ad Tironem scripsit ep. 13. 14. & 15. lib. 16. Famil. Pompejus x. v. i. Kal. April. Brundisio cum omnibus copiis, quas habuerat, profectus est: Cæsar postero die oppidum ingressus, & concionatus Romam contendit, ep. 18. lib. 9. Att. Eo itinere M. Cicero illum convenit, & quid egerit, Attico scripsit ep. 21. lib. 9. Cicero deinde Arpinum profectus, ibi Tullio filio suo rogam puram dedit, ep. 21. & ult. lib. 9. ad Att. mansitque in villis mense Aprilis & Maio, atque ad Att. misit epistolas, quæ libr. 10. exstant. v. i. Idus Junii ad Pompejum in Græciam proficiscens navim conscendit, ep. 7. lib. 14. Famil. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla vi coactus, iudicio meo, ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te, ait ipse pro Ligario, & nos in Commentario exposuimus. Adventus ejus, ut Plutarchus scribit, ceteris gratus fuit, Cato autem illum conspicatus multis verbis reprehendit, quod Pompejum secutus esset, nam se non potuisse honeste eam sectam deserere, quam ab initio in rep. delegisset, illum, qui magis prodesse patriæ & amicis potuerit, si in Italia mansisset, & æqualiter se ad eventum comparasset, nulla ratione & absque necessitate hostem Cæsari factum esse, atque in tanti periculi societatem venisse. Cum hæc verba Ciceronis animum flexerant, tum quod nulla magna in re Pompejus illius opera utebatur, in causa erat ipse non negans, se facti sui poenitere. Hactenus Plutarchus. ipse quoque ep. 3. lib. 7. Famil. ait: Cujus me mei facti poenituit, non tam propter periculum meum, quam propter vitia multa, quæ ibi offendi, quod veneram Cæsar in Hispaniam profectus, ea potitus est, & Dictator à M. Lepido prætor dictus comitia habuit, quibus ipse cum P. Servilio consul creatus est, ut scribit lib. 3. de bello civili.

Anno urbis DCCV. Ciceronis LIX. Coss. fuerunt,

Q. JULIUS CÆSAR II. P. SERVILIUS VATA ISAUERICUS.

His consulibus pridie nonas Jan. Cæsar Brundisio in Epirum contra Pompejum trajecit, l. 3. de bello civili post Nonas Febr. Cicero à Græcia ad Atticum dedit ep. 2. lib. 11. Obsesso à Cæsare & circumvallato Pompejo apud Dyrrachium, P.

Dolabella ad Ciceronem misit epist. 9. libr. 9. Famil. nonis Junii in castris fuit: è quibus ad Atticum dedit epist. 3. libr. 11. & sequentem: in qua scribit se confici sollicitudine, ex qua etiam summa infirmitas corporis consecuta sit. Itaque cum Pompejus, translato in Thessaliam bello, apud Pharsaliam media æstate, ut Plutarchus in Bruto tradit à Cæsare victus est, Cicero in acie non fuit, ut scribit ad Pætum ep. 18. lib. 9. Famil. sed remansit in castris, ut Livius lib. 3. scripsit: unde Plutarchus in Cicerone ait, & *ἡ μάχη ἐπὶ τῶν τοῦ δὲ ἀπὸ τῆς μάχης*, id est, proelio propter infirmitatem corporis non interfuit. Erant cum Cicerone M. Varro, & M. Cato, lib. 1. de Divinat. Catonem Dyrrachii, ut impedimentis præsidio esset, cum xv. cohortibus à Pompejo relictum fuisse, Plutarchus in Pompejo, & Catone auctor est. Victo Pompejo, Cato (inquit Plutarchus in Cicerone) qui copias magnas, classemque magnam Dyrrachii habebat, ad M. Tullium, qui & lege & dignitate consulari præstaret, imperium deserebat. quod cum ille recusaret militiamque subterfugeret, propius factum est nihil, quam ut occideretur, cum & Pompejus filius, & amici quod proditorem appellarent, gladiosque stringerent, sed Cato resistens vix illum cædi eripuit, & ex castris removit atque ablegavit. Hæc Plutarchus. Q. Cicero lib. 1. de Divinat. refert Labienum ex Pharsalica fuga in castra venisse, interitumque exercitus nuntiavisse, atque ita ipsos subito perterritos metu naves conscendisse. Victoriæ igitur Cæsaris Cicero bellum sibi fecit. nec putavit, cum integri pares non fuissent, fractos superiores fore, epistol. 3. libr. 7. Famil. Dio lib. 42. scribit Ciceronem cum nonnullis aliis senatoribus continuo Romam profectos esse: ipse epist. 6. lib. 11. ad Attic. ait, se in Italiam venisse non accessitum. Terentia uxori, quæ ipsi de adventu gratulata erat, pridie Non. Novemb. Brundisio rescripsit, epist. 12. libr. 14. Famil. Brundisii Cicero diu moratus est Cæsarem expectans, dum is post prælium Pharsalicum in Ægyptum profectus bellum Alexandrinum gessit, & Pharnacem in Ponto superavit, Brundisium quoque M. Antonius post victoriam cum legionibus venit, & Ciceroni pepercit, quod beneficium Cicero Philippica secunda agnoscat. Scripsit tum Cæsar ad Antonium, prohiberi omnes Italia, nisi quorum ipse causam cognovisset. quare, cum Antonius petiisset à Cicerone per literas, ut sibi ignosceret: facere se non posse, quin Cæsaris litteris pareret: misit Cicero ad eum L. Lamiam, qui demonstraret, Cæsarem Dolabellæ dixisse, ut ad Ciceronem scriberet, ut in Italiam quam primum veniret. Itaque Antonius edixit ita, ut M. Tullium exciperet nominatim. hoc x. v. Kalend. Januar. Cicero ad Atticum scripsit epist. 7. lib. 11. Affligebat Ciceronem eodem tempore Tullia morbus: cujus meminit epistol. 7. lib. 11. ad Att. de eodem scribit ad Terentiam epist. 39. lib. 14. Famil. scribit etiam per Leptam & Trebatium epist. 17. ejusdem lib. vide epist. 8. lib. 11. ad Atticum,

Anno

Anno urbis DCCVI. Ciceronis LX.

G. JULIUS CÆSAR, II. DIC-
TATOR FUIT.
M. ANTONIUS MAG. EQVIT.

Hanc Dictaturam Cæsar extra Italiam inivit, au-
ctore Dione lib. 42. De Antonio magistro equi-
tum Cicero Philipp. 2. Accessit, ut Cæsare ignaro,
cum esset ille Alexandriæ, beneficio amicorum ejus
magister equitum constitueretur. 111. Non. Jan. die
natali suo M. Tullius ad Att. dedit epist. 9. lib. 11. &
sequentem x 11. Kal. Febr. viii. Id. Martii ad eun-
dem scripsit epist. 11. & 12. Romæ illo tempore se-
ditiones à P. Cornelio Dolabella trip. pl. & Tullie
marito, legem ferentes de novis tabulis, excitatae
sunt, de quibus Livius lib. 113. Dio lib. 42. Hæ sunt
generi actiones, de quibus Cicero epist. 12. 14. 15.
& 23. lib. 11. ad Attic. Pridie Idus Maji Cicero ad
Atticum dedit ep. 17. & 111. Npnas Junii sequentem
ejusdem libri. Pridie Idus Jun. Tullia ad patrem
Brundisium venit, ep. 11. & 15. lib. 14. Fam. & ep. 17.
lib. 11. ad Atticum. Constituerat eo tempore M.
Tullius Ciceronem filium eum Co. Sallustio obviam
Cæsari mittere: sed cum de eujus adventu nihil affer-
retur; consilium mutavit, ep. 17. & 18. lib. 11. ad Att.
& ep. 11. & 15. lib. 14. Famil. Pridie Idus Sextil. Ci-
cero accepit literas Cæsaris, quas ille ex Ægypto ad
eum miserat, ut esset idem, qui fuisset, ep. ult. lib. 14.
Famil. & pro Ligario. ubi C. Panfani nuntium de
concessis fascibus pertulisse, ait. Dedit tum Cicero
ad Att. epistolas, quæ extremo libro undecimo ex-
stant. Cum Cæsar ad Kal. Sept. Athenis fore dice-
retur, Cicero propter moras Asiaticas fecus putabat
ep. 21. lib. 11. ad Att. Venit tamen in Italiam cele-
sius omnium opinione, ut Hirtius auctor est. Ubi
ad Ciceronem allatum est, eum Tarentum navibus
appulisse, atque inde Brundisium pedibus contende-
re, obviam illi processit, non equidem valde dif-
fidens, sed tamen veritus in tanta multitudinc hostis
& victoris periculum facere. Verum non fuit opus
quicquam dicere aut facere præter dignitatem. Cæ-
sar enim, ut eum longe ante alios occurrere vidit,
descendit & salutavit, cumque eo solo colloquens
multa stadia processit, hæc Plutarchus in Cicerone
Kal. Octob. Cicero ad Terentiam de Venusino de-
dit ep. 20. lib. 14. Fam. mandans, ut in Tusculano om-
nia essent parata ad hospites excipiendos, deinde
in urbem venit, & rediit cum libris in gratiam ep. 1.
1. 9. Fam. Extremo anno Q. Fufius Calenus, & P. Va-
tinius Coss. fuerunt, Dio lib. 42.

Anno urbis DCCVII. Ciceronis LXI. Coss.
fuerunt,G. JULIUS CÆSAR III. M. ÆMI-
LIUS LEPIDUS.

Cæsar cum à summo haruspice moneretur, ne in
Africam ante brumam transmitteret, ut Cicero
lib. 2. de Divinat. ait, vi. Kal. Jan. Lilybæi conscen-
dit, ac post diem quartum in conspectum Africæ

venit, ibique hoc anno bellum Africanum adversus
P. Scipionem, & Jubam Mauritanæ regem admini-
stravit, de quo Hirtius, & alii. Obtrinebat eo tempore
Siciliam Allienus prætor, ut Hirtius scribit, Mist-
cum ad eum in provinciam Cicero epistol. penult.
& ult. lib. 13. Famil. Cæsar, cum ad bellum Africa-
num proficisceretur, M. Brutum Gallie Cisalpinæ
præfecit, auctor Appianus lib. 2. & Cicero epist. 6.
lib. 6. Famil. eo tempore Cicero ad illum scripsit
quinque epistolas, quæ lib. 13. Fam. leguntur. Gra-
cie idem Cæsar præfecit Ser. Sulpicium; epist. 44.
lib. 4. item 1. & 6. lib. 6. Fam. Ad eum quoque plures
Ciceronis epistolæ exstant lib. 13. Fam. Erat autem
M. Tullius tempore belli Africani Romæ, nec serè
exibat, propter varias hominum suspiciones, quas
Varroni exponit epist. 2. lib. 9. Fam. Fuit etiam ruri
in villis, epist. 1. libri 12. ad Attic. ubi Hirtii & Balbi
Cæsarianorum meminit, qui hoc bello Africano
Romæ fuerunt, ut permultæ epistolæ ad familiares
tum scriptæ ostendunt. in quibus sunt ad Varro-
nem & Pætum pleræque lib. 9. Famil. Conquiesce-
bat M. Tullius in studiis epist. 6. libri 9. Famil. Scri-
psisse illum eo tempore Partitiones Oratorias Cor-
radus putat, & de Bruto, qui est de claris Oratori-
bus verè affirmat, eum vivo adhuc Catone scri-
ptum esse, quamvis proœmium, anno sequenti edi-
tum fuisse, ostendat. Cæsar initio mensis Aprilis,
ut Hirtius scribit, Jubam & Scipionem vicit: ac pau-
cis diebus post M. Cato sibi Uticæ mortem conse-
vit. Cato autem sic fuit è vita, ut causam morien-
di natum se esse gauderet, ait Cicero Tusculan. 1.
Africano bello confecto, Cæsar Idibus Jun. classem
conscendit, & post diem tertium in Sardiniam per-
venit, inde a. d. 111. Kalend. Quint. navis conscen-
dens duodetrigesimo die ad urbem Romam venit,
Hirtius. Fuerat cum Cæsare in Africa P. Dolabella,
ut docet Cicero Philipp. 2. qui cum Cæsarem ab Afri-
cano bello redeuntem antecederet, epist. 7. lib. 9. ad
Famil. Cicero ei Tironem obviam misit epist. 5.
lib. 12. ad Attic. Cæsari senatus multos honores de-
crevit; in iis, ut præfectus moribus, & *per triennium*
esset per triennium esset. Dio lib. 43. meminit Ci-
cero epist. 15. lib. 9. Famil. Erat Cicero in urbe, at-
que à Cæsare, ut Plutarchus scribit, honore afficie-
batur, adeo ut laudi Catonis à Cicerone scriptæ re-
spondens orationem ejus & vitam, ceu Periclis &
Theramenis maxime geminam, collaudaret. Atque
Ciceronis liber Cato, Cæsaris Anticato inscribitur.
Cicero anno sequente ad Atticum, ut epistol. 15.
lib. 12. ita scripsit: Qualis futura sit Ciceronis vitupe-
ratio contra laudationem meam perspexi ex eo li-
bro quem Hirtius ad me misit: in quo colligit vitia
Catonis, sed cum maximis laudibus meis. Tribus
statibus usum C. Cæsarem in vituperando Catone,
est apud Quintilian. lib. 3. cap. 9. Cæsarem in Anti-
catone citat Gellius lib. 4. cap. 16. C. Cæsar in An-
ticatone priore adducitur à Prisciano lib. 13. Juve-
nalis Satyra 6. Duo Cæsaris Anticatones, Cicero
sub finem lib. 13. ad Att. Cæsaris libros contra Ca-
tonem, nominat. Cremutius Cordus apud Tacitum
lib. 4. M. Ciceronis libro, quo Catonem cælo

(F)

æquavit.

æquavit, quid aliud Dictator Cæsar, quam rescripta oratione velut apud Judices respondit? Gellius libro 13. cap. 18. M. Cato nepos pater fuit M. Catonis prætorii viri, qui bello civili Uticæ necem sibi gladio manu sua consecravit: de ejus vita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur, Laus M. Catonis. Cæsarem laudationem à Cicerone scriptam non ægre tulisse, led librum, sive βιβλίον π, scripsisse, δὲ ἡ ἀντιγράφων ἐκείνου, ait Dio l. 43. Catone absoluto Cicero statim est aggressus Oratorem, ut ipse in oratore ad M. Brutum, qui tum Galliæ præerat, scribit. De Oratore lege ep. 19. l. 6. Fam. M. Claudius Marcellus, qui ante annos quinque in consulatu Cæsarem palam oppugnauerat bello civili partes Pompeji secutus, eo victo Cæsarem veterem suum inimicum metuens Mitylenas concessit, ibique in studio bonarum artium hoc tempore beatissimè, quantum modò natura hominis patitur, vivebat, ut ex Bruto refert Seneca in Consolatione ad Albinam: tum M. Tullius ad eum dedit ep. 7. & 8. l. 4. Fam. hortans illum, ut Cæsari se submitteret, cum autem in senatu à L. Pisonem mentio esset facta de Marcello, & cum C. Marcellus se ad Cæsaris pedes abjecisset, cunctus senatus confurrexit, & ad Cæsarem suppliciter accessit, tum Cæsar accusata acerbitate Marcelli, repente præter spem dixit, se senatui roganti de Marcello ne omnis quidem causa negaturum. Itaque, cum omnes ante M. Tullium rogati gratias Cæsari præter L. Volcatium Tullum egissent, Cicero qui statuerat in perpetuum tacere, sententiam rogatus pluribus verbis egit Cæsari gratias, quæ oratio pro Marcello exstat, vide ep. 4. lib. 4. Fam. Cicero quoque Marcello persuasit, ut Romam redire vellet, epist. 9. 10. & 11. ejusdem libri. Hoc anno, ut Dio testatur, Cæsar fastos correxit, aonumque ad cursum Solis æcommodavit, ut cccxv. dierum esset, & intercalario mense sublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur, quo autem magis in posterum ex Kalend. Januar. temporum ratio congrueret, inter Novembrem ac Decembrem mensem interjecto duos alios: fuitque hic annus xv. mensium cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat. hæc Suetonius, lege præterea Macrobinus, Plinium, Dionem & Plutarchum. Prid. Kal. intercalares priores Tullius rogatu fratrum Q. Ligarii, qui post victos in Africa Pompejanos viam à Cæsare impetrata extra Italiam in exilio vivebat, mare ad Cæsarem venit: cumque fratres & propinqui Ligarii jacerent ad pedes, Cicero ea est locutus, quæ causa, quæ tempus postulabat, epist. 15. lib. 6. Fam. Ligarius deinde à Q. Elio Tuberone reus factus est, ejusque patrocinatus Cicero suscepit, tum Cæsarem dixisse ferunt: quid est causæ, cur Ciceroni neminem aliquamdiu non audiamus? nam rem quidem hominem improbum & hostem esse jam pridem certum est. Ubi vero Cicero ingressus dicere, mirificos motus concecitavit, & oratio progressa eum affectibus varia, tum venustate admirabilis fuit, perspicue cognitum apertum, varios colores Cæsaris vultum subire, ejusque animum omnibus modis commutari: ac tandem, cum Pharsalici prælii

mentionem facere Orator coepisset, immodicis perturbationibus incitatum corpore contremuisse, & libellos quosdam è manu eiecisse. Victus igitur Cæsar orationis vi, Ligarium crimine liberavit. Ita nos locum Plutarchi de hac causa à nobis convertimus in fine Commentarii Ligariani ad Ornatiss. virum Gerhardum Juliacensem jam dudum edidimus. Confecto bello Africano, T. Quintius Scapula novum in Hispania commovit: ejus meminit Cicero ep. 13. lib. 9. Famil. Tu lege Dionem lib. 43. ubi Cn. Pompejum Magni filium Hispaniæ partes plerasque in suam ditionem redegit. Cæsar igitur extremo hoc anno ad bellum Hispaniense profectus, xxvii. diebus in Hispaniam pervenit, ut Appianus libro 2. scribit. Hoc anno M. Tullius cum Terentia uxore divortium fecit, quæ Vibio Rufo deinde nupta fuit, auctore Dione lib. 57. atque tertium & centesimum explevit annum, ut scribit Val. Max. lib. 8. cap. 13.

Anno urbis dccviii. Ciceronis lxxii.

C. JULIUS CÆSAR III.
DICTATOR FUIT.

M. ÆMILIUS LEPIDUS
MAG. EQVIT.

Eodem anno

C. JULIUS CÆSAR IV.
COS. SINE COLLEGA FUIT.

Hæc ex Capitolinis lapidibus rectè à viris doctis probantur, vide Fastos Sigonii & Onuphrii. Cicero Terentia dimissa, virginem uxorem duxit; ut quidem Terentia dicebatur, formæ gratia, ut autem Tiro Ciceronis libertas scripsit, divitiis ejus adductus, ut æs alienum dissolveret, eras enim puella dives, & bona ejus Cicero fideicommissarius heres relictus custodiebat, quare cum permagnum æs alienum haberet, amicorum & familiarium impulsu puellam uxorem præter ætatem duxit, ut illius facultatibus creditoribus satisfaceret. Hæc Plutarchus, ut quidem nos convertimus, aliis interpretibus nihil præjudicantes, è quibus verba illa Plutarchi, ἡ τὴν ὄψιν αὐτῆς κινεῖται ἐν πῆσιν ἀνεργεῖται δὲ δαυδα φθῆς διαφρακτῆν, quæ nos verimus. Et bona ejus Cicero fideicommissarius heres relictus custodiebat: Boetius sic expressit, Et ejus substantias sub tutoris fide servabat: Xylander notiter: Ejusque bona fidei suæ commissæ Cicero heres hæc scriptus servabat. Corradus, Et ejus facultates Cicero suæ fidei commissas, ut heres relictus, servabat. Non erat Cicero ut heres relictus, neque secundus heres, ut Corradus scribit: sed Publius, sive Popillius moriens Ciceronem heredem instituerat, & rogaverat, ut hereditatem redderet suæ filiæ. Hujusmodi heredem fideicommissarium dicit à Jurisconsultis, etiam in Græcis Justiniani Constitutionibus, notum est iis, qui libros illos non spernantur. Sic P. Sextilius Rufus heres à Q. Fabio Gallo scriptus, rogatus fuit, ut, omnis hereditas ad filiam perveniret, ut est lib. 2. de Finibus. Verum ad institutum.

institutum. Calenus apud Dionem lib. 46. ait, M. Tullium exacta ætate virginem duxisse, *hæc enim est* *ἡ σὺν δὲ τῷ ἰσχυρῷ ἄνευ δὲ τῷ ἰσχυρῷ*, ut illius facultatibus se aere alieno liberaret. Quintilianus lib. 6. cap. 4. Cicero objurgantibus, quod sexagena ius Popilliam virginem duxisset, Cras mulier, erit, inquit lib. 12. ad Att. ep. 27. Publilia naminatur, quam secundam Ciceronis uxorem fuisse homines docti affirmant. De his nuptiis cum Ciceroni Cn. Plancius gratulatus esset, Cicero ita respondit, epist. 14. lib. 4. Famil. Quod mihi de eo, quod egerim, gratularis: te ita velle certè scio. sed ego tam misero tempore nihil novi consilii cepissem, nisi in reditu meo nihilo meliores res domesticas, quam tempus. offendissem, &c. Non ita multo post, quam Cicero Publiliam duxerat, Tullia filia apud Lentulum pariens decessit, ut Plutarchus scribit. Aconius quoque in Pisonem, filiam Ciceronis apud P. Lentulum ex parte decessisse, ait. Propter Tullia partum Cicero se Romæ teneri initio belli Hispaniensis scribit ad Leptam epist. 19. lib. 6. Famil. Lentulus apud quem Tullia decessit, est P. Cornelius Dolabella, qui cum Cæsare in Hispania erat, ut Cicero Philipp. 2. & epistoliarum ad Atticum lib. 13. ostendit. Itaque deplorans Tullia mortem ad illum scripsit epist. 11. lib. 9. Famil. Quanto dolore propter interitum filia caritissimæ exarsit, ipse ostendit in epistolis, quas eum ad Atticum misit, & exstant lib. 12. & 13. ad Attic. Undique tum philosophos ad Ciceronem consolandi gratia convenisse, Plutarchus auctor est. Misit ad Tullium consolatorias literas M. Brutus, epist. 8. lib. 12. ad Att. in Bruto, & epist. 9. ad M. Brutum. Ser. Sulpicii consolatio exstat, epist. 5. lib. 4. Famil. cui Cicero epist. sequenti respondit. L. quoque Lucejus Ciceronem per literas consolatus fuit, ei que respondet epist. 13. lib. 5. Famil. Præterea Cæsar literas consolatorias pridie Kal. Maji Hispani dedit, epist. 19. lib. 13. ad Att. sed, cum omnem consolationem vinceret dolor, se ipse per literas consolatus est, scripsitque librum, quem consolationem, vel de luctu minuendo inscripsit lib. 12. & 15. ad Att. Ex hoc lib. Lactantius lib. 1. & 3. multa adducit. Consolationis suæ meminit etiam Cicero in Tusculanis aliquoties, & in secundo de Divinat. sic: Nam quid ego de Consolatione dicam? quæ mihi quidem ipsi sanè aliquantum medetur, ceteris item multum profuturam puto. Plutarchus addit, Ciceronem Publilia nuntium remisisse, quod visa esset Tullia morte lætari. Unde negotium, quod cum Publilio habuit, de solutione dotis fuisse videtur lib. 13. & 16. ad Att. Post Tullia mortem Cicero domo abfuit, & Asturz atque in ceteris villis maximam partem anni in philosophiæ studiis consumpsit. Cum enim dominatu unius omnia tenerentur, ad philosophiam, cui multum adolescens discendi causa temporis tribuerat, se retulit, & sapientiæ studium longo intervallo intermissum revocavit, Tuscul. 1. & de Offic. 2. Quare cum, quæ à Græcis summis auctoribus memoriæ prodita erant, ea Latinis litteris illustrare vellet: Hortensium scripsit, quo in libro philosophiam ab Horren-

sio accusatam & vituperatam, ipse defendit, & colaudavit, ut testatur primo de Finibus, ejusdem mentio est Tulcul. 3. & lib. 2. de Divinat. his verbis: Cohortari sumus, ut maxime potuimus, ad philosophiæ studium in eo libro, qui est inscriptus Hortensius, hujus libri lectione D. Augustinus se ad veræ, hoc est, Christianæ philosophiæ contemplationem incensum fuisse, aliquot locis fatetur. Deinde, ut est secundo de Divin. quod genus philosophandi minime ardeans, maximeque & constans & elegans arbitrat, quatuor Academicis libris ostendit. Scripsit autem primum duos libros Academicos, & unum Cuiulium, alterum Lucullum appellavit, quorum posterior adhuc exstat: de quo Plutarchus in vita Luculli, deinde quia *ἡ δὲ τὸ πρῶτον* videbatur, quod erat hominibus non ignotum: non illa quidem *ἀπὸ δόξης*, sed in iis rebus *ἀπερὶστα*, et eodem modo sermone ad Catonem Brutumque tractavit. sed ad mentem ab Attico totam iam Academicam *αὐτοῦ* ab hominibus nobilissimis abstruuntur, quæ ad M. Varroem, & ex duobus libris consulti in quatuor, lib. 13. ad Att. epist. 12. 13. & 15. atque ex his quatuor libris primum tantum particula exstat. Scripsit tum etiam ut ex eisdem epistolis cognoscitur, de finibus, cumque fundamentum esset philosophiæ positum in finibus bonorum & malorum, perurgatus est is locus quoque libris, ut quid à quoque & quid contra quemque Philosophum diceretur, intelligi posset, lib. 2. de Divinat. Ita autem confecit quinque libros *ἑξὶ πέντε*, ut Epicurea L. Torquato, Stoica M. Catoni, *ἑξὶ πέντε* M. Pisoni daret, epist. 18. lib. 13. ad Att. Scripsit eodem tempore Laudationem Porcia, sororis M. Catonis, & uxoris L. Domitii Ahenobarbi, epist. 36. & 47. lib. 13. ad Att. Jam à scriptis aliò transeamus. Post Tullia mortem Tullius M. F. Athenas cum L. Tullio Montano profectus est, in fine libr. 12. ad Attic. Serv. Sulpicius adhuc Achaia præerat, atque pridie Kalend. Jun. Athenis ad Ciceronem dedit epist. 12. lib. 4. Fam. in qua eum certiosem facit de M. Marcello, qui à P. Magio Chione occisus erat, Livius lib. 115. Cicero epist. 10. & 11. libr. 13. ad Attic. A. Torquatus eo tempore Athenis exsulabat, ad quem sunt Ciceronis epistolæ lib. 6. Famil. In quarta epist. Servius Athenis discessisse dicitur. Cæsar interim liberos Pompeii in Hispania vicit: è quibus Sextus profugit, Cneus prid. Id. April. interfectus est auctore Hirtio. Dolabella inde in Italiam profectus, ad Ciceronem Majo mense venit, epist. 8. lib. 13. ad Attic. Cæsar deinde in urbem mense Octobri revertit, ut Paternulus lib. 2. scribit. Initio ejus mensis cum revertisset, ex iis, quæ sequuntur, discet. In triumphalibus fragmentis tabularum Capitolinarum scriptum est, Q. Fabium Maximum eos anno DCCVIII. ex Hispania 11. Id. Octobr. triumphasse. Fabius autem consul non fuit, nisi post Cæsaris reditum ex Hispania. Cæsar enim in urbem reversus consulatu se abdicavit, & in reliquum anni Q. Fabium, & C. Trebonium suffecit, auctore Dione lib. 43. atque hi sunt Consules, quos Cæsarem in quarto Consulatu sibi

internos novissimos menses substituisse, Suetonius ait. Jam Cæsarem ante Q. Fabium triumphasse, non modo ex Dionis historia cognoscitur, sed & à Quintiliano lib. 6. cap. 6. disertè scribitur. Quæ cum ita sint, considerandum, quomodo Cæsar ex Hispania revertens à Cicerone tertii Saturnalibus potuerit hospitio accipi, ut videtur significari epistol. ultim. lib. 11. ad Att. Post reditum Cæsaris ex Hispania Cicero apud eum dixit pro Deiotaro, quæ oratio existat. Fuerat is tetrarcha Gallogræciæ pænetotius, Armeniæ minoris rex à senatu constitutus. Sed quia bello civili Pompeii partes secutus fuerat, Cæsar, Pharnace devicto, eum parte tetrarchiæ multaverat, Armeniamque abstulerat, Cicero Philipp. 2. Hirtius de bello Alexandrino. Cùm deinde Cæsar litteris Tarracone datus eum bene sperare, & bono animo esse iussisset, hoc tempore Cæsar nepos Deiotari ex filia Philippum medicum servum regis corruptum præmiis ad accusandum domum Deiotarum impulit, Crimini dedit, regem domi suæ Cæsarem interficere voluisse. Accusatum domi Cæsaris Cicero hospes ejus defendit, causamque licet tenuem, & inopem, tamen scripsit, atque ad Dolabellam misit, epist. 12. lib. 9. Famil. Extremo hujus anni die, Q. Fabio Maximo, consule mortuo, C. Caninius Rebilus consul hora septima renuntiatus est, qui usque ad Kalend. Jan. esset, quæ erant futuræ mæne postridie. Itaque Cicero dixit, eum mirificè vigilantia fuisse, qui suo toto consulatu somnum non viderit, epist. 30. lib. 7. Famil. Maerobius lib. 3. & 7. Pollio in libro de xxx. tyrannis. Plinius lib. 7. cap. 53. Plutarchus in Cæsare & Dio lib. 43.

Anno urbis dccxi. Ciceronis lxxiii. Coss.
suarunt.

C. JULIUS CÆSAR V.
M. ANTONIUS.

Eodem anno, ut monumenta vetusta ostendunt, C. Julius Cæsar dictator IV. fuit, & M. Æmilius Lepidus Magister equitum. Cicero post libros quinque de Finibus totidem Tusculanarum quaestionum sive disputationum edidit, hisque res ad beate vivendum maxime necessarias aperuit: primus enim est de contemenda morte, secundus de tolerando dolore, de ægritudine lenienda tertius, quartus de reliquis animi perturbationibus, quintus eum locum complexus est, qui totam philosophiam maxime illustrat: docet enim ad beate vivendum virtutem seipsa contentam, lib. 2. de Divinat. Utrum verò hi libri ad hunc, an superiorem annum referendi sint nondum decerno, nec multum refert. De reliquis philosophicis libris deinceps dicemus, si prius acta urbana exposuerimus. Initio hujus anni M. Tullius Romæ fuit Kalend. quidem Januarii affuit in senatu, cùm Cæsar P. Cornelium Dolabellam subrogare sibi, resistente Antonio, voluit, ut cognoscitur Philipp. 2. vide Plutarchum in Antonio. Lupercalibus, id est, xv. Kalend. Martii, cum Cæsar in Vestris sedens in sel-

la aurea, amictus togæ purpurea, spectare Lupercos, Antonius unus e Lupercis ad sellam accessit & capiti ejus diadema impoluit: quod Cæsar cum plausu populi rejecit, Cicero Philipp. 2. 3. & 13. Plutarchus, Appianus, Dio, & alii. Idibus Mart. Cæsar à conjuratis in Pompeii curia tribus & xx. plagis confossus est, ejus conjugationis, ut Plutarchus scribit, Cicero particeps non fuit, quamvis M. Bruto familiarissime uteretur. verum, quia Cæsare interfecto, statim cruentum alte extollens M. Brurus pugionem, Ciceronem nominatim exclamavit, atque ei recuperatam libertatem est gratulatus; Antonius, Ciceronis consilio Cæsarem interfectum, postea in senatu dixit, Phil. 2. Dio l. 44. ait percussores Cæsaris, cùm e curia in forum se conferrent, credo Ciceronem exclamasse. Receperunt illi se e foro in Capitolium, eoque Cicero etiam cum aliis permultis ascendit, neque tamen adduci potuit, ut ad Antonium iret, atque ad defendendam rem, hortaretur: sed, cùm ceteri consulares irent, redirent, ipse in sententia mansit, neque Antonium illo die neque postero vidit, ut ipse in secunda Philipp. testatur: nec verum est, quod Plutarchus, Appianus, Dio, & interpretes Philippicarum scribunt, postridie Idus senatum in æde Telluris habitum fuisse, nam & in secunda Philipp. se post diem tertium in ædem Telluris venisse ait, ex epist. 11. & 16. libr. 14. ad Atticum id Liberalibus factum fuisse ostendit, id est, a. d. xvi. Kal. April. Eo die M. Tullius, quantum in ipso fuit, jecit fundamenta pacis, Atheniensiumque renovavit vetus exemplum: Græcum etiam verbum usurpavit, quo tum in sedandis discordiis usa erat civitas illa; atque omnem memoriam discordiarum oblivione sempiterna delendam censuit. Philipp. 1. Plura scripsit in cap. 2. libr. 12. Orolii. Habuit ibi Antonius quoque orationem de concordia, & ejusque parvus filius in Capitolium missus, pacis obses fuit, Philipp. 1. & 2. itaque interfectores, ut Plutarchus in Bruto, scribit, e Capitolio descenderunt, & Brurus apud Lepidum, Cassius apud Antonium, ceteri apud alios cœnarunt, postero die provinciæ ipsædem in senatu decretæ fuerunt: Bruto Creta: Cassio Africa: Trebonio Asia: Cimbro Bithynia, D. Bruto Gallia citerior. Sed, cùm Cæsar funere elatus, & à M. Antonio laudatus esset, plebs eum facibus ad domum Bruti, Cassii, & aliorum tendit, atque ægre vi manūque repulsa fuit, quod historici prope omnes scribunt, & cum illis Cicero libro 14. ad Attic. & Philipp. 2. Tum M. Brutus, & Cassius urbem reliquerunt, & Antiam atque Lanuvium profecti, diu ibi oriolii fuerant, ut lib. 14. & 17. ad Atticum videmus. Cicero quoque initio Aprilis ex urbe rus profectus villas suas intravit, ut indicant epistolæ illæ, quæ initio lib. 14. ad Att. hoc tempore scriptæ leguntur: nec quidquam eo tempore malebat, quam rusticari, epist. 23. lib. 16. Famil. Hæc autem rusticatio nobis dedit tres libros de Natura Deorum, & duos de Divinatione, & præterea dialogum de senectute, ut puto, quamvis enim ante libros de Divinatione sit scriptus, ut procerum lib. 2.

lib. 2. ostendit: tamen hoc anno eum ad Atticum missum arbitror, cum is timidior *παυροῦς* quibusdam commoveretur, & Cicero senectutem contemneret, epist. 23. lib. 16. Famil. Ante Idus Maji scriptum fuisse, cognoscitur extremo libr. xiv. epistol. ad Attic. Eodem tempore Cicero, cum omnes cogitationes suas in concordia civium defixas haberet, atque omnium, etiam Antonii amicitiam retinere vellet, epistol. 23. lib. 16. Famil. scripsit Lælium, sive de amicitia. Romæ interim à consulis M. Antonio, & P. Dolabella, qui Cæsaris locum ceperat, unicus impactus est fugitivo illi, qui in C. Marii nomen invaserat, & in Liviana epitoma lib. 116. Chamaces, ab Appiano lib. 3. ἀμφὶ τῷ ἰσοδωμῆτι, à Valerio Max. lib. 9. cap. 16. Herophilus equarius medicus dicitur. De hujus supplicio Attici literas Cicero accepit xvii. Kalend. Maji. epist. 8. lib. 14. ad Attic. Mense Aprili & Majo Antonius Italiam percursum, Dolabella, absente collega, bustum in foro evertit, Philipp. 2. Plebs enim solidam columnam prope xx. pedum lapidis Numidici in foro in busto Cæsaris statuerat, & inscripserat, PARENTE PATRIÆ; atque apud eandem sacrificabat, vota suscipiebat & controversas quasdam interposito per Cæsarem jurejurando distrahebat, ut Suetonius scribit. Dio lib. 44. *ἠμὲν* fuisse ait, ad quam Cæsari plebs sacrificia fecerit. Ara nominatur quoque epist. 1. lib. 11. Famil. Cicero columnam vocat, quam Dolabella sustulit, & homines seditiosos, quia illam eversionem indigne ferebant, partim in crucem egit, alios de saxo dejecit epist. 18. lib. 14. ad Attic. & Philip. 1. Meminit ejusdem rei Laetantius lib. 1. cap. 15. ubi ait, Dolabellam Cæsaris columnam, id est, titulum, evertisse. De hoc facto gratulatur Cicero Dolabellæ consuli, epistol. 14. l. br. 9. Famil. C. Octavius, qui deinceps imperium tenuit, & Augustus dictus est, cum Cæsar, ejus avunculus magnus, Romæ interficeretur, Apolloniæ erat. Factus autem certior de Cæsaris eade in Italiam transit & Neapolim venit xiv. Kalend. Maji, epist. 10. lib. 14. ad Attic. fuit etiam ruri cum Cicerone perhonorifice & amice, epistol. 12. ejusdem lib. Romam cum venisset, ab Antonio eos. Superbe exceptus est. Adit tum in vidiosam Cæsaris hæreditatem, quamvis id neque Atticæ matri, neque L. Marcio Philippo vitrico placeret, quod cum aliis historicis Vellejus & Suetonius scribunt. Adita hæreditate Cæsaris, nomen quoque ejus tulit, cumque prius C. Octavius nominaretur, deinceps C. Julius Cæsar Octavianus de more dictus est. quamquam lex curiata de adoptione ejus anno demum sequente, cum jam consul esset, perlata fuerit, auctore Dione lib. 46. itaque Cicero eum modo Octavianum modo Octavium nominat. Deinde aperte (inquit Vellejus) Antonii ac Dolabellæ Consulium erupit furor. sesterium septies millies depositum à C. Cæsare ad eadem Opis occupatum est ab Antonio, Hinc Cicero in Philipp. 2. ubi est millies sesterium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat. Mentio nem ejusdem pecunie facit Philippica 1. & 5. &

epist. 16. lib. 14. ad Attic. Rapinas, inquit, scribis ad Opis fieri. Quibus in villis & locis M. Cicero mensam Aprilem & Majum rusticando posuerit, epistolæ lib. 14. ad Att. demonstrant, quas illis mensibus scripsit. Hoc quoque ex iisdem, & ex epist. 1. lib. 15. cognoscitur, A. Hirtium eos. designatum mense Majo cum Cicerone in Puteolana fuisse. Ibi tum sermonem de Fato habitura fuisse, ipse initio libri de Fato testatur. De Timæo Platonis, qui liber de Universitate inscribitur, certo sciri non potest, quo tempore scriptus fuerit: quare in Corradi conjecturam, cui liber ille temporibus hisce videtur conversus, non invitus descendendo: cum præsertim constet, Ciceronem, nisi extremo hoc tempore, grecos scriptores, non vertisse, vide præcimum lib. 1. de fin. Extremo mense Majo Tullius Romam versus proficiscens, ut Kalend. Junii in senatu, sicut Antonius edixerat, adesset, scripsit epistolas, quæ initio lib. 15. ad Atticum leguntur. Kalendis, cum Antonius Romam se, peragratis veteranorum coloniis, stipatum armis retulisset; senatores metu perterriti repente diffugerunt, Philipp. 2. iv. Nonas igitur Cicero ab urbe absuit, epist. 8. lib. 15. ad Attic. nec in urbem rediisse, nisi pridie Kalend. Septemb. videtur. Eo tempore de Officiis scribere aggressus est, epist. 13. lib. 15. ad Attic. sed post reditum & cursu Achaico absolvit, hoc verò tempore, cum haberet jus legationis liberæ, ea mente iter in Græciam ingressus est, ut Romæ adesset Kalend. Januarii, quibus Hirtius & Pansa consulatum erant inituri, Philipp. 1. & in Cicerone Plutarchus. v. 1. Nonas Quintil. ex Arpinati scribens Attico epistola 26. lib. 15. ait, se itinera sicut composuisse, ut Nonis Puteolis esset, sicut fuit epist. 1. lib. 16. ad Attic. Cum autem Brundisium, iterque illud, quod tritum in Græciam est, Cicero vitaret, ut ait Philipp. 1. Velix fuit xiiii. Kal. Sext. epist. 20. lib. 7. Famil. eumque diem ibi constitit, epist. 6. lib. 16. ad Att. Vela proficiscens Topica ad Trebatium, cum secum libros non haberet, memoria repetita, in ipsa navigatione conscripsit, & Regio librum ad Trebatium misit. v. Kal. Sext. epist. 19. lib. 7. Fam. & in præmio Topicorum. Miserat etiam paulo ante ad Atticum duos libros de Gloria, epist. 28. lib. 15. & 6. lib. 16. ad Att. Meminit horum librorum ipse lib. 2. de Officiis, & Gellius lib. 15. cap. 6. Scribit in epistolis Franciscus Petrarca, se hos libros habuisse, qui jam nusquam apparent. Cicero deinde in Siciliam transgressus Kal. Sext. venit Syracusas. Cum autem postero die venti ipsum ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, detulissent; ab eo loco contendit, ut transmitteret, & stadia circiter ccc. provectus, rejectus Austro vehementi est ad eandem Leucopetram: cumque intempesta nox esset, mansissetque in Villa P. Valerii comitis & familiaris sui, posttridieque apud eundem ventum expectans maneret, Rhegini quidam illustres eo venerunt Roma, qui summam spem nuntiabant, fore, ut Antonius cederet, res conveniret, Cæsaris interfectores Romam redirent. Addebant etiam, Ciceronem desiderari, & subaccu-

fari. quæ cum audisset, sine ulla dubitatione abiecit consilium profectionis, itaque celeriter Veliam de- vectus, convenit Brutum, qui cedens Italia cum suis navibus erat apud Halerem fluvium circa Ve- liam, Philippica prima, & epist. 7. lib. 16. ad Attic. Inde ventis remisque in patriam omni festinatione properavit, epist. 25. lib. 12. Famil. Accedenti ad urbem tanta multitudo, ut Plutarchus scribit, ob- viam processit, ut dum ad portas ingredientem ex- cipiunt, adventumque gratulantur, dies fere con- sumtus fuerit. Videtur autem verisimilius cum pri- die Kalend. Septemb. Romam revertisse, quod Plu- tarchi narratio ostendit, quàm Kalendis, ut ipse significare videtur epist. 25. lib. 12. Famil. Kalen- dis Septemb. Antonius senatum habuit de supplica- tionibus Cæsari decernendis, & Ciceronem in Cu- riam vocavit, qui cum è via langueret, & sibi met- displiceret, misit pro amicitia qui hoc ei diceret, Philipp. 1. & 5. Plutarchus ait, Ciceronem lan- guoris causam opposuisse, cum re insidias meruere ex quadam suspitione, & indicio, quod inter viam ei factum erat, videretur. Antonius id ægere ferens, palam in senatu, nisi veniret, fabros se missurum & domum ejus disturbaturum dixit Philipp. 1. & 5. Plutarchus scribit, Antonium milites misisse, quos Ciceronem adducere vel domum ejus incendere jussit: sed, cum multi intercederent, & depreca- rentur, pignoribus captis quievit. Venit postri- die in senatum Cicero, cum Antonius non venis- set, locutumque se de reo. minus quidem libere, quam sua consuetudo; liberius tamen, quam peri- cula minæque postulabant, ait Philippica 5. ad Att. epist. 23. lib. 12. Famil. scribit, se postridie in sum- ma reliquorum servitute liberum unum fuisse. Habuit tum in senatu primam orationem Philippi- cam, in qua primum itionis & reditionis suæ cau- sam exponit: deinde de Antonii injuria, & Cæsaris actis disputat, ad extremum Antonium & Dola- bellam c o s s. ad remp. moderate regendam co- hortatur. Tum Antonius ira incensus, inimicitias Ciceroni denuntiavit, atque adesse in senatu jussit XIII. Kal. Octob. ipse interea septendecim dies de Cicrone in Tiburtino Scipionis declamavit, & XIII. Kalend. agmine quadrato in ædem Concordiæ venit, atque in Cicronem absentem orationem ex ore impurissimo evomuit, omnibusque visus fuit suo more vomere, non dicere. Cicroni autem cu- pienti in senatum venire, per amicos non licuit, eo quod Antonius à Cicrone cædis initium quæreret, facturisque putaretur, Philipp. 3. & 5. & epist. 25. lib. 12. Famil. Antonio M. Tullius respondit scripta nobili & divina, ut Juvenalis ait, Philippica secun- da, in qua primum crimina sibi objecta refutat, & deinde totam Antonii vitam à pueritia exorsus re- prehendit. Nec verum est, quod interpretes ad unum omnes putarunt, Cicronem illam oratio- nem in senatu præsentem Antonio habuisse, sed ita Cicero eam scripsit, quasi in præsentem Antonium XIII. Kal. Octob. habita esset, argumento sunt ver- ba illa: Quæro deinceps num hodiernus dies qui- sit, ignores: nec scis heri quartum in circo diem lu-

dorum Romanorum fuisse? quartum diem ludo- rum Rom. in circo fuisse XIV. Kalend. Octob. ex Calendario vetere notum est. Antonius deinde ob- viam profectus est legionibus quatuor quæ in Ma- cedoniam à Cæsare missæ; post ejus cædem in Ita- liam reverterunt, ut eas pecunia sibi conciliaret, & ad urbem vel potius in urbem adduceret: Brundi- sumque venit VII. Idus Octob. epist. 23. lib. 12. Fam- il. & Philipp. 5. Profecto Antonio, Octavianus primum à Galatia, mox à Castlino veteranos pater- nos excivit: quorum exemplum secuti alii brevi in formam justi exercitus coiere, Vellejus lib. 2. Cicero epist. 8. lib. 16. ad Attic. Cum autem Anto- nius Brundisii militibus centenas drachmas promit- teret, fortissimæ legiones ejus promissis reclama- runt, & congiarium hoc accipere noluerunt, ita- que centuriones domum ad se venire jussit, eosque ante pedes suos, uxorisque suæ jugulari coegit, Ci- cero Philipp. 3. 5. & 13. & epist. 8. lib. 16. ad Att. Dio lib. 45. Appianus 3. Cicero tum rusticabatur, atque libros de officiis persiciebat, ut cognoscitur epist. 8. & sequentibus lib. 16. ad Att. Sunt etiam, qui eo tempore paradoxa scripta fuisse existiment, quod secundo paradoxo in Antonium invehi videatur: quamvis in præmio de Catone quasi vivo loqua- tur. Antonius, cum edixisset, ut adesset senatus frequens a. d. VIII. Kalend. Decemb. eumque diem obire neglexisset, in ante diem quartum Kalend. distulit, adesse in Capitolio jussit, quo cum de legio- ne Martia & Quarta, quæ relicto Antonio ad Cæ- sarem Octavianum traaserant, nuntius esset alla- tus, mente concidit, & paludatus in Galliam cite- riorem, quam à populo obtinuerat, cum ea D. Bruti provincia esset, properavit. Dio, Appianus, Velle- jus, Cicero ipse Philippica tertia & sequentibus. Sed Antonium Brutus provincia excludit, atque exercitum obsistens edictum proposuit, quo promit- tebat, se provinciam Galliam retenturam in sena- tus populique Rom. potestate Philip. 3. Quare cum Cicero V. Idus Decemb. Romam venisset, ut scri- bit epist. 5. lib. 11. Famil. tribuni pleb. edixerunt, ut senatus adesset a. d. XIV. Kal. Jan. Statuerat Ci- cero ante Kalendas Januar. in senatum non venire: sed cum eo die ipso edictum D. Bruti propositum esset, mane in senatum venit, quod ubi est anim- adversum, frequentissimi senatores convenerunt, epist. 6. lib. 11. Famil. Retulerunt tribuni pleb. ad senatum de præsidio consulum des. Pansa & Hirtii, ut senatus Kalendis Januarii tuto haberet, sententiæ- que de summa reipubl. libere dici possent. Tum M. Tullius rogatus sententiam censuit, ut & præsidium decerneretur, & quæ Octavianus Cæsar egisset, publica auctoritate confirmarentur, & milites, qui ab Antonio ad Cæsarem transissent, præmiis affice- rentur; item ut D. Brutus, ceterique provincias suas retinerent, neque cuiquam traderent, nisi qui ex S. C. successisset, quam sententiam Cicero Philipp. tertia complexus est, factoque S. C. in ejus senten- tiam, progressus in concionem, quid in senatu a- ctum esset, populo exposuit quæ est Philippica quar- ta, Hujus S. C. meminit etiam Dio lib. 45.

Anno urbi DCCXX. Ciceroni LXIV. Coss.
 fuerunt.

C. VIBIUS Pansa,
 A. HIRTIUS.

Kalendis Januarii consules statim post sollempnem religionem senatum in Capitolio de Antonio, qui tum Mutinam circumsedebatur, & D. Brutum oppugnabat, habuerunt; ut Appianus lib. 3. scribit. Ibi L. Piso & alii nonnulli mitiorem sententiam de Antonio dixerunt, legatosque ad eum mittendos censuerunt. Cicero cum suis id egit, ut hostis Antonium judicaretur. Habuit tum Cicero in senatu quintam Philipp. in qua non modo legationem dissuadet, verum etiam bello Antonium persequendum esse censet: agit etiam de honoribus decernendis iis, qui rempubl. adversus Antonium defendant. Eo die nihil in senatu confectum est: sed, controversa usque ad noctem ducta, senatum esse dimissum, Appianus scribit. Postridie Antonius hostis, ita ut Tullius censuerat, iudicatus fuisset, nisi Salius tribunus pleb. intercessisset, decrevit tamen senatus, ut D. Brutus laudaretur, quod Galliam Antonio non concessisset: item, ut Caesar ana cum Hirtio & Pansa exercitu illo, quem haberet, bellum administraret, atque statua illi poneretur, ut sententiam loco consulari diceret, consulatumque decem annis prius, quam leges permitterent, illi petere liceret: quantumque pecuniam militibus earum legionum, quæ Antonium reliquissent, parta victoria pollicitus esset, tanta publice daretur. Hæc Appianus lib. 3. ubi addit, in sequenti die fuisse decretos legatos ad Antonium cum mandatis, quæ Ciceronem scribere senatus voluerit. Dio lib. 45. & 46. eadem ferè narrat & senatum à Kalendis Januar. per triduum habitum, sententiasque dictas, & tandem legationem ad Antonium missam fuisse ait. Itaque pridie Nonas Januar. factum Senatusconsultum fuit, ut Serv. Sulpicius, L. Piso, & L. Philippus cum mandatis ad Antonium proficiscerentur, quam rem M. Tullius eodem die in concione exposuit habita oratione, quam sexta Philippica comprehendit, de legatis vide epist. 8. lib. 11. 4. & 24. libri 12. Famil. Cum legati ad Antonium missi expectarentur, ejusque amici responsa illius confingerent, M. Tullius metuens, ne senatorum animi ad pacem inclinerent, habuit in senatu Philippicam septimam, in qua pacem tribus de causis dissuadet: Primum, quia sit turpis, deinde, quia periculosa: postremo, quia esse non possit. In legatione Serv. Sulpitius mortem obiit. Piso & Philippus Romam reversi ab Antonio ad senatum intolerabilia postulata retulerunt, ep. 4. lib. 12. Famil. Dio lib. 46. Tumultus interim à senatu fuit decretus, cum belli nomen in sententia poni quibusdam non placeret, id quod Cicero Philippica octava reprehendit, quam ante Idus Martias in senatu dixit, graviter invehens in Q. Fufium Calenum, qui Antonio studebat. Deinde, cum de orando Serv. Sulpitio in senatu ageretur, Cicero nonam Philippicam dixit: suadeas, ut Sulpitio sta-

tua pedestris ænea in rostris poneretur, quam suæ ætate pro rostris Augusti existisse, Pomponius de Origine juris testatur. M. Brutus anno superiore ex Italia in Græciam profectus, cum Athenas venisset, adolescentes nobiles Romanos, quorum magna multitudo illic bonarum artium causa erat, sibi adjunxit, in his fuit M. Ciceronis filius: quem Brutus, ut Plutarchus scribit, summis laudibus efferebat, inquit, se illum sive vigilaret, sive dormiret, admirari, quod animus in eo tam generosus tantumque odium tyrannorum esset, Brutus inde in Macedonia transgressus Ciceronem filium secum duxit, eoque legato usus multa feliciter gessit, ut Plutarchus in Bruto testatur, & Brutus in epistola ad Ciceronem patrem, quæ nunc est quarta libri, qui ad Brutum extat, ita scribit: Cicero filius tuus sic mihi se probat industria, patientia, labore, animi magnitudine, omni denique officio, ut profusus nunquam dimittere videatur cogitationem, cujus sit filius. Ut vel hinc eorum imperitia (ne quid gravius dicam) arguatur, qui verum esse non putant, quod Cicero lib. 2. de Officiis ait, filium bello civili à Pompejo alæ alteri præfectum, magnam laudem & à summo viro, & ab exercitu consecutum fuisse equitando, jaculando, omniaque militari labore tolerando. Sed ad propositum. Venit M. Brutus in Macedonia, cum Q. Hortensio decedenti C. Antonius Marci frater succederet. Sed Hortensius exercitum, quem delectu habito conscripserat, Bruto tradidit, legio etiam, quam L. Piso legatus Antonii ducebat, Ciceroni filio se tradidit, equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertito, alter eum quæstorem, à quo ducebatur, reliquit in Thessalia, seseque ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cneus Domitius adolescens à legato Syriaco, qui à Plutarcho Cinna vocatur, abduxit. P. Vatinius, qui Dyrrhachium occupaverat portas Bruto aperuit, & exercitum tradidit. C. Antonius se Apolloniæ recepit, Cicero Philipp. 10. Plutarchus in Bruto, & Dio lib. 47. His de rebus Brutus litteras publice misit, quas C. Pansa consul coacto senatu recitavit, & Brutum oratione sua ornavit. Sed Q. Fufius rogatus sententiam, Brutum oppugnavit, contra quem Cicero tum Philippicam decimam dixit, quam Brutus epist. 4. de litteris habitam esse contra Calenum, ait. Erat Apolloniæ adhuc C. Antonius cum septem cohortibus Philippica 10. inde Butrotum contendens in itinere primum tres cohortes amisit, quas Brutus concidit: deinde prælio cum Cicerone filio ad Byllidem commisso, victus in Bruti potestatem venit, ut Plutarchus in Bruto scribit, Antonium Brutus secum diu honorifice habuit, usque eo, ut magistratus insignia illi non ademeret, quam ejus clementiam Cicero in epistolis ad eum scriptis sæpe accusat. Sed, cum Antonius Apolloniæ teneret, ante Kalend. Aprilis Romam allatum fuit de morte C. Trebonii, quem P. Dolabella Smyrnæ, verberibus ac tormentis quaestione publicæ pecuniæ per biduum habita, interfecit, Cicero Philipp. 10. decima; & Dio 47. Itaque Dolabella à senatu hostis iudicatus fuit: Postridie,

cum in senatu ageretur de Imperatore deligendo, qui bello Dolabellam persequeretur, L. Cæsar censuit, P. Servilio hoc bellum extra ordinem mandandum esse: aliis nonnullis placuit, ut consules Dolabellæ persequendi causâ Asiâ & Syriam fortirentur. Cicero sententiam rogatus Philippicam undecimam dixit, in qua primum Trebonii casum deplorans, Dolabellæ & Antonii crudelitatem acculat: deinde duabus illis sententiis refutatis, censet, ut Dolabellam C. Cassius bello persequatur, quam sententiam se repugnante & irascente Panfa dixisse, ad Brutum scribit epist. 5. ea sententia dicta, quæ facile valuisset, nisi Panfa vehementer obstisset, productus fuit in concionem à tribuno pleb. M. Servilio eandemque rem ad populum summa contentione egit, epist. 7. lib. 12. Famil. Extremo anno superiore turbinis vi simulacrum, quod M. Cicero ante cellam Minervæ pridie, quam in exsilium iret, posuerat, dissipatum membris prostratum jacuit fractis humeris, brachiis, capite, mortem Ciceroni portendens, ut Obsequens & Dio lib. 45. scribunt. Quinque tribus, id est xiv. Kal. Apr. senatus decrevit, ut hæc Ciceronis Minerva, custos urbis restitueretur, epist. 25. lib. 12. Famil. Deinde illata pacis mentione ab Antonii amicis, senatus legatos ad eum decrevit M. Ciceronem, & P. Servilium. Sed, cum eam legationem frustra fore Cicero videret, habuit in senatu Philippicam duodecimam, in qua legationem dissuadet, seque ad eam obeundam idoneum non esse demonstrat. Meminit hujus legationis Dio quoque lib. 46. Panfa deinde initio mensis Aprilis, ut arbitrator, ad bellum profecto, M. Æmilius Lepidus (qui, auctore Patereulo, pontifex Max. in C. Cæsaris locum furto creatus, decreta sibi Hispania, adhuc in Gallia morabatur) Romam ad senatum misit, ad pacem cum Antonio faciendam cohortans, ea de re cum in senatu ageretur, multi pacem suaserunt, quod incertus exitus belli esset, & quod Lepidus ad pacem hortaretur, qui exercitu cogere posset, tum M. Tullius rogatus sententiam, Philippicam 13. in senatu dixit, in qua adversariorum rationes confutans, pacem cum Antonio & Antonianis esse non posse docet: & Antonii animum ex litteris ad Hirtium & Octavianum missis declarat. Cicero tum quoque ad Lepidum misit epist. 27. lib. 10. Famil. in qua illum, ne se in istam pacificationem interponat, hortatur. Post professionem Panfæ consulis turbulentissimum tempus fuit, cum D. Brutus Mutinæ vix jam sustineret, itaque cum tristis à Mutina fama maneret, omnesque aut sceleratissimam mortem, aut miserabilem fugam cogitarent, inflati lætitia atque insolentia impii cives famam dissipaverunt, Ciceronem pridie Vinalia cum fascibus descensurum esse. Interim xviii. Kalend. Maji, ut Galba ad Ciceronem scribit epist. 30. lib. 10. Famil. seu, ut Ovidius lib. 4. Fast. indicat, xviii. Kalend. Maji, Antonius prælio ad Mutinam superatus est. Habuit paucis diebus post concionem Romæ P. Appulejus tribunus pleb. in qua cum liberare Ciceronem suspicione fascium veller, una voce cuncta concio declaravit,

nihil esse à M. Tullio unquam de republica, nisi optime cogitatum. Duabus tribusve horis post operatissimi nuntii & litteræ de Victoriâ Mutinensî venerunt, quo tempore tantæ multitudinis, quantum urbs capiebat ad Ciceronem concursus est factus, à qua ille maximo clamore atque plausu in Capitolium deductus, & in rostris collocatus domum inde deductus est. Hæc sunt apud Ciceronem Philip. 14. epist. 2. 6. & 7. ad Brut. & epist. 30. lib. 10. & 6. lib. 12. Famil. Pridie Vinalia, id est x. Kalend. Maji, Cicero habuit Philippicam decimam quartam, in qua supplicationem dierum quinquaginta, trium Imperatorum Panfæ, Hirtii, & Cæsaris nomine ob Antonium hostem superatum decernit: atque ad extremum eos, qui in prælio ceciderant, laudat, eorumque proximos consolatur, de supplicatione 1. dierum vide Appianum lib. 3. Cum Hirtius in prælio cecidisset, & Panfa ex vulneribus paucis diebus post Bononiæ mortuus esset, rumor percrebruit, Ciceronem eos. factum esse, epist. 8. ad Brut. Plutarchus & Appianus scribunt, M. Tullium ab Octaviano ad consulatus petitionem inductum fuisse. V. Kalend. Maji senatus habitus fuit de iis, qui hostes judicati erant, bello persequendis, epist. 9. ad Brut. Dedit eo tempore Cicero plures litteras ad D. Brutum, & L. Plancum, ut sulum Antonium persequerentur. quæ lib. 10. & 11. Famil. exstant. Interim Antonius fuga transgressus Alpes primo spe colloquii repulsi à M. Lepido; mox sæpius in conspectura veniens militum, per averfa castrorum proruto vallo à militibus receptus est. Patereulo lib. 2. Plutarchus in Antonio, Appianus lib. 3. Lepidus se cum Antonio conjunxit. 2. d. iv. Kalend. Jun. epist. 23. lib. 10. Famil. Pridie Kalend. Quintil. Lepidus sententiis omnibus hostis à senatu judicatus est, ceterisque qui unâ cum illo à republ. defecerant, quibus tamen ad sanitatem redeundi ante Kalend. Septemb. potestas facta fuit, epist. 10. lib. 12. Famil. epist. 16. & 19. ad Brut. & Dio lib. 46. Octavianus Cæsar, ut cognovit Antonium à Lepido receptum, ceterosque duces & exercitus consentire pro partibus, causam optimatum sine cunctatione deseruit, ad prætextum mutæ voluntatis, dicta factaque quorundam calumniatus, quasi alii se puerum, alii ornandum tollendumque jactassent, Suetonius in Augusto, Patereulo lib. 2. Brutus epist. 20. lib. 11. Famil. Tum inter eum & Antonium commercia epistolarum, & conditionum facta mentio, quod Patereulo scribit, cumque effecisset, ut milites inter se jurejurando sancirent, cum nullo exercitu, qui C. Cæsaris fuisset, bellum se gesturos; quadringentos milites Romam ad senatum misit, qui consulatum sibi nomina exercitus deposcerent: cum quidem cunctante senatu, Cornelius centurio, princeps legationis, rejecto sagulo ostendens gladii capulum, non dubitasset in curia dicere: Hic faciet, si non feceritis vos, Suetonius, & Dio libro 46. ubi addit, Ciceronem subjecisse: Si ita consulatum petieritis, eum accipiet. Militibus re infecta ad Octavianum reversis, Antonium & Lepidum in Italiam accessit, atque

atque ipse legiones ad urbem hostiliter admovit, Suetonius, Dio & Appianus: qui scribit Ciceronem tum ad Octavianum venisse, ac paulo post lectica ex urbe fugisse. C. autem Cæsar Octavianus consul cum Q. Pedio statim factus est, ut omnes annales testantur. Consulatum Cæsaem iniisse pridie, quam xx. annos implect, x. Kalend. Octobris, Paterculus auctor est. In Liviana epitoma lib. 119. legitur, Cæsaem consulem creatum esse, cum annos xix. haberet. Plutarchus in Bruto ex Octaviani commentariis refert, ipsum vigesimum annum egisse, cum consul primum est factus. Eutropius initio libr. 7. ait, Cæsaem Romam cum exercitu profectum extorsisse, ut sibi vigesimo anno consulatus daretur. Suetonius in Augusto scribit, eum in ordinatione anni Sexrilem mensem è suo cognomine nuncupasse, quod eo sibi & primus consulatus, & insignes victoriarum obtigissent. Similiter Dio libr. 56. tradit Octavianum xix. die Augusti, eodem, quo primum consulatum cepit, decessisse. Cæsar Octavianus eos. legem tulit de quaestione habenda in eos, quorum opera pater occisus esset, Livius lib. 120. Appianus libr. 3. Dio lib. 46. Auctor legis fuit Octavianus, tulit Q. Pedius collega: unde lex Pedia nominatur; eaque omnibus, qui Julium Cæsaem interfecerant, aqua ignique interdictum est, Vellejus lib. 2. Suetonius in Nerone. Consul factus Octavianus Ciceronem, ut Plutarchus in ejus vita scribit, valere jussit; & pace cum Antonio Lepidoque facta, copias omnes in unum locum contraxerunt, ibique imperium Rom. quasi possessionem aliquam inter se diviserunt. Partiti sunt autem provincias inter se hoc modo, ut Cæsar utramque Africam cum Sicilia, & Sardinia; Lepidus Hispanias & Gallias Narbonensem; Antonius reliquas Gallias haberet, Appianus lib. 4. Dio lib. 46. Inter hos etiam convenit, ut ipsi triumviri republ. constituendæ per quinquennium essent, & ut suos quisque inimicos proscriberet, in qua proscriptione plurimi equites, cxxx. senatorum nomina fuerunt, ut est in epitoma libr. 120. Tu vide Orosum nostrum libr. 6. cap. 18. Cæsaem restitisse aliquamdiu collegis, ne qua fieret proscripio, sed inceptam utroque acerbis exercuisse, Tranquillus ait. Maximam verò contentionem, inquit Plutarchus, Ciceronis proscripio præbuit, cum Antonius nullam conditionem acciperet, nisi primus ille interficeretur, Lepidus Antonio assentiretur, & Cæsar utrique repugnaret. Congressus horum trium occultus in triduum fuit apud Bononiam, in loco remoto à castris, & flumine circumfuso, ut Plutarchus non solum in Cicerone, sed & in Antonio tradit. Dio quoque lib. 46. scribit, triumviros convenisse in parva insula fluminis, quod Bononiam præterlabitur. Appianus initio libri quarti ait, eos congressos esse ad Mutinam in Laviniæ fluvii insula. Sed triumvirum copias ad Bononiam contractas fuisse, Suetonius etiam in Augusto auctor est & Florus cap. 5. lib. 4. tradit, pacem inter tres duces factam apud confluentes inter Perusiam & Bononiam. Ibi junct

Cæsaem primis diebus, ut Plutarchus narrat, pro Ciceronis salute cum aliis concertasse, ac tertio die concessisse, ejusque vitam prodidisse, fuitque permutatio ita facta: Ciceronem Cæsar, L. Paulium fratrem Lepidus, L. Cæsaem avunculum Antonius proscribi permisit. Sed nihil, ait Paterculus, tam indignum illo tempore fuit, quam quod aut Cæsar aliquem proscribere coactus est, & ab illo Cicero proscripius est. Cesserat ille sub adventum 111. virorum urbe, ut ex Livio Seneca lib. 1. Sutoriarum refert, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi se, quam Cæsari Cassium & Brutum posse. Primo in Tusculanum fugerat: inde transversis itineribus in Formianum, ut Cajeta navim conscensurus, proficisceretur, unde aliquoties in altum provectum cum modò venti adversi retulissent, modò ipse jactationem navis cæco volvente fluctu pati non posset, tædium tandem eum & fugæ & vitæ cepit: regressusque ad superiorem villam, quæ paulò plus mille passibus à mari abest, Morior, inquit, in patria sæpe servata. Hæcenus Livius; Plutarchus verò ita: Erat Cicero in Tusculano cum Quinto fratre. Cognita verò proscriptione, Asturam in maritimum Ciceronis fundum proficisci, atque inde in Macedoniam ad M. Brutum, de cujus victoria læti rumores afferebantur, transire constituerunt. Ferebantur læticiis confecti morere, atque in itinere subsistentes, junctis læticiis inter se casum suum deplorabant. Quintus verò magis angebatur animo, atque inopia illi in mentem veniebat: nihil enim secum se domo extulisse dicebat: Marco etiam perexiguam viaticum erat: satius igitur esse affirmabat, Marcum fuga antecedere, convasatum domum recurrere. Hoc consilio probato, complexi inter se, multisque lacrymis profusis digressi sunt. Quintus non ita multis diebus post à servis proditus inquisitoribus unà cum filio suo interfectus est. Ita quidem de Q. Cicerone Plutarchus: Appianus in banc sententiam: Q. Cicero cum filio comprehensus percussores orabat, ut se ante filium necarent, quod cum filius contra fieri obsecraret, illi se eorum controversiam composuituros dixerunt, itaque alii hunc, alii illum arripientes eodem signo ambos simul occiderunt. Dio lib. 47. ita: Q. Ciceronem M. fratrem filius de medio removit, & quantum in ipso fuit, servavit, nam & patrem occultavit, ut inveniri non posset, & ea de causa tormentis omnibus excruciatu indicium nullum fecit, sed pater, re intellecta, cum admiratione filii, tum misericordia adductus ultro prodit, seque ipse percussoribus tradidit. Redeamus nunc ad Plutarchum. Cicero, inquit ille, Asturam delatus, navem, quam nactus fuit, subito conscendit, & oram legens Circæum usque vento pervenit. Inde solvere gubernatores cum pararent, vel maris metu permotus; vel Cæsaris fidem non plane desperans, in terram egressus est: & millia passuum xlii. fere pedibus Romam versus progressus, animi pendere cepit, sententiaque mutata rursus ad mare descendit, ibique noctem gravibus & incertis cogitationibus traduxit: ad eò, ut in ani-

mo haberet, Cæsaris domum clam ingredi sibi que ante læres ejus manus inferre, atque ita furiales impetibus illi impingere. Sed ab ea ratione cruciatu metu depulsus, aia rursus tumultuosa consilia inpectus instituit, & servus se ad Cajetam deportandum navigio commisit, ubi prædia habebat, & blandum ætate Etesiarum diebus perfugium. est ibidem supra mare sacellum Apollinis: unde corvicum clangore ad Ciceronis navem, quæ ad litus appellebatur, confertim advolarunt, atque ex utraque parte antennæ insidentes partim crocitarunt, partim rudeorum capita rostris rotulerunt: idque signum omnibus inestum est visum. Cicero tamen egressus in villam se recepit, & quieti dedit. ibi corvorum magna pars tristi voce ad fenestram affedit: unus in lectum devolavit, & rostro vestem, qua Cicero lectus erat paulatim ab ore ipsius removit. De eadem re Valerius lib. 1. cap. 4. M. Ciceroni mors imminens auspicio prædicta est: cum enim in villa Cajetana esset, corvus in conspectu ejus horologii ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum terendit, ac laciniam toga eò ulque morsu tenuit, donec servus, ad occidendum eum milites venisse, nuntiaret, hætenus Valerius: ex quo perspicue cognoscitur apud Plutarchum *is regimus*, mendose non pro Capua, sed Cajeta legi, quamvis Appianus Capuam nominet, ad quam fuerit hæc Ciceronis villa, in qua adventantibus inquisitoribus à corvis è somno excitatus sit. Sequitur in Plutarcho: Servi hæc aspicientes suam ipsi ignaviam damnarunt, si herilis cædis spectatores esse sustinerent; cumque bestias domino opem ferre ac pro indigno ejus casu sollicitas esse viderent, ipsi eum non defenderent; partim precibus partim vi impositum lecticæ ad mare detulerunt. Interim percussores cum ministris superveniunt, Herennius centurio, & Popillius tribunus militum, quem parricidii reum Cicero olim defenderat.

De Popillio hoc multa Seneca in Declamationibus & Suavoris, de eodem Valerius lib. 5. cap. 3. M. Cicero C. Popillium Lænam Picenæ regionis, rogatu M. Cælii, non minore cura, quam eloquentia defendit: eumque causa admodum dubia fluctuantem, saluum ad penates suos remisit, hic Popillius postea nec re, nec verbo à Cicerone læsus, ultro M. Antonium rogavit, ut ad illum proscriptum persequendum & jugulandum mitteretur: impetratisque detestabilis ministerii partibus, gaudio exultans Cajetam cucurrit, & virum, omitto quod amplissimæ dignitatis, certe salubri studio (ita lego è manuscriptis) præstantis officii privatim sibi venerandum, jugulum præbere jussit: ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarissimam dexteram per summum & securum otium amputavit: eaque fascina, tanquam opimis spoliis, alacer in urbem reversus est, neque ei scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite ejus quondam peroraverat.

Sequitur apud Plutarchum: Percussores cum fores clausas invenissent, eas effregerunt: cumque Cicero non appareret, & ii, qui intus erant, scire se,

ubi esset, negassent, ajunt adolescentem quendam, à Cicerone in bonis literis & disciplinis educatum, Quinti fratris libertum, Philologum nomine, tribuno dixisse, lecticam per silvestres & opacas ambulationes ad mare deferri. Tribunus igitur cum paucis comitibus circum ambulationes ad exitum cucurrit. Herennius recta per easdem occurrit: quod ubi Cicero animadvertit, servos lecticam ibi deponere jussit. Satis, inquit Livius, constat, servos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum: ipsum deponi lecticam, & quietos pati, quod fors iniqua egeret, jussisse. Appianus scribit, multos discurrisse quærentes, num alicubi Cicero visus esset: cumque alii benevolentia & misericordia permoti, eum in alto esse dixissent, clientem Clodii acerriimi inimici Ciceronis. Popillio Lænati tribuno militum indicasse viam, qua lectica deportabatur, eo illum irrupisse, & cum servos longe plures, quam ipse secum habebat, ad dimicandum paratos vidisset, callide exclamasse, Tribunum, qui in extremo agmine sunt, ingrediantur: tum servos majorem multitudinem expectantes perterritos fuisse. Cicero, ait Aufidius Bassus apud Senecam, paulum remoto velo, postquam armatos vidit, Ego vero consisto, ait: accede veterane, & si hoc saltem potes rectè facere, incide cervicem, trementi, deinde dubitantique. Quid si ad me, inquit, primum venissetis: Butridius Niger apud eundem: Elapsus interim altera parte villæ Cicero lectica per agros ferebatur, sed ut vidit appropinquare notum sibi militem Popillium nomine, memor defensum à se, lætiore vultu aspexit; at ille, victoribus id ipsum imputaturus occupat facinus, caputque decisum, nihil in ultimo sine vitæ facientis, quod alterutram in partem posset notari, Antonio portat, oblitus se paulo ante defensum ab illo. Prominenti, inquit Livius, ex lectica, præbentique immotam cervicem, caput præcisum est, nec satis stolidæ crudelitati militum fuit, manus quoque, scripsisse aliquid in Antonium exprobrantes, præciderunt, Plutarchus: Cicero mentum, ita ut consueverat, tangens, in percussoribus oculos constanter fixit squatoris plenus, & capillo demisso, macieque ob sollicitudines confectus, usque eo ut plurimi Herennio eum jugulante capita obnubarent. Occisus est præbens cervicem extra lecticam, cum annum jam LXIV. ageret. Præcidit illi jussu Antonii caput & manus, quibus Philippicæ scripserat. Vixit, ait Livius tres & LX. annos: ut, si vis abfuisset, ne immatura quidem mors videri possit. Eusebius: Cicero in Formiano suo ab Herennio, & Popillio occiditur LXIV. ætatis suæ anno. Appianus: Occiso Cicerone quidam equis, alii navigiis incitatis properabant Antonio huic nuntium perferre, eique in foro sedenti Lænas caput & manum eminens ostendit, quo ille maxime lætatus, tribunum militum coronavit, & H. S. decies centena millia ei pro maximo præmio dedit, quod summum & infensissimum suum inimicum occidisset. Plutarchus: Cum membra Ciceronis Romam perlata essent, Antonius, qui tum fortè comitia habebat, iis visis exclamavit,

mauit, Proscriptionem jam peractam esse: caput autem & manus pro rostris poni iussit, spectaculum horrendum Romanis, qui se non Ciceronis vultum, sed imaginem animi Antonii videre putabant. Dio lib. 47. Ubi Ciceronis caput allatum fuit, Antonius multis & gravibus probris illatis, illud pro rostris, loco præ aliis conspicuo poni iussit, ut unde in ipsum verba faciens auditus fuerat, ibi caput ejus cum manu dextra, quæ simul præcisa fuerat, conspiceretur. Fulvia vero caput antequam auferretur, in manus sumpserit, atque atrocibus verbis illudeas & conspuens genibus suis imposuit, & linguam ex ore extractam acubus, quibus ad capitis ornatum utebatur, compunxit, additis multis iisque execrandis opprobriis. Livius: Ita relatum caput ad Antonium, iussuque ejus inter duas manus in rostris positum, ubi ille Consul, ubi sæpe consularis, ubi eo ipso anno adversus Antonium, quanta nulla unquam humana vox, cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat: vix attollentes lachrymis oculos homines intueri trucidata membra ejus poterant. Crematius Cordus: Præcipue tamen solvit pectora omnium in lacrymas gemitusque visa ad caput ejus deligata manus dextra, divinæ eloquentiæ sinistra: ceterorumque cædes privatos luctus excitaverunt, illa una communem. Mortem Ciceronis verbis elegantissimis deploravit Cornelius Severus: in quibus sunt, qui sequuntur:

*Abstulit una dies ævi decus, totaq; luctu
Conticuit Latia tristis facundia lingua,
Unica sollicitæ quondam tutela, salusq;
Egregium semper patria caput: ille Senatus
Vindex, ille fori, legum, ritusq; rogæq;
Publica vox servu aternum obmutuit armis,
Informes vultus, sparsamq; cruore nefando
Canicem, sacrasq; manus, operumq; ministras
Tanctorum, pedibus civis projecta superbis
Proculcaris ovans, nec lubrica fata Deosq;
Respexit: nullo luet hoc Antonius ævo.*

Paterculus post narratam cædem M. Tullii, in hæc verba erumpit: Nihil tamen egisti, M. Antoni, mercedem celestissimi oris & clarissimi capitis abscis numerando, auctoramentoque funebri ad

conservatoris quondam respub. tantique consulis irritando necem. Rapuisti tu M. Ciceroni lucem sollicitam, & ætatem senilem, & vitam miserioem te principe, quam sub te triumviro mortem: famam vero gloriamque factorum atque dictorum adeo non abstulisti, ut aueris. Vivit, vivetque per omnem sæculorum memoriam: dumque hoc vel forte, vel providentia, vel utrunque constitutum rerum naturæ corpus, quod ille pæne solus Romanorum animo vidit, ingenio complexus est, eloquentia illuminavit, manebit incolume, comitem ævi sui laudem Ciceronis trahet: omnisque posteritas illius in te scripta mirabitur, tuum in eum factum execrabitur: citiusque in mundo genus hominum, quam hujus nomen, cadet. Ciceronem hoc anno VII. Idus occisum esse, testimonio Titonis liberti scribit Tacitus in dialogo de Oratoribus, intelligo autem Idus Decembr. quoniam triumviri inierunt v. Kal. Decembris, ut est in lapide Colonia. Vixit igitur Cicero annos LXIII. menses XI. dies v. sive annos LXIV. minus XXVI. diebus.

Nunc ad extremum illud addam, quod Desiderius Lignamineus Patavinus ante annos sedecim divulgavit. Cum anno Christi M. D. XLIV. Kalend. Decembr. Angulus Apulus Minorita in Zacyntho insula Venetorum, quæ in mari Jonio Epiro adjacet, apud sacellum D. Mariæ Gratiolæ, non longe à littore maris, Cœnobii fundamenta ageret, sepulchrum antiquissimum reperit hac inscriptione: M. TULLI CICERO HAVÆ ET TU TERTIA ANTONIA. in eodem sepulchro inventæ sunt duæ urnæ vitreæ, una major cinerum, altera minor lacrimarum, ut volunt; in majoris fundo, erat vitro inscriptum: AVE MAR. TVL. Hoc monumentum ibi in sacratio templi adservatur, & Ciceronis nostri esse putatur. Verum in hujusmodi rebus mihi Epicharmi cantilenam illam *μύραλο ἀνίστην* ad aurem utramque insuffrari facile patior: cum præsertim in Epitaphio quodam, quod in libro manuscripto *ἀδελφολογῶν* subjicitur, Arpinatem Ciceronem lapide extra Cajetam servari, inventiam, quem Lignamineus à servis crematum, & in Zacynthum delatum fuisse putat.

FINIS HISTORIÆ M. T. CICERON.